

32480

8° brst

POROČILO

o

KMETIJSKI ENKETI

dne 17. in 18. aprila 1884

v

Ljubljani.

Uredil

Dr. J. Vošnjak,

deželni odbornik.

V Ljubljani, 1884.

Založil in na svetlo dal deželni odbor kranjski. Natisnila „Narodna Tiskarna“.

POROČILO

o

KMETIJSKI ĚNKETI

dne 17. in 18. aprila 1884

v

Ljubljani.

Uredil

Dr. J. Vošnjak,

deželni odbornik.

V Ljubljani, 1884.

32480

Sl. kranjski deželni zbor je v XI. seji dné 13. oktobra 1883 naročal deželnemu odboru :

„1. da poizveduje po uzrokih, vsled katerih kmetiski stančim dalje tem huje materijelno peša in propada in da v ta namen

- a) si preskrbi potrebne statistične izkaze o zadolženji kmetiskih posestev, o številu eksekutivnih dražeb na kmetih in zaradčesar so se vršile, o znesku občinskih, okrajnih in družih priklad, o visokosti obresti itd. ;
- b) sklicuje ênketo iz zastopnikov dež. zbora, c. kr. kranjske kmetijske družbe in izvedenih zaupnih mož iz kmetov, h kateri ênketi naj povabi tudi c. kr. dež. vlado, da delegira svoje zastopnike;
- c) da na podlagi dobljenih statističnih podatkov in ênketnih sklepov dež. zboru v prihodnji sesiji predlaga svoje nasvete, kako bi se dalo zboljšati materijelno stanje kmetiskega stanu.“

Vsled tega sklepa je deželni odbor sklical ênketo na 17. in 18. aprila t. l. ter povabil vse kranjske deželne poslance, c. kr. deželno vlado, c. kr. kmetijsko družbo kranjsko in izvedence iz kmetov in družih stanov.

Deželni odbor je ênketi predložil sledeči program v posvetovanje:

I. O dednem pravu na kmetih

(z ozirom na dotični vladni načrt v državnem zboru).

1. vprašanje: Katere kmetije naj spadajo pod omenjeni zakon? Koliko naj imajo najmanj katastralnega čistega prinosa, oziroma zemlje, koliko smejo največ imeti? (§ 1. vladnega načrta).

2. vprašanje: Katere reči (fundus instruktus) se imajo smatrati za gospodarstvu potrebne? (§ 4.)

3. vprašanje: Kolikeri katastralni čisti prinos, ali kolikeri gruntni davek naj veljá kot cena take kmetije (kmetiskega doma) pri izročitvi, ako se dediči ne morejo med seboj pogoditi? (§ 7.)

4. vprašanje: Ali se naj pri izročitvi prejemniku na korist odbije od prejemne cene neka svota in do katere visokosti? (§ 10.)

II. O kmetiskih domovih.

1. vprašanje: Ali bi se naj na Kranjskem ustanovili kmetiski domovi, to je, kmetije, ki se ne smejo rušiti in vselej le kot celota prodati?

2. vprašanje: Ali se naj vpisavanje kmetij mej kmetске domove prepušča prosti volji lastnikovi, ali naj bode obligatno (uradno)?

3. vprašanje: Koliko se smé dolgov vknjžiti na kmetski dom?

4. vprašanje: Pod katero ceno se kmetski dom ne smé eksekutivno prodati?

5. vprašanje: Ali naj imajo občine predpravico, da prevzamejo kmetski dom za tisto ceno, za katero je bil pri eksekutivni dražbi prodan?

III. O hipotekarnih dolgovih na kmetskih posestvih,

1. vprašanje: Kako se naj zabranjuje — kolikor se dá — zadolženje na kmetskih posestvih?

2. vprašanje: Ali bi se naj ustanovila deželna hipotekarna banka z namenom, da skrbi za amortizacijo sedanjih hipotekarnih dolgov?

3. vprašanje: Kako se naj ureja personalni kredit na kmetih?

IV. Kako se naj skrbi za povzdigo kmetijstva?

V. Kje in kako se naj pospešuje domača industrija?

VI. Kako se naj postopa proti žganjepijstvu?

VII. O raznih nasvetih gledé :

priklad na direktne davke,
pristojbin ali desetka pri izročitvi kmetij,
prostega ženitovanja,
strogejšé občinske policije,
naprave domačih ali mirovnih sodišč,
postavljanja varuhov zapravljivim gospodarjem po nasvetu občine,
odprave male loterije,
odpravljenja porotnih sodnij za navadne zločine,
odstranjenja davkarskih eksekutorjev,
ceneje soli za živino itd.

Od povabljenih gospodov so se ênkete vdeležili gg.: Deželni glavar gospod grof *Thurn-Valsassina*; od strani c. kr. deželne vlade: c. kr. deželni predsednik g. baron *Andrej Winkler* in c. kr. vladni svetovalec *Av gust Wurzbach pl. Tannenber g*; dalje gg.: Oton baron *Apfaltrern*, veleposestnik in deželni poslanec iz Križa; *Martin Bavdek*, župan iz Udmata; dr. *Karol Bleiweis* vitez Trsteniški, deželni poslanec; *Leopold Dekleva*, župan iz Košane; *Karol Deschmann*, deželni odbornik; *Oton Detela*, deželni odbornik; *Edvard Dev*, deželni poslanec iz Črnomlja; dr. *Henrik Dolenc*, deželni poslanec iz Ljubljane; *Anton Golobič*, dekan iz Cerkljan;

Anton Globočnik, c. kr. okrajni glavar iz Postojine; *Peter Grasselli*, deželni poslanec in župan Ljubljanski; *Rihard Janežič*, direktor kranjske hranilnice; *Anton Jeršan*, posestnik iz Unca; *Franc Kavčič*, posestnik iz Št. Vida; *Janko Kersnik*, deželni poslanec iz Brda; *Karol Klun*, deželni poslanec iz Ljubljane; dr. *Josip Kosler*, posestnik iz Ljubljane; *Franc Kotnik*, posestnik iz Vrhnik; *Matej Lavrenčič*, deželni poslanec iz Vrhpolja; *Henrik baron Lazzarini*, veleposestnik iz Smlednika; *Janez Levec*, župan iz Mengša; dr. *Gustav Mauer*, deželni poslanec iz Tarške vasi; *Blaž Mohar*, deželni poslanec iz Škofje Loke; dr. *Alfons Mosché*, deželni poslanec iz Ljubljane; *Janez Murnik*, deželni odbornik; dr. *Ignac Namorš*, župan iz Velike Doline; *Vinko Ogorelec*, župan iz Škofeljce; *Anton Ogulin*, posestnik iz Rudolfovega; *Primož Pakiž*, deželni poslanec iz Zamostec; dr. *Franjo Papež*, deželni poslanec iz Ljubljane; *Viljem Pfeifer*, deželni poslanec iz Krškega; *Gustav Pirc*, tajnik c. kr. kranjske kmetijske družbe iz Ljubljane; *Anton Planinec*, župan iz Boštanja; dr. *Josip Poklukar*, deželni poslanec iz Dobrove; *Josip Potepan*, župan iz Dolnjega Semon; *Luka Robič*, deželni poslanec iz Ljubljane; *Karol Rudež*, deželni poslanec iz Tolstega vrha; dr. *M. Samec*, deželni poslanec iz Kamnika; *Josip Seunig*, podpredsednik c. k. kranjske kmetijske družbe iz Ljubljane; dr. *Jurij Sterbenec*, deželni poslanec iz Hrenovice; *Luka Svetec*, deželni poslanec iz Litije; *Josip vitez Schneid-Treuenfeld*, deželni poslanec iz Kamnika; *Franjo Šuklje*, deželni poslanec iz Ljubljane; *Janko Urbančič*, veleposestnik v Turnu; *Aleš Valjavec*, župan iz Bistrice; dr. *Josip Vošnjak*, deželni odbornik iz Ljubljane; *Karol baron Wurzbach-Tannenberg*, predsednik c. kr. kranjske kmetijske družbe.

Prva seja

17. aprila 1884 ob 10. uri dopoldne.

Deželni glavar gospod grof Thurn-Valsassina :

Slavna ênkéta! Slavni deželni zbor kranjski je pretečeno leto sklenil, da se uzroki preiščejo, vsled katerih kmetski stan čim dalje tem huje peša in propada, dalje je deželni zbor sklenil, da naj se skliče ênketa, katera bi imela posvetovati se o tem vprašanji in nasvete staviti, kako bi se dalo zboljšati materialno stanje kmetijstva.

Ti nasveti se imajo potem prihodnjemu deželnemu zboru v daljno porabo, obravnavo in rešitev izročiti. Na tej podlagi si je deželni odbor usojal sklicati slavno ênketo in velečastite izvedence in zastopnike korporacij povabiti, da sodelujejo pri tej težavni, ob jednem pa velevažnej nalogi. Prepričan sem, da so pravi možje skupaj, kateri imajo resno voljo, kmetu pomagati, kateri poznajo

kmetijske razmere, ker živé v ozki dotiki s kmetskim ljudstvom in kateri imajo potrebne vednosti v teh zadevah. Dobro razvito kmetijstvo je najmočnejši steber, na katerega se država more naslanjati, ono je nepremagljiva trdnjava zoper nevarnosti, katere žalibog v današnji dobi človeško družbo napadajo.

Da so se preskrbeli potrebni statistični izkazi, obrnil se je deželni odbor do c. kr. deželne vlade, do c. kr. deželne sodnije, do c. kr. okrajnih glavarstev in sodnij in do č. župnijskih uradov. Skoraj vsi so radovoljno odgovorili, za kar jim gre najtopleja zahvala. Dobil se je po tem potu dragoceni material imenitnega in zanimivega zapopadka.

Potrudimo se tedaj, kar je v naših močeh, želimo in upajmo, da bode naše delo uspešno, mili naši domovini koristno. Zaklicaje „dobro došli“, pričnem zborovanje slavne ênkete.

Gospod deželni predsednik baron **Winkler**: Kot zastopnik c. kr. vlade, pozdravljam prav srčno zbrano ênketo. Cesarska vlada se bode gotovo zanimala za vse, kar se bode v tej slavnej ênketi obravnavalo, ter se bode ozirala na sklepe, katere bode ênketa storila v prid kmetskemu stanu. (Dobro! Dobro!)

P. Grasselli, župan ljubljanskega mesta pozdravlja ênketo v imenu ljubljanskega mesta, katero se za delovanje ênkete gorko zanima, kajti glavno mesto in dežela sti tesno po svojih interesih zvezani, ker ako se kmetovalcu dobro godi, se tudi vsi drugi stanovi dobro počutijo. Pozdravlja srčno gospode ude kmetijske ênkete, izraža upanje, da bode zborovanje imelo mnogo uspeha in doneslo obilo sadu kranjski deželi.

Deželni glavar grof **Thurn-Valsassina**: Pismo so mi naznanili gospodje: državni poslanec Obreza, c. kr. okrajni glavar Mahkot in Njih excelenca baron Schwegel, da njim zadržanim po družih poslih ni mogoče se udeležiti posvetovanj slavne ênkete. Gospod državni poslanec, prečastiti Karol Klun bil je tako prijazen, da je prevzel posel zapisnikarstva obravnava slavne ênkete.

Poročali bodo o posameznih točkah in sicer: O dednem pravu gospod deželni poslanec Luka Svetec; o kmetskih domovih in hipotekarnih dolgovih gospod deželni odbornik dr. Vošnjak; o povzdigi kmetijstva gospod deželni odbornik Oton Detela; o domačem obrtu gospod deželni odbornik J. Murnik; o ravnanji proti žganjepivstvu deželni poslanec gospod dr. Samec. Besedo ima sedaj gospod dr. Vošnjak.

Deželni odbornik **dr. Vošnjak**: Slavna ênketa! Vsled naloge deželnega zbora je deželni odbor skušal dobiti potrebno statistično gradivo o zadolženji na kmetih, o številu eksekutivnih dražeb kmetskih posestev, o številu nezadolženih kmetij, o prikladah na direktni davek, o velikosti pojedinih kmetij, oziroma čistega katastralnega prinosa in o uvaževanji spirita na Kranjsko. C. kr. deželna sodnija v Ljubljani, c. kr. okrožna sodnija v Ru-

dolfovem in c. kr. deželno finančno vodstvo so radi ustrezali in poslali zaželjene statistične podatke, le zastran velikosti kmetij ni bilo mogoče dobiti podatkov, ker bi zato trebalo več mesečnega dela pri vseh davkarijah. Imenitnejše izmed dobljenih izkazov je deželni odbor priložil programu, nekatere se pa danes razdele gospodom ênketnim udom.

Deželni odbor je dalje, da si pridobi natančno informacijo o materialnem stanju kmetskega prebivalstva, sestavil vprašalno polo, katero je razposlal vsem župnijam, c. kr. okrajnim sodnijam in glavarstvom.

Odgovori so skoraj od vseh strani došli in podajajo resnično in jako poučljivo, če prav ne veselo podobo o gospodarskih razmerah kmetskega stanú. Iz poročil se vidi, da je kmetski stan v poslednjih desetih letih v celi deželi več ali menj propadal, izvzemši le nekatere kraje na Gorenjskem, kjer so razmere blizu jednake ostale. Dolgovi so se povsod množili, živine pri jedinih lastnikih je manj, gojzdi se povsod devastirajo.

Glavni uzroki propada kmetskega stanu na Kranjskem so nam vsem znani. Iskati jih imamo v silnem preobloženju z gruntnim davkom od l. 1840 do l. 1881; v drugih javnih bremenih vsled preobilne samouprave, v rastočih kulturnih potrebah na kmetih in v splošnem prehodu naturalnega gospodarstva v denarno; na Gorenjskem in Notranjskem še posebno v gospodarskem prevratu vsled fabrik, ki so uničile cvetočo domačo platneno in železno obrtnijo na Gorenjskem in vsled železnic, po katerih je prenehal zaslužek za neštevilne tovornike na Gorenjskem in Notranjskem. Pristopile so tudi slabe letine, ki so kmeta huje pahnile v stiske in dolgove. Jeden glavnih uzrokov propada se mora iskati v tem, da se je ob času francoske vlade na Kranjskem odpravila prejšna postavna naredba, po kateri se kmetski gruntni neso smeli razkosati in da se je tudi za kmete rimsko dedno pravo vpeljalo, tako da vsaki dedič dobiva jednaki delež patrimonjalnega premoženja.

Gruntni davek se je sicer v poslednjih letih znižal, pa nasledki čutijo se še danes v zadolženju kmetskih posestev. Zastran priklad in pristojbin bo treba olajšave. V prospeh kmetijstva in domače industrije se bodo storili nasveti. Zlasti pa se mora kmalo potrebno ukreniti proti napredujočemu razkosanju kmetij. Na Kranjskem je francoska vlada ob času okupacije odpravila vse izjeme za kmete glede dednega prava in celote kmetskih zemljišč. V družih avstrijskih deželah pa so te izjeme veljale do leta 1868, in še le z zakonom od 27. junija 1868 prišle so ob veljavo. Ker je na Kranjskem že veliko dalje bilo dovoljeno, zemljišča razkosavati, nahajamo tu toliko malih zemljišč, dočim so se na Korškem in Štajerskem le v nekaterih okrajih gruntni na parcele razkosali, navadno pa so ostali v celoti zlasti v goratih krajih.

Zakonska naredba povzeta iz rimskega prava, po kateri imajo vsi dediči dobiti jednake deleže iz zapuščine, storila je, da tako zvani glavni dedič, ako je več sodedičev bilo, nikakor ni mogel deležev izplačati, ter je moral denarjev najeti, ali pa parcele prodajati od grunta. Navadno se je oboje zgodilo in tako so se zmanjšala posestva, dolgovi pa so narastli. In ta proces se tudi danes še vrši in je glavni vzrok neizmerno naraščajočih dolgov, katerih konec je eksekutivna prodaja in glavni vzrok, da se prodavajo parcele od gruntov tako, da končno pri kmetski hiši ne ostane toliko, da bi se mogla družina rediti in iz kmeta postal je kajzar.

Iz tega napačnega zakonodajstva izvirajo skoraj vsi drugi nedostatki, katere vidimo pri kmetškem stanu, ter jim pripisujemo propad kmetstva. Gojzdi se posekavajo, da si kmet pomaga v sili, živina se proda in kjer je manj ali nič živine, tam ni gnoja, tedaj manj pridelka. Dolgovi rastejo in obupni kmet nima končno nobenega veselja do dela, ker ve, da si z vsem trudom ne bo več opomogel in uda se pijanstvu, igri in vsaki razuzdanosti.

Agrarno vprašanje se tedaj ne da rešiti s kakimi neznatnimi preuredbami sodnijskega reda, na pr. gledé eksekucijskega postopanja, z zakoni o komasaciji, o vodnih zadrugah itd. Segati se mora globeje in kmetškemu stanu dati tisto naravno podlago, na kateri jedino more obstati in rešiti svojo imenitno nalogo, da ostane najtrdnjši steber države in človeške družbe. Pravne razmere na kmetih ne morejo po tistih načelih urejene biti, kakor pri družih stanovih. Kmetško zemljišče ni vrednostni papir, ki se lahko vsaki dan prodava in skupljeni znesek razdeli, ali kaka navadna trgovinska roba, s katero se kupčuje kakor s kosom platna ali suknja. Zemljišče je nepremično, pa je doslej tistim zakonom podvrženo, kakor vsaka premična reč. In še drugi imenitni razloček je mej kmetskim in drugimi stanovi. Ako obrtnik ali trgovec v jednom kraju ne more shajati in se ponesreči, lahko v drugem kraju na novo prične svojo obrtnijo ali trgovino. Kmet pa če propade in se mu proda njegov dom in grunt, vničen je za vselej s svojo rodbino in pahnen v proletarjat.

Ker pa je v največem interesu vsake države in slehernega naroda, da se ohrani zdrav in krepak kmetški stan, kajti z njega dobivajo nove moči vsi drugi stanovi, mora se zakonodajstvo ravnati po dokazanih potrebah kmetškega stanú in ne po šabloni, če prav se ponaša s tisočletnim rimskim pečatom in če prav se nameravani zakoni morda ne vjemajo z vladajočimi narodnogospodarskimi teorijami.

Tudi naša vlada je priznala, da je treba kaj storiti, proti čim dalje, tem hujemu propadu kmetškega stanu. Predložila je državnemu zboru zakonski načrt o dednem pravu na kmetih. Ker so po tem zakonu mnoge natančnejše določbe prepuščane skle-

povanju deželnih zborov, bode slavna ênketa imela priliko, izreči svoja mnenja o potrebi tacega zakona sploh in o pojedinih določbah. S tem zakonom pa se vrejajo premoženjske razmere le v slučaji smrti, ako lastnik ni storil nikake oporoke. Taki slučaji so pa le bolj redki, ker navadno lastniki že v življenji izročajo kmetije sinom ali hčeram ali vsaj pred smrtjo izrečejo svojo poslednjo voljo.

Tedaj se bode s tem zakonom proti napredujočem razkosavanju zemljišč le malo doseglo. Vlada sama to uvidevša, hoče po §. 16. deželnim zborom izročati pravico, da za svoje dežele sklenejo postave o nerazrušljivih kmetijah sploh. Deželni odbor predlaga tedaj drugo vrsto vprašanj, tikajočih se tako zvanih kmetских domov (Heimstätten) na Kranjskem.

Po teh napravah se utegne kmetškemu stanu v prihodnje pomagati; pa treba je tudi misliti, kako ga rešiti iz denarnih zadreg, v katere je zabredel iz raznih uzrokov in kaj storiti, da vsled sedanjih hipotekarnih dolgov ne pride večina kmetских posestnikov prej ali slej na kant. Tudi s tem za zdaj najbolj imenitnem, pa najbolj težavnem vprašanjem se bo imela pečati ênketa.

Dalje bo imela ênketa izreči svoje mnenje o sredstvih, s katerimi bi se dalo kmetijstvo v vseh strokah, to je poljedelstvo, sadjerejstvo itd. povzdigniti, da bode kmetu mogoče svoje rodbino živeti in izhajati vzlic konkurenci, s katero se ima boriti glede žita, vina in živinoreje s sosednimi deželami in celo z Ameriko in Rusijo. Domača industrija, kjer se je tekom let udomačila, kmetom pripomaga, da imajo postranski zaslužek, in kjer bi s kmetškim gospodarstvom samim ne mogli se vzdržati, pomagajo si po dohodkih iz domače industrije. Zato je deželni odbor ênketi predložil tudi vprašanje o pospeševanji domače industrije.

Po nekaterih okrajih Kranjske, zlasti na Gorenjskem se žganjepivistvo strašno širi v pogubo kmetškega stanu v duševnem, fizičnem in materijalnem oziru. Treba bode energičnih sredstev, da se ta kuga ustavi. V poročilih, katera so na vprašanja došla deželnemu odboru od župnij, c. kr. okrajnih sodnij in c. kr. okrajnih glavarstev, navajajo se vsi ti različni uzroki o propadu kmetškega stanu in se marsikaj koristnega nasvetuje, o čemer se bode ênketa po dovršenih glavnih točkah posvetovala. To je tedaj načrt, katerega deželni odbor predlaga na posvetovanje, da bode na podlagi ênketnih sklepov lahko še v letošnji sesiji deželnega zbora z definitivnimi predlogi stopil pred deželni zbor.

I. O dednem pravu na kmetih.

Poročevalec: Poslanec **Luka Svetec**.

Prvo vprašanje:

Katere kmetije naj spadajo pod omenjeni zakon? Koliko naj imajo najmanj katastralnega čistega prinosa, oziroma zemlje, koliko smejo največ imeti? (§. 1. vladnega načrta.)

L. Svetec: Izjaviti moram v prvej vrsti, da mi je vladni načrt o novem dednem pravu z več razlogov jako po godu. Ako umrje sedaj kmetski posestnik nagloma brez oporoke, se njegova posestva jednako delé mej dediče. Nasledek je navadno, da se pravdajo mej seboj, kdo in po kaki cenj bode prevzel posestvo in ker imajo vsi dediči navadno v takem položaji velike deleže dobiti iz zapuščine, je zadrega, kdo bode posestvo prevzel. Če so pa dediči mladoletni, potem visi vsa stvar leta in leta brez pravega gospodarja in še le, ko dorastejo, prične se pravda, kdo prav za prav bode posestvo prevzel, pa tudi za kakšno cenó. To je škoda za kmetovalca, kajti v takem slučaju treba plačati pristojbino, ko prevzame, zopet pa tudi pozneje, kakor bi kupil z nova. Z namerovano postavo pa se daje poboljšek v obeh slučajih. Zatorej je želeti, naj bi prišla postava v veljavo. Naloga ênkete je le prevdarjati, kakšno merilo naj bi bilo za posestva, da se vežejo po postavi, katera se ima skleniti v deželnem zboru v smislu državne postave. Naloga ta pa je jako težavna. Premišljeval sem, kako bi se to izmerilo, ali po velikosti posestva, ali po katastru, koliko kaže čistega prinosa, doneska ali po zemljiščnem davku. Najprimerneje se mi zdi merilo po čistem prihodu katastra, in ne po davkih, ker neso stanovitni. Po prostoru zemlje razsoditi pa je tudi težavno, ker je v raznih krajih jako različna. Priporočam, da se merilo vzame po čistem prinosu in da pod ta zakon naj spadajo kmetije od 25 do 350 gold. čistega prinosa. Prva posestva bi reprezentirala nekako 500 gld. vrednosti brez hiše, tedaj vkupe 1000 gl., zadnja pa bi segala nekako do meje, kjer se pričenjajo velika posestva.

Deželni odbornik **dr. Vošnjak:** Deželni odbor se je obrnil do slavne deželne vlade, da bi preskrbela po davkarijah statistični izkaz, koliko je v vsakem okraji kmetij s čistim katastralnim prinomom od 10 do 20 gl., od 20 do 40 gl., od 40 do 60 gl., od 60 do 100 gl. itd. Iz tacega izkaza bi se najbolj videlo, kake velikosti so kmetije povprek v raznih okrajih. Davkarije baje tega izkaza, ker bi preveč dela stal, neso mogle sestaviti. Morda bode deželnemu odboru dobiti moč te izkaze do pričetka deželnega zbora. Zdaj ni drugih podatkov, nego številke z leta 1866 objavljene od tadašnjega finančnega vodje Felsenbruna, številke ljudskega štenja od l. 1879 in izkaz finančnega ministerstva

za leto 1883 o številu davkoplačevalcev, o povprečnem površji njihovih zemljišč in o povprečnem znesku davka. Po Felsenbrunu je bilo leta 1865 na Kranjskem 95.928 gruntnih davkoplačevalcev, od katerih je 26.541, to je več ko četrti del plačeval le do jednega goldinarja, 11.896 od 1 do 2 gl.; 16.102 pa od 2 do 5 goldinarjev, 17.696 od 5 do 10 gl.; 15.616 od 10 do 20 gl.; 4938 od 20 do 30 gl.; 1668 od 30 do 40 gl. in le 1471 nad 40 gl.

Po izkazu finančnega ministerstva je na Kranjskem bilo 1883. leta 106.528 gruntnih davkoplačevalcev, ter je prišlo povprek na jednega davkoplačevalca 15 oralov 828 □° z 26 gl. 42 kr. čistega prinosa in 6 gl. davka. A obe ti številki 95.928 in 106.558 ne naznačijo pravega števila kmetiskih posestnikov, ker se je to štenje vršilo po katastralnih občinah, tedaj je vsaki davkoplačevalec tolikrat štet, v koliko katastralnih občinah ima kak kos zemlje, od katerega plačuje davek. Da pa so taki slučaji gosti, nam kažejo številke ljudskega štenja od l. 1879. Po njem je na Kranjskem 54.600 kmetiskih posestnikov in to so menda večinoma tisti davkoplačevalci Felsenbrunovi, ki plačujejo nad 5 gl. davka.

Tudi število hiš je primerno poslednji številki, ker je na Kranjskem zvonaj mest in trgov 69.661 hiš in hišic, od katerih se morejo odšteti hiše taci h obrtnikov, trgovcev in rokodelcev na deželi, ki imajo le kak košček vrta pri hiši, tedaj ne spadajo h kmetiskemu stanu. Ako se vzame 25 gl. čistega prinosa kot meja navzdol, bi kakih 25.000 do 30.000 kmetij spadalo pod ta zakon, tedaj blizu polovica vseh. Ker je na Kranjskem 1 gld. 70 kr. povprek na oral gruntnega davka, bi pri 25 gl. prinosa površje znašalo okoli 17 oralov.

Na kmetiji take velikosti pa se že preživi jedna rodbina iz doneskov kmetijstva. Priporočam tedaj nasvet gospod Svetca, kateri se mi za Kranjske razmere popolnem primeren zdi.

A. Ogulin iz Rudolfovega podpira predlog poročevalca, ker bi se po njem zabranilo razkosanje kmetij. Kako sitno in škodljivo je, če se posestvo, na primer z 200 ali 300 gld. čistega prinosa mora mej dediče razdeliti, kdo bode prejemnik? Vsak se brani, ker ga taka dedščina ugonobi. Zato se naj sploh zabrani razkosanje kmetij.

Pri glasovanji je bil predlog jednoglasno sprejet.

2. Drugo vprašanje:

Katere reči (fundus instruktus) se imajo smatrati za gospodarstvu potrebne? (§ 4.)

Poročevalec L. Svetec: Na to vprašanje je odgovor jako težek, kajti odgovoriti je tudi treba, katera posestva so srednje

velikosti in kaj spada k njim. Vsled dosedajnega prostega razkosavanja posestev sestavljena so posestva iz različnih delov, kateri se ne morejo vsi smatrati kot taki deleži, ki naj ostanejo s kmetijo po postavi zvezani.

Po mojem mnenju naj bi veljalo načelo, da, kar je v gruntnih knjigah vpisano pri kmetiji in kar je posestnik do sedaj združeno imel, to naj ostane vezano. Pridni gospodar si je oskrbel marsikatero stvar, ima lastnine ali take pravice, brez katerih kmetija ne more izhajati, na primer pravico do paše, potrebnega stavbenega lesa, drv, stelje itd., to naj bi po mojem mnenju se vse vpisalo mej gospodarstvu potrebne stvari kmetskega doma.

Jaz tedaj predlagam, naj spada k takim kmetijam :

a) kar je v zemljiščnih knjigah, oziroma v katastru jedna celota; b) lastnine, ki jih je dosedajni kmetški gospodar združil s svojim posestvom, ali brez katerih to posestvo ne more lahko izhajati in c) iste pravice, katere so s takimi posestvi združene.

O. Detela : Jaz moram ugovarjati proti prvemu predlogu gospoda poslanca Svetca. Kar je vpisano v gruntni knjigi ali pa v katastru, to se ne bode ujemalo. V katastru vpisano je jednemu posestniku le to, kar ima v jedni katastralni občini; ako ima več posestev raztresenih v raznih krajih, je v gruntnih knjigah na njegovo ime vpisano. Ker bodo itak sedaj povsod uvedene nove gruntne knjige, naj bi bile one za pravilo v tem vprašanji, kajti kjer neso, bode se to zgodilo v najkrajšem času.

Jaz tedaj predlagam, da se v prvem nasvetu pod črko a) izpuste besede : „oziroma v katastru“.

Dr. Vošnjak meni, da se mu ne zdi prav umestno, da bi se tako obširne velike kmetije, od katerih tudi jeden del istih lahko jedno kmetško rodbino živi, zato ker jih ima slučajno zdaj jeden lastnik v rokah, tako trdo po postavi vezale.

Dr. J. Poklukar : Jaz se strinjam z dostavkom g. Detele k predlogu, kajti jaz vidim v predlogu, ki naglašja zemljiščne knjige in kataster nekaj „pleonazem“, ker se zemljiščne knjige imajo ujemati vendar popolnem s katastrom. V obče pa je pravica posestnika popolnem varovana, kajti vsak gospodar ima popolno prostost razpolagati s svojim posestvom in le, če brez testamenta umrje, veljala bode nova postava. Ta naredba pa je jako koristna, da ostane gospodarstvo v dobrih rokah in se ne razkosa, da se ne proda živina, njive, travniki in gozdi, v katerem slučaju le gospodarstvo trpi. Nasledki tega razkosa so jako slabi. Jaz tedaj uvažam predlog g. Svetca, samo naj se izpusti določba v njem „ali v katastru“, ker meni se zdi zemljiščna knjiga za nameravani slučaj popolnem zadostilna.

L. Svetec : Kar se tiče opomb zastran katastra, je resnično to, da tam, ker so gruntne bukve, tam gre že brez katastra. A v mnogih občinah novih gruntnih bukev še ni in bodo iste do-

bili morebiti še le v desetih letih, tam ostane tedaj praznота in mora veljati kataster, zaradi tega sem svoj predlog tako razširil. Tudi je v katastru za vsako občino posebej vse vpisano, v gruntnih knjigah pa se ne vpisujejo vse parcele, katere ima posestnik, le kar je po katastru, je ena celota. Tedaj ne kažejo celote posestva gruntne bukve, pač pa to kaže kataster. Sploh pa veljajo današnja obravnavanja le kot dobrovoljen pomenek. Kadar državna postava v tej zadevi stopi v moč, potem bode deželni zbor kranjski določilno sklenil.

Deželni poslanec **Edvard Dev**: Vsak posestnik ima svojo ulogo, na katero so vse parcele vpisane tudi iz družih katastralnih občin. Jaz podpiram tedaj predlog gospoda Detele, kajti kataster ne kaže nič, le zemljiščna knjiga, ta je prav merodajna.

A. Ogulin vpraša, ali se bodo pridevale posestvom tudi gorske parcele.

L. Svetec odgovarja, da ne dela nobenega razločka mej posestvi, kje da ležijo.

A. Ogulin: Kaj se misli pod kmetijo, ni natanko določeno. Naj bi se tedaj obravnava o tem vprašanji pretrgala ali saj glasovanje odložilo.

Dr. Poklukar meni, da se lahko vstreže želji gospoda Ogulina, ako se predlog poročevalca tako omeji, da se izpusté vinogradi.

Potem je sprejet predlog poročevalca, ki se glasi:

„K tacim kmetijam spada:

- a) Kar je v zemljiščnih knjigah, oziroma kjer še ni zemljiščnih knjig, v katastru jedno truplo;
- b) lastnine, ki jih je dosedajni kmetski gospodar združil s svojim posestvom, ali brez katerih to posestvo ne more lahko izhajati in
- c) iste pravice, katere so s takimi posestvi združene.“

L. Svetec: V vladinem predlogu je tudi določba o minimumu, koliko naj se izreče kot neobhodno potrebni inventar za kmetijo srednje velikosti. Teško je določiti, koliko in kaj naj obsega ta minimum inventarā. Po mojem mnenji naj bi bilo za kmetsko posestvo, kakor ga imamo v mislih, najmanje, kar je treba za gospodarstvo: živine: vsaj dva vola, jedna krava, jedna telica, 2 konja, ali pa jeden konj in jeden vol; zraven tega od kmetijskega orodja: dva voza, plug, brana, seveda tudi lopate, motike itd., potem kar je glavno: hiša s hramom, hlev, kozolec, pod, živeža za gotovo število osob, tudi klaje za vso navedeno živino do novine, žita za živēž za pet osob do novine, potem od pohišva: miza, stoli, tri postelje, potrebna prtenina, potrebna posoda. To bi bilo najmanjše, kar bi se zamoglo zahtevati, po različnih okoliščinah pa se potrebuje še več. Pri posestvu, katero ima 150 gld. čistega prinosa po katastru, treba je dvakrat toliko

živine, dvakrat toliko živeža za družino, namreč za deset oseb, isto tako žita, pohišva, prtenine itd. vse po dvojno. Jaz bi tedaj predlagal, naj se v prihodnjem zakonu izreče najmanjša potrebsčina za „fundus instruktus“, da pride za kmetovalca vsaj „minimum“ pod varstvo in se mu ne proda kakor sedaj, zadnja kravica. To se naj tudi prepusti, po tem ko bomo razgovarjali o prevzetbi, prejemniku kot „praecipuum“.

Moj predlog se glasi: „Kot najmanjši inventar se določi: Dva vola, dva konja ali 1 konj in 1 vol, 1 krava, 1 telica, 1 plug, 1 brana, hiša, hram, štala, pod, šupa, klet, kozolec, klaje za živino do novine, hišno orodje in hrana do novine za živino.“

A. Ogulin želi, da se k najpotrebnejšemu pripiše tudi gnoj in krma in sicer, da se upnikom ne godi krivica, natanko izrečeno v številkah. Pri vinogradih spada mej te stvari tudi še kletno orodje.

Janko Urbančič veleposestnik: Po mojem mnenju je najbolj umestno, da se vzame 33% gruntne vrednosti za fundus instruktus, za „Betriebskapital“. To bi bil tretji del katastrske vrednosti posestva in skušnja uči, da se s tem že izhaja. Jaz tedaj nasvetujem, da se vzame kot minimum tretji del vrednosti posestva po katastru.

Župan Martin Bavdek: Meni se zdi jeden par živine premalo, ampak za vsak plug bi moralo biti par volov ali konj. Ker je zemlja pri posestvu različna in se jeden plug potrebuje v hribih, drugi v ravninah, tretji zopet za barje.

Župan Anton Planinec: Jaz se ne skladam s tem, da bi se posebej imenovali plug, njive, travnike itd. sploh tudi orodje ne, kar se potrebuje; ampak zvedenci naj vselej razsodijo in določijo, kaj se potrebuje orodja in živine.

Bavdek izreče, da se vjema s predlogom predgovornika.

Dr. Poklukar: Ako se taksativno določi, koliko naj bi iznašal fundus instruktus, bilo bi po mojem mnenju pomenljivo za deželni zbor, ako se doda splošni ključ in se zaznamuje, kaj je potrebno posebej. Potem bo deželni zbor že določil, kaj je pri okrajnih razmerah in velikosti posestev potreba, v prvi vrsti za najmanje posestva, potem za večja po dva para volov, kjer se, kakor na Vipavskem težko orje po dva konja in vola itd. Občni državni zakonik tako že pove, kaj je inventar, a splošni ključ naj bi se dodal. Potem bodo tako v vsaki občini trije za to zbrani izvedenci v vsakem slučaju odločili, kaj spada k inventaru.

Tajnik c. kr. kmetijske družbe **Gustav Pirc**: Tudi jaz pogrešam o predlogih gospoda poročevalca naštetega za gospodarstvo silno potrebnega gnoja. Dalje mislim, da se orodje nikakor ne more imenovati, kajti v jednih krajih so vinogradi, tu se zopet prideluje lan, tam imajo stroje itd. Najbolje bi bilo povedati v

številkah, da bi se rešlo 2% vrednosti celega zemljišča naj ima orodje, 33% pa fundus instruktus.

Jaz bi stavil sledeči nasvet: „Živine naj ima posestev najmanje toliko, kolikor jo je za umno gospodarstvo v razmeri z velikostjo posestva treba. Orodje naj se pa ne imenuje, ampak določi naj se vrednostna svota orodja, ktera se izrazi kot del vrednosti celega posestva. Število živine in vrednost orodja se ima na podlagi skušenj in gospodarske sisteme v dotičnih krajih določiti.“

Janko Urbančič: Jaz sem stavil že prej enaki nasvet.

Deželni glavar grof **Thurn-Valsassina** konstatuje, da je že poprej jednaki nasvet stavil g. Urbančič.

Poročevalec L. Svetec: Jaz sem precej od konca rekel, da je to vprašanje jedno najbolj težavnejših. Predlaga se, naj izvedenci določijo fundus instruktus. To se tudi že zdaj godi, pa ne zado- stuje; dalje, da naj se našteva vse, kar je potreba k gospodar- stvu. A v vsakem kraji potreba je kaj drugega. Kakor nas doslej praksa uči, niso dosedaj ta postavna določila obvarovala fundus instruktusa prodaje. Mislim tedaj, da bi bilo umestno, da se vsaj neki minimum ustanovi in ta naj, kakor sem v svojem nasvetu naštel.

M. Bavdek: Če se proda kmetovalcu malo žvinče s hleva, mu to v denarjih jako malo zaleže, čez dva ali tri mesece pa dosti dobi zanj. Na to bi se pri določilu fundus instruktusa moralo tudi ozir jemati.

Deželni glavar grof **Thurn-Valsassina:** Predlog Pirca izklju- čuje naštevanje posameznih stvari.

Dr. Poklukar: Gospod poročevalec Svetec nasvetuje, da se potrebni fundus instruktus za vsaki kraj po izvedencih do- loči; mej tem ko predlog g. Pirca za orodje in živino namerava splošno določilo. Meni se zdi, da v postavo ne bo šlo sprejemati posameznih (taksativno naštetih) reči, ampak sprejeti le splošno določilo, po kateri bi se prav lahko brez posebnih stroškov v vsaki občini določila dva izvedenca, katere izvoli občinski zastop. Izvedenca bi imela nalogo razsojevati, kaj je za gospodarstvo ne- obhodno potrebno. Saj bi itak ne imela veliko opravka, kajti in- ventara pri naših kmetijah ni nikjer preveč.

O. Detela: Jaz bi nasvetoval, da bi se spojil predlog gospod Pirca s predlogom gospod Urbančič-a, kajti koristno se mi zdi, ako se reč v številkah precizira. Tretjina gruntne vred- nosti, to je 33% pa se mora določiti za inventar, ako se v mislih ima dobro gospodarstvo.

Dr. Poklukar opomni, da je treba imenovati organ, ka- teri izvedenca imenuje, drugače vsa stvar v zraku visi. Treba je vedeti, ali pride izvedenec od sodnije, je-li poklicani izvedenec meščan, ali pa je po občinskem zastopu izvoljeni sosed, kateri ve, kaj kmetovalec potrebuje za vspešno obdelovanje svoje zemlje

Deželni glavar grof Thurn-Valsassina: Glasovali bomo tedaj najprvo o tem, ali se splošno pove, kaj spada k fundus instruktusu, ali pa se vse stvari posamezno naštevajo. Isti gospodje, kateri glasujejo za to, da se le splošno pove, kaj spada k fundus instruktusu in ne našteva posamezno, naj blagovolijo ustati. Predlog je sprejet. Prosim tedaj g. poročevalca, da prenaredi svoje nasvete.

Poročevalec L. Svetec: Predlog se glasi sedaj tako:

1. Sploh naj izvedenci določijo za vsak kraj gruntno potrebščino („fundus instruktus“).

2. 33% vrednosti posestva po katastralni cenitvi mora biti vreden ta „fundus instruktus“.

3. Zvedence naj volijo dotični občinski zastopi.

Deželni glavar grof Thurn-Valsassina: Ako nobeden gospodov k predlogom gospoda poročevalca ne želi besede, bomo o njih glasovali en bloc. Ker ni ugovora, prosim tiste gospode, kateri so s prenašenimi predlogi gospoda poročevalca sporazumljeni, naj blagovolijo ustati. Predlogi so sprejeti.

Tretje vprašanje:

Kolikeri katastralni čisti prinos, ali kolikeri gruntni davek naj velja kot cena take kmetije (kmetškega doma) pri izročitvi, ako se dediči ne morejo med seboj pogoditi? (§. 7.)

Poročevalec Luka Svetec: Po vladnem predlogu imajo navadno dotičniki ceno posestva ustanoviti in le ako se ne sporazumejo, c. kr. sodnije. Deželni zbori pa imajo po državni postavi pravico, da mesto določila sodnij ustanové splošno številko, ali po gruntnem davku ali po čistem prinosu katastra. Gotovo najbolj kaže določilo, vpeljati po čistem prinosu katastra. Ker pa kataster ne kaže zmirom prave vrednosti, včasih prenizko, včasih previsoko, znala bi se goditi dotičnikom velika krivica. Tedaj ako se dotičniki sami med seboj ne sporazumejo, naj sodnija vrednost kmetije določuje po dvajsetkratnem znesku čistega prihoda od katastra.

Anton Ogulin meni, da je dvajsetkratni prinos previsok in da se naj vzame šestnajstkratni, ker se po tem tudi pristojbine določujejo.

Dr. Poklukar priporočuje za podlago vrednosti dvainsedemdesetkratni zemljiški davek.

Luka Robič: Vsaki posestnik ima tudi pravice do pašnikov in gojzdov, to mora pri hiši ostati. Če se dediči ne bodo pogodili, potem bi bila po mojem mnenji pač najugodnejša sodnijska cenitev. Če se misli pri čistem prinosu všteti tudi hišni davek, to nikakor ne gre, kajti hišni davek je sedaj tako visok, da bodo kmetovalci raji hiše podrli, mesto da bi davek plačevali.

Tedaj se jaz odločno protivim, da bi se v čisti prinos računil hišni davek.

Dr. Poklukar: Kolikor večja številka se vzame pri merilu, toliko večja bremena se nakladajo prihodnjemu gospodarju. Ako se vsprejme dvajsetkratna vrednost, je za petino večje breme za prihodnjega posestnika. Jaz se tedaj ne vjemam s šestnajstokratnim katastralnim prinosom.

Poročevalec **Luka Svetec:** Dotični prejemnik zemljišča bode imel uže precipuum. Tedaj je pravilno dvajsetkratni katastralni čisti prinos ali stoterni davek.

Deželni poslanec **Eduard Deu** predlaga, naj se udeleženci najprvo pogovore, če se ne zjedinijo, naj odloči katastralna mera in konečno sodnija.

Poročevalec **L. Svetec:** Predlog se tedaj glasi: „Sploh naj se vrednost ustanovlja po šestnajsterem znesku čistega dohodka po katastru; dotičniki imajo pravico, drugače ustanoviti. Ako se ne morejo pogoditi, pa naj sodnija določi.“

Deželni glavar **grof Thurn-Valsassina:** Isti gospodje, kateri so za ta predlog, naj ustanejo. Predlog je vsprejet.

Četrto vprašanje:

Ali se naj pri izročitvi prejemniku na korist odbije od prejemne cene neka svota in do katere visokosti? (§. 10.)

Poročevalec **Luka Svetec:** Nasvetujem, da naj ima prejemnik le v tem slučaju tretjino vrednosti kot prednino (praecipuum) fundus instruktusa, ako se vrednost posestva po sodniji določi.

A. Ogulin predlaga, da se dostavi: „tudi, če se vrednost posestva po katastru določi,“ ker bi sicer prejemniku nič ne bilo pomagano.

O. Detela: Jaz moram predlogu gospoda Ogulina odločno nasprotovati. Ako se ceni posestvo po šestnajsterem čistem prinosu, bode prejemnik posestvo itak jako ceno prevzel in drugi dediči ne bodo dosti dobili. Tedaj bi tako rekoč, ako bi obveljalo mnenje gospod Ogulina, en sam vse dobil.

Dr. Poklukar: Jaz izjavi gospoda Detela popolnem pritrdim, kajti v kompetenco ênkete gotovo ne spada prenarajati državno postavo.

A. Ogulin umakne svoj predlog ter je bil nasvet poročevalca vsprejet.

Deželni glavar **grof Thurn-Valsassina** sklene zborovanje in naznanja, da se bode ob $\frac{1}{2}$ 5. uri popoldne nadaljevalo.

Konec seje ob 1. uri popoldne.

Druga seja

17. aprila ob 1/25. uri popoldne.

Predsednik deželni glavar Thurn-Valsassina: Na vrsti je poročilo in razgovor o kmetiskih domovih. Poročevalec je deželni odbornik dr. Vošnjak. Prosim da prične s poročevanjem.

II. O kmetiskih domovih.

Poročevalec: Deželni odbornik dr. J. Vošnjak.

Prvo vprašanje:

Ali bi se naj na Kranjskem ustanovili kmetiski domovi, to je, kmetije, ki se ne smejo rušiti in vselej le kot celota prodati?

Dr. Vošnjak: Po §. 16 vladnega načrta ima deželno zakonodateljstvo pravico skleniti, da se kmetije, o katerih se v §. 1 govori, sploh ne smejo rušiti in da je lastnik v razpolaganju s kmetijo omejen po njeni nerušnosti. Dokazano je, da je prosto razkosanje zemljišč na veliko kvar kmetiskemu stanu. Na Kranjskem so do francoske okupacije veljali zakoni iz časov Marije Terezije in cesarja Jožefa II., po katerih se nobena ustanovljena kmetija (gestifteter Bauernhof) ni smela rušiti niti v življenju, niti po smrti lastnikov. Pri izročitvi kmetije je morala cenitev taka biti, da je prejemniku bilo mogoče shajati. V času francoskega gospodarstva pa se je na Kranjskem proglasil Còde Napoleon in ž njim rimsko dedno pravo, po katerem imajo vsi dediči jednake deleže dobiti iz zapuščine in dovolilo se je prosto razkosanje zemljišč. Po restavraciji avstrijska vlada ni upeljala prejšnjih določeb, temveč pustila je v veljavi francoske naredbe in vsak lastnik je tudi za naprej imel pravico, zemljišče prodavati od kmetije brez vsacega dovoljenja. Grajščaki pa se temu početju neso ustavljali, že zaradi obilnih laudimenij ne, pa tudi zaradi tega ne, ker so upali dobivati več desetine.

Da se je vzlic temu razkosanju ugodnim razmeram še ohranilo toliko starih nerušenih kmetij, zlasti na Gorenjskem, storila je tisočletna tradicija, po kateri lastnik tako rekoč le v živa kmetijo, pravi lastnik pa je cela rodovina, oziroma zadruga in v starejših časih cela občina, kakor še dandanes na Ruskem. Le na Notranjskem in v vinorodnih dolenjskih okrajih se je parcela za parcelo od kmetije prodavala ali od prejemnika, ki dedščine ni mogel izplačati, dediču prepuščala, tako da je v teh krajih nastalo mnogo novih hišic, brez potrebnega zemljišča, stare kmetije pa tudi zavolj odprodane zemlje ne morejo shajati.

Razkosavanje kmetij pa ni le v pogubo dotične kmetске rodbine, ampak tudi na veliko škodo občini. Čim manj je trdnih

kmetij in čim več kočarjev, tem težje opravlja občina naložene jej dolžnosti, zlasti oskrbovanje revnih. Ako se parcele smejo prosto prodavati ter na njih postavljati hišice, dana je s tem prilika mnogim ženitbam, katerih bi sicer ne bilo. Jeden gospod okrajni glavar z Dolenjskega imenuje te bajte in kočice „Kinderfabriken“, a za izrejo teh otrok se nikdo ne briga in dostikrat ostanejo usmiljenim ljudem ali občinam v oskrbovanje. Zato je sploh prodrlo spoznavanje, da se mora zabraniti rušenje kmetij in postavno določevati, koliko zemlje mora ostati pri kmetiji, da se jedna kmetska rodbina more na njej preživeti. S takim zakonom se res omejuje lastnikova pravica, pa le na korist njegovi rodbini in v občnem interesu. Tedaj nasvetujem, da v odgovoru na prvo vprašanje slavna ênketa naj izreče: „Zeleti je, da se na Kranjskem ustanové nerušne kmetije „kmetski domovi“.

L. Svetec: Gospod poročevalec dr. Vošnjak razložil nam je jako temeljito prednost kmetskih domov za kmetovalce. Predlogu gospoda poročevalca gotovo ni odrekati dobre volje in da se hoče res ustvariti kaj koristnega. A to vprašanje je zelo težavno in treba ga je premišljati natanko na obe strani. Mnogo ima ustanovitev kmetskih domov zagovornikov, a ni mala tudi vrsta nasprotnikov in natanko je treba preračunati nasledke, ako se izreče, naj se ustanové nerazrušljive kmetije, kmetski domovi. Kranjski kmet je bil sedaj že sedemdeset let navajen svojo posest prosto deliti in teško mu je vzeti tako staro pravico. Ako se vpraša, zakaj kmet pri nas razkosava zemljišča, so uzroki ti, da je jeden gospodar zapravljivcev, drugi je v stiski, da mora prodajati, da pokriva potrebsčine za svojo zemljišče, v prvej vrsti davke, tretji pa stori to kot umen gospodar, da proda kos svoje zemlje in dobi za to drugi kos boljše zemlje, s katerim si svoje posestvo okroži (arondira). Kar se tiče zapravljivcev, je pač malo uzroka, jim braniti razkosanje, kajti iz rok takih slabih gospodarjev pride posestvo dobrim gospodarjem v last. Ako se brani prodaja takim, ki to storé iz sile, pouzroči se le, da se ne bode moglo zgoditi, kar se zgodi v sto slučajih, da kmet s prodajo kosa posestva reši ostalo kmetijo. Še manj pa se more braniti razkosanje gospodarjem, kateri hoté svoje posestvo arondirati, kajti kmet ne bode prodajal, da bi kupil posestvo, katerega ne potrebuje. Najboljša bramba proti razkosanju zemljišč je v kmetu samem, kajti silno nerad izpusti kos posestva iz rok, če ni že skrajna sila; druga bramba pa je tudi ta, da se na drobno prodani kos pridruži večjemu in tako sicer jedno posestvo manje, drugo pa večje postaje, kar ne napravi stanja slabeje. Jaz tedaj mislim, naj se to vprašanje pretrese na vse strani, da se ne stori kaj, s čemer bi se več škodovalo nego koristilo.

Župan dr. Ignacij Namorš iz Velike Doline: Opomnil bôdem k predlogu gospoda dr. Vošnjaka le nekoliko besed. Last-

nost mojega posestva preneha biti moja lastnost, če ne smem, kakor me okoliščine silijo, razpolagati z njim. Mnogo naših kmetovalcev je, kateri trgujejo. Dom je njih edina hipoteka, če denar potrebujejo, ker se nadjajo koristiti za njih trgovino. Le na imetek dobi kmetovalec denar, katerega potem na drugo stran koristno obrne. Hipoteka za trgovino je njegovo zemljišče. Ako bi pa zakon določil, da kmet ne sme dolgov delati na svoje posestvo, da se isto ne sme rušiti, potem se kmetovalec ne more pečati z drugim ko s kmetijstvom in z nikacimi drugimi obrtnijami. Neprid kmetских domov bode tedaj večji po mojem mnenji, ko prid. Ako jaz želim zamenjati kako posestvo, ga arondirati, pogodim to sedaj svobodno s svojim sosedom. Kakor hitro se ustanové nerušljivi kmetски domovi, mi je to nemogoče. Ako se davki ne plačajo, proda se posestvo, sedaj dokler je prodaja prosta, pa se reši lahko, ako se odproda mali košček. Po mojem mnenji tedaj ne bi prišlo po postavah o nerušljivih kmetских domovih mnogo koristi za kmetски stan in jaz tedaj ne bodem glasoval za ustanovo takih kmetских domov postavnim potom.

Župan Anton Planinec iz Boštanjca: Želeti bi pač vendar le bilo, da bi se omejilo razkosanje zemljišč, kajti na malih odprodanih delih postavijo se kajže in množi se v enomer število kajžarjev. Ako se že kak kos zemlje od posestva odproda, naj bi ga smel kupiti le taki posestnik, kateri si posestvo poviša: Tudi občine naj bi imele govoriti, ali je potrebno, da se kaj odproda ali ne. Res zadnji čas bi bil, da se ustavi zloraba razkosanja posestev.

A Ogulin: Meni se nemogoče zdi, ustvarjati kmetске domove, ker so kmetje preveč zadolženi. Kmetu se naj s tem obvaruje, da se ne bode smel prodati njegov inventar. Z zakonom o kmetских domovih se le ustanové kmetски fidejkomisi, personalni kredit se pa kmetu oslabi.

Deželni poslanec dr. Sterbenec: Dosedaj je kmetovalec na Kranjskem svoje posestvo lahko prodal svobodno, kakor je hotel: A šilo in matika se ne strinjati, kajti obrtnik lahko dela po noči in po dnevu, kmetovalec pa le po dnevu. Kmet je gotovo najslaběji mej vsemi stanovi, a ne bi se mu smel omejiti personalni kredit in pravica prosto razpolagati s svojim posestvom.

O. Detela: Jaz bi mislil, da bi bilo umestno, prej preudariti drugo točko o tej zadevi, ki vprašuje, ali naj se vpisovanje prepušča prosti volji lastnikovi ali naj bode obligatno. Ako bi bilo vpisovanje kmetских domov obligatno, potem bi jaz ne mogel glasovati za njih ustanovljenje.

Dr. Namorš: Jaz bi bil tudi mnenja, da se druga točka o tem predmetu preje obravnava, ali se vpisujejo kmetски domovi prostovoljno ali uradno? Jaz za svojo osebo posestvo lahko vknjižim za kmetски dom, ali kaj poreko k temu moji potomci?

(G. Detela: Bodo zadovoljni!) Vendar je vprašanje, če pravice svojih potomcev omejim, ali jim ne bodem škodo napravil.

O. Detela: Kmetški domovi postanejo posestva še le, ako se vpišejo kot taki in dotična posestva so še le potem postavno vezana. Lastnik pa ima pravico sè svojim posestvom storiti kar hoče, on najame nanja lahko denar, ga lahko razproda, razkosa, tudi ga lahko zapravi, stori, kar koli hoče. A dober gospodar bode želel kmetški dom obvarovati, ga ohraniti za svoje potomce, zato se ne bode branil vpisovanja. Le proti temu se izrečem, da bi se kdo silil k vpisovanju.

Tedaj naj bi se rešilo najprvo vprašanje, ali se kmetški dom vpiše prostovoljno ali uradno. Za prostovoljno vpisovanje bom jaz glasoval, za oblatorične vpisovanje pa ne morem glasovati.

Poročevalec dr. Vošnjak: Ugovori, katere sem slišal proti predlogu, naj se ustanove kmetški domovi, moram pač reči, da me niso čisto nič prepričali, da ne bi bilo ustanovljenje kmetških domov koristno. Gospod Svetec si je sam nasprotoval, ko je trdil, da dobri kmet nema navade trgati svoj dom, pa da se vendar tako razkosanje dostikrat pripeti. Zakon bi tedaj le kodifikoval, kar želi in stori dobri kmet, zabranil pa bi zapravlživcu, škodo delati svoji rodbini, kajti njo spravi ob posestvo. Sicer pa se po namerovani postavi veže le neki del zemlje, to je tisti, kateri reprezentuje že določeni minimum 25 gld. čistega katastralnega prinosa. Ostalo bode tedaj vsacemu kmetu dovolj zemlje, s katero bo imel prosto razpolagati, bodi si, da si hoče svoj grunt arondirati, bodi si, da zaradi starih doigov bi si mogel po odprodaji jednega kosa svoje zemlje rešiti. Gledé na že obstoječo veliko razdrobljenost zemlje na Kranjskem ni misliti, da bi se po starem zakonu več ko tretji ali četrti del vse zemlje vezal. Drugo ostane nevezana, neomejena osobna lastnina.

Dobrota kmetških domov bode gotovo velika, kajti ohranila se bodo srednja in večja kmetška posestva, da ne bode postal še obilnejši kmetški proletarjat. — Poročevalec potem obširno dokazuje koristi kmetških domov in škodljivost pritlikovih kmetij za kmetški stan in za občinstvo sploh. Kaže na jednake namere na Nemškem in navede ameriške zakone o homestead in izreke imenitnih ameriških državnikov o tej stvari. Primera obrtnikom ali trgovcem se za kmetovalca ne vjema. Če obrtnik ali trgovec kje ne shaja, lahko na novo drugod začenja, kmetovalec, ki je prišel ob svoj dom, tega ne more, on je za vselej uničen, težak, in le prepogostem končno berač s svojo rodbino, nadloga občini in deželi. Ako se bode vezal določeni del kmetškega posestva, kot kmetški dom, se ne bode zgodilo, kakor se poroča iz Krškega okraja, da je tam v malo letih bilo na tisoče parcel prodanih ali sodedičem prepuščenih za dedščino in da je

nastalo v kratkem času na teh parcelah 720 malih hišic (koč) z malo ali nič zemlje; ali da se kakor poroča g. župnik s Homca, proda vsa zemlja, samo koč ostane; ali da se kakor poroča g. župnik iz Vremena na Notranjskem, da se napravijo iz jedne kmetije, itak ne velike, po dve do tri, ali pa kakor v Šturji pri Vipavi, da se tam celo že hiše razkosajo. Jaz se tedaj le čudim, kako se more tako koristni napravi, kakeršni bi bili kmetiski domovi, od katere koli strani nasprotovati.

Deželni glavar grof Thurn-Valsassina: Jaz konstatujem, da je dvainštirideset gospodov navzočih. Prosim, da tisti gospodje, kateri so za predlog gospoda dr. Vošnjaka blagovolijo ustati. Sedemindvajset gospodov je glasovalo za predlog, tedaj je vsprejet.

Drugo vprašanje:

Ali se naj vpisovanje kmetij mej kmetске domove prepušča prosti volji lastnikovi, ali naj bode obligatno (uradno)?

Dr. Vošnjak: Ako se mislijo ustanoviti kmetски domovi, se to ne bode dalo drugim potom doseči, kakor obligatno. Kajti če se bo lastniku prepuščalo, hoče li svojo kmetijo vpisati mej kmetске domove, tega skoro gotovo ne bo storil, če prav bi sam sprevidel korist vpisovanja. Zadrževali ga bodo razni premisleki, zlasti njegov sum proti uradnim pisarijam. Vpisanje mej kmetске domove se bo tedaj moralo vsekako uradno vršiti in sicer po mojem mnenji po nasvetu občine. Kako se naj gledè evidence ravna in ali se naj posebne knjige za kmetске domove pri sodnijah napravijo, ali pa se naj le v navadnih zemljiščnih knjigah pri dotičnih posestvih zaznamuje, da so kmetски domovi in katera zemlja je vezana k domu, o tem bodo morale o svojem času izreči sodnije svoje mnenje.

Tedaj nasvetujem:

„Pod zakon o dednem pravu na kmetih spadajoče kmetije (§. 1. zak.) se imajo uradno vpisavati v javne knjige za kmetске domove.“

Dr. Sterbenec: Kdor ima z kmetom opraviti, ta ve, da je počasen in da se posebno boji pisarne. Koliko je na primer starih dolgov, ki so že davno plačani, vpisanih na kmetijah! Lahko bi se zbrisali, ali kmetovalec se boji potov in stroškov in tako trpi, ker ima navidezno zadolženo posestvo in vsled tega manj kredita. Tedaj je proti tej bojzljivosti kmetovalca najboljši pripomoček ta, da se kmetски domovi kot taki vpisujejo uradno.

Dr. Namorš: Jaz se ne morem nikakor sprijazniti s tem predlogom, da bi občine imele tako pravico, diktirati, da se to ali ono posestvo uradno ima vpisati kot kmetски dom. S tem se neha vsa svoboda kmetovalca, kajti v občini mu je postavljen oskrbnik. A le lastnemu prevdarku naj bode prepuščeno, ali se

vpiše kako posestvo za kmetški dom; ne občina, ne kaka druga korporacija se ne sme v to zadevo vmešavati, zatorej stavim predlog, da se vpisovanje kmetških domov vrši zgolj prostovoljno.

Poročevalec **dr. Vošnjak**: Kdo da bode vprašan zastran vpisovanja posestva kot kmetški dom, ali občina ali kdo drugi, to še ni določeno. Da se svoboda lastnika po napravi kmetških domov nekoliko omeji, je resnično, pa po vsacem zakonu se omeji več ali menj osebna svoboda in tudi zdaj lastnik s svojim posestvom ne sme ravnati povsem po prosti volji. Naj le omenim zakone o zavarovanji gozdov, v stavbenih stvareh, o živinoreji in mnogo družih, po katerih je omejena, in sicer po pravici, lastnikova svoboda glédé imetka, kajti brez takih omejitev bi nobena država obstati ne mogla.

Ker so s tacim vpisovanjem zvezane neke postavne formalnosti in se kmet le nerad sam poda v kakšen urad, tedaj bi, če prav sam prepričan od dobrote zakona in naprave kmetških domov, le malokateri prostovoljno v ta namen poiskal urad. Zato gre moj nasvet na uradno vpisovanje.

Eduard Dev: Postava bode praktična postala le tačas, kedar se uradno določi, jeli posestvo nerazrušljivi kmetški dom ali ne. Vedelo se bode tudi potem lože, koliko se sme na posestvo posoditi, oziroma vknjižiti. To je jako važno, zatorej se strinjam s predlogom gospoda poročevalca, naj se vpisovanje vrši uradno.

O. Detela: Ravno s tega vzroka jaz nasprotujem uradnemu vpisovanju. Kdor bode imel svoje posestvo vpisano kot kmetški dom, temu bodo roke zvezane; drugim pa, ki imajo dosti dolga, katerih posestvo ni za kmetški dom, pa bodo proste. Jaz tedaj nisem nikakor zato, da bi silili koga in priporočam predlog gospoda dr. Namorša.

Poročevalec **dr. Vošnjak**: Svoboda zadolžiti se bode se res omejila, pa po mojem mnenji le v toliko, da več ko do dveh tretjin vrednosti posestva se ne bi smelo dolgov vknjižiti in pri eksekutivnih dražbah se ne bi kmetški dom smel prodati pod polovico cene. Sam pa bode smel kmetovalec kmetški dom prodati, ako bode hotel. Tudi upniki bodo nekoliko premišljevali, komu kaj posodijo, ker se bodo bali, da ne bode denarja nazaj. S tem, da se kmetije, ki spadajo pod taki zakon, uradno vpisujejo, doseže se še le namen zakona, ki je v to naperjen, da se kmetija ohrani v celoti dotični rodbini. Ako je lastnik zani-kern ali zapravljivec, vsaj svojega doma ne bo mogel napraviti in žena in otroci imeli bodo dom vkljub slabostim ali nesreči ali spridenostim očetovim. Na stotine kmetških posestnikov pride vsako leto na kant, ker jim sme upnik vse, kar imajo, vzeti, premično in nepremično blago in kmetški proletarijat se množi, kar najbolj čuté občine in dežele pri oskrbovanji revnih in pri računih za javne bolnišnice. Naša dolžnost je, vse storiti, da

ohranimo kmetski stan, na katerega se vsi drugi stanovi naslanjajo ter iz njega srkajo nove moči. Glavno sredstvo za tako ohranitev so kmetski domovi in ker to vsi priznamo, moramo dosledno sklepati, da se kmetije uradno vpišejo mej kmetske domove.

Pri glasovanji bil je predlog g. dr. Namorša z večino sprejet.

Tretje vprašanje:

Koliko se smé dolgov vknjižiti na kmetski dom?

Dr. Vošnjak: V najiminitnejših agrikulturnih državah, v Ameriki in v večem delu Rusije, kjer je zemlja skupna, občinska lastnina (Mir), ne poznajo hipotekarnih dolgov na kmetskih posestvih. V Ameriki po Homstead Laws (zakonih o kmetskih domovih) upnik ne sme segati na domačijo z zemljo, katera je k domu pripisana in še celó ne na inventar, kar ga je pri kmetskem domu. S tem si je ameriška država ustvarjala krepki kmetski stan, kateri seveda tudi po rodovitni neizpiti zemlji in ker ni preobložen z davki, lahko celo preko morja konkurira z našimi kmetskimi pridelki. Na Ruskem je lastnik zemlje „Mir“, ki bi mogel tedaj le dolgove delati na skupno lastnino in za skupne namene. Kjer pa so take pravne razmere, kakor pri nas, da se smejo dolgovi v zemljiških knjigah na zemljo vknjižiti, tam raste v malo desetletjih zadolženje tako silno, da je večina kmetov le po imenu lastnik, dokler upnik posojila ne izterja. Ako se ustanové kmetski domovi, mora se dosledno omejiti hipotekarno zadolženje. Tega mnenja so v novejem času imenitni nacionalékonomi: Schäffle, Stein in drugi. Schäffle meni, da bi se zlasti terjatve iz dedščin in iz neplačanih kupnin ne smele vknjižiti in da bi vknjiženi dolgovi ne smeli presegati dveh tretjin vrednostne cene kmetije. Da bi vsled take določbe kmetje v sili ne dobili potrebnega denarja in zabredli v stiske zaradi pomanjkanja kredita, tega se ni bati. Kakor pošten in zanesljiv trgovec ali obrtnik brez vsake intabulacije uživa potreben kredit, tako tudi kmetu ne bo manjkalo personalnega kredita, ako zasluži zaupanje. Hranilne in posojilne zadruge delajo na osobni kredit in le malokedaj dajo vknjižiti svoje terjatve. Za nujne potrebe tedaj zadostujó zadruge, sicer pa je le koristno za kmeta, če se ne more preveč zadolžiti.

Tedaj nasvetujem:

„Na kmetski dom se ne sme več dolgov hipotekarno vknjižiti, kakor znaša dvanajstkratni čisti katastralni prinos.“

J. Potepan, župan iz Dol. Zemona: Po mojem mnenji bi bilo tudi prav, določiti obresti od takih dolgov, da naj bi ne smeli znašati nad 7 odstotkov.

Dr. Vošnjak: To vprašanje pride še pozneje na vrsto.

Predlog je bil potem jednoglasno vsprejet.

Četrto vprašanje:

Pod katero ceno se kmetški dom ne smé eksekutivno prodati?

Poročevalec **dr. Vošnjak**: Zgodilo se je šestokrat, zlasti pred nekaterimi leti, da so kmetije pri tretji eksekutivni dražbi bile prav za slepo ceno prodane. Kupec je potem imel velik dobiček po razkosanji zemljišča, upniki so izgubili, pa tudi za rodbino ničesar ni ostalo, nego beraška palica. V zakonu ni nobene določbe zastran cene, ako se katera stvar eksekutivno proda. Novi civilno-pravdni red bo o tem imel določbe, pa malo je upanja, da se kmalu dožene v državnem zboru. Zato je letos poslanec dr. Lienbacher predložil državnemu zboru zakonski načrt, katerega smo tudi slovenski poslanci podpirali in ki v tretjem člehu določí, da se kmetija ne sme pri eksekutivni dražbi prodati pod polovico cenilnega zneska.

Taka določba je potrebna in sicer ne samo za kmetške domove, ampak tudi za druga kmetška posestva, če tudi ne spadajo mej kmetške domove. V Kansasu (Ameriki) se nobeno kmetško posestvo ne sme prodati pod dve tretjini cene.

Zatorej nasvetujem: „Kmetški domovi in sploh kmetška posestva se pri eksekutivni dražbi ne smejo prodati pod polovico cenilnega zneska.“

A. Ogulin vpraša, kaj bo z upniki, ako se sklene taka določba. Potem bo za kmeta ponehal ves kredit. Zato je proti predlogu.

Dr. Dolencec: Kmetije se pod polovico cene itak ne prodado pri eksekutivnih dražbah. Misliti pa je vendar na to, kako bode upnik prišel do plačila, ako se nasvetovana naredba res postavno uvede.

Poročevalec **dr. Vošnjak**: Kmetška zemljišča se žalibog le premnogokrat prav pod nič prodajajo, kakor kažejo predloženi izkazi in tudi za upnike bi bilo bolje, da se vsaj za polovico proda zemljišče, če se že ne more prodati dražji. Upniki, kateri izgube, so večinoma posojevalci na previsoke obresti.

Pri glasovanji je bil predlog poročevalca z veliko večino vsprejet.

Peto vprašanje:

Ali naj imajo občine predpravico, da prevzamejo kmetški dom za tisto ceno, za katero je bil pri eksekutivni dražbi prodan?

Poročevalec **dr. Vošnjak**: Ker bodo tudi na kmetških domovih včasí slabi gospodarji, utegne se zgoditi, da bo kmetški dom po eksekutivni dražbi prodan, bodi si zaradi zaostalih davkov in pristojbin, ali zaradi zaostalih obrestij, ali vsled odpovedanega dolžnega kapitala. Kajti po ustanovitvi kmetških domov se ne misli ustvarjati nikakih fidejkomisov za kmetške rodbine,

ampak le ohraniti celoto kmetije. Ako domosed slabo gospodari, naj se z narodno-ekonomičnega ozira odmakne boljemu gospodarju. V tem slučaju pa je v interesu občine, da ne pride cela rodbina na beraško palico. Zato bi kazalo, da bi smela občina kmetijo prevzeti v svojo last za tisto ceno, za katero je bila eksekutivno prodana. Občina bi potem kmetijo prepuščala ženi ali otrokom proti vrnitvi kupne cene v amortizacijskih obrokih. Zgodilo se bo kaj tacega le malokedaj, ker občine navadno nemajo fonda in si tudi ne bodo rade nakladale take odgovornosti. Stvar je tedaj le bolj teoretična.

Nasvetujem :

„Občine naj imajo predpravico, da prevzamejo kmetijski dom za tisto ceno, za katero je bil pri eksekutivni dražbi prodan.“

Dr. Šterbenec: Jaz podpiram ta nasvet, ker hode na ta način občinam mogoče, se ubraniti neljubih na novo došlih prebivalcev, ki bi bili morda občinam na kvar.

Eduard Dev: Jaz bi priporočal, da se ta pravica občin raztegne na vsa kmetska posestva sploh.

Poročevalec **dr. Vošnjak:** Jaz se strinjam z dostavkom g. poslanca Deva.

Predlog je bil z dostavkom g. poslanca Deva vsprejet.

III. O hipotekarnih dolgovih na kmetijskih posestvih.

Poročevalec **dr. Vošnjak:** Izrazi o zadolženji na kmetih koncem leta 1882 nam predstavljajo ogromno svoto 59,760.000 gl. hipotekarnega dolga. Ker znaša katastralni čisti prinos za Kranjsko 2,815.492 gl., ali po odbitem gruntnem davku s prikladami v znesku 1,107.000 gl., le 1,708.000 gl., bi dolgovi v primeri z vrednostjo zemljišč, računeno s dvajsetkratnim katastralnim prinosom, kateri bi po odbitih davkih znašal 34,160.000 gl. presegali faktično vrednost zemljišč za 25 milijonov goldinarjev. V resnici pa temu ni tako. Kajti pomisliti se mora, da je dosti dolgov še vknjiženih, ki so že poravnani, a ne izbrisani v zemljiščnih knjigah. Tudi so velike svote vknjižene za užitek in kot odpora dočam. To se vidi že iz tega, da je 35,803.000 gl. vknjiženih dolgov deloma brezobrestno, deloma z manj ko 5%. Ker so upniki, ki bi se zadovoljili z manj ko 5% le prav redki in je le od kranjske hranilnice znano, da zneske pod 300 gl. niže kot 5% poobrestuje, sme se sklepati, da je teh 35 milijonov tacihi dolgov, kateri ponehajo s smrtjo upnika. Ostane tedaj še 24 milijonov goldinarjev, mej katerimi pa je gotovo mnogo zneskov po dvakrat in večkrat štetih, ako ima dolžnik več zemljiških vlog.

Faktičnih dolgov po tem takem menda ne bo nad 15 do 20 milijonov goldinarjev, pa še ta znesek je silno visok, ker se

mora povprek po 6% poobrestiti, kar znaša na leto blizu 1,200.000 glđ. tedaj še jedenkrat toliko, kakor celi gruntni davek.

Ako seštejemo zneske za gruntne davek, za deželne, okrajne cestne in občinske priklade s	1,107.000 glđ.
in za obresti hipotekarnih dolgov le	1,200.000 „
	<hr/>
dobimo svoto	2,307.000 glđ.
in v primeri s katastralnim čistim prinosom	2,815.000 „
ostane po odbitju vseh na ramah gruntnih posest-	

nikov ležečih bremen le še čisti prinos 508.000 glđ.
od katerega naj se živi vse kmetsko prebivalstvo broječo 337.000 ljudi.

K tem rednim stroškom pridejo še dostikrat izredni: pristojbine in desetek, plačila za popraviljanje ali novo zgradbo šol, cerkva, farovžev, za nakupovanje novih zvonov itd., vsled česar se mora zadolžiti marsikateri lastnik.

Z ozirom na katastralno vrednost zemljišč v znesku 34,160.000 glđ. bi moral gruntni posestnik imeti povprečni letni prinos od 7% od zemlje, le da svojim dolžnostim zadostuje. Vprašam, kje na svetu je tista zemlja, in bodi si še tako rodovitna, ki bi nesla na leto po 7%? Od česar pa bode kmet živel sebe in rodbino, kako si hoče pripravljati obleko, kako skrbeti za odgojo otrok in za svoje kulturne potrebe, ako prihodki še za gori navedene dolžnosti niso dovoljni?

Hipotekarni dolgovi v primeri z dvajseterim katastralnim čistim prinosom brez odbitih davkov znašajo največ v Črnomelj-skem političnem okraju namreč 158%; v Kranjskem 139%; v Radovljiškem 138%; v Kočevskem 134%; v Kamniškem 111%; v Ljubljanskem 110%; v Litijskem 110%; v Postojinskem 104%; v Logaškem 97%; v Krškem 71% in v Novomeškem 59%. Gorenjska stran je tedaj skoraj huje zadolžena, ko Dolenjska, izvzemši Črnomaljski okraj in ko Notranjsko, vendar je za Gorenjsko razmera gledé visokosti obresti ugodneja.

Da je pri vseh tej mizeriji še ostalo nekaj kmetij brez vknjiženih dolgov, vidi se iz priloženih izkazov. Ker pa skupno število kmetij ni znano za vsak okraj, ne more se lahko soditi o razmerji zadolženih in nezadolženih kmetij. V okrožji Ljubljanske deželne sodnije je brez dolgov 738 celih gruntov, 1060 polgruntarjev, 1636 četrt- in 666 tretjinogruntarjev, sploh 15.453 grunt-nih davkoplačevalcev. Za Dolenjsko so le nekatere sodnije ločile kmetije po velikosti posestev in je brez dolgov 9746, tedaj sploh na Kranjskem 25.000, a mej temi večinoma najmanjši posestniki, kočarji in kajzarji. Opomniti moram, da sti se sodnji Mokronoška in Novomeška ozirali le na cele do četrtgruntarjev, kajžarskih in vinogradnih posestev pa nisti šteli.

Nasledki prehudega zadolženja se kažejo v številkah eksekutivno prodanih kmetijskih posestev. Prodalo se je v treh letih 1880, 1881 in 1882 za vsem 1272 kmetijskih posestev v ceni 1,431.246 gld., za katere se je skupilo 1,152.444 gld., na vknjiženih dolgovih pa so upniki še izgubili 714.143 gld. Za Dolenjsko je le pri nekaterih sodnijah ločeno, koliko je bilo v vsacem teh treh let prodanih kmetij in pri teh se vidi nekako pojemanje dražeb, na pr. v Mokronogu 21, 13, 8; v Zatičini 9, 10, 7; v Črnomlji 37, 31, 25; v Kočevji 26, 35, 32. V okrožji Ljubljanske deželne sodnije pa je znašalo število eksekutivnih dražeb 1880. l. 233, 1881. l. 207 in 1882. l. 171, tedaj pojema število. Izmej teh je zaradi zaostalih davkov bilo eksekutivno prodanih 111 kmetijskih posestev.

Večina kmetij je z dolgovi preobložena in ker se dolgovi le malokje poravnajo in izbrišejo, ampak se le novi delajo, bodo s časoma tudi tam, kjer zdaj še niso nevarni za obstanek kmetije, naraščali po zaostalih obrestih, po užitkih, po dotah, po dednih deležih in kmetijsko gospodarstvo spravili v nered in končno lastnika na kant. Zato je treba 1) zabraniti novo zadolženje; 2) najti sredstva, da že obstoječi dolgovi ne bodo uničili dolžnikov in končno 3) skrbeti, da kmet, kadar je res v sili in sicer zaupanja vreden, ni brez denarne pomoči.

Poročati mi je sedaj

o prvem vprašanji,

katero se glasi:

Kako se naj zabranjuje — kolikor se dá — zadolženje na kmetijskih posestvih?

Ako se določi, da se na kmetijskih domovih dolgovi smejo le do tri četrtine katastralne vrednosti vknjižiti, je za kmetijske domove zabranjeno višje zadolženje. Dostavilo naj bi se, da velja tista določba sploh za vsa kmetijska posestva. Dalje bi se moralo zabraniti, da krčmarji pivskih dolgov ne smejo vknjižiti. O tem se bode še govorilo pri sredstvih proti žganjepitju. Jaz nasvetujem: „Na kmetijska posestva se ne sme več dolgov hipotekarno vknjižiti, kakoriznaša dvanajstkratni čisti katastralni prinos.“

A. Ogulin: Jaz bi nasvetoval, da se kmetijskemu ljudstvu zabrani podpisavanje menjic. Zlasti na Dolenjskem se s tem velika kvar dela kmetijskemu ljudstvu. Mala posojila od 200 do 300 gld. naraščajo najedenkrat na 1000 gld. po oderuških obrestih in kmet je ruiniran. V tem smislu tedaj nasvetujem, da se kmetom odreče menjiška pravica.

Dr. Šterbenec: Jaz vidim v predlogu gospoda Ogulina neko protislovje, kajti ravno prej se je potegoval za svobodo lastnikovo,

zdej pa jo hoče omejevati. Če kmetovalec ne sme vknjižiti dolgov, kolikor želi in potrebuje in če se mu hoče omejiti sedaj še osobni kredit, kje pa bode kaki sold dobil na posodo? Jaz sem zoper predlog gospoda Ogulina.

Josip Potepan: Tudi jaz sem zoper omejitev osebnega kredita kmetovalca. Če pridejo elementarne škode, toča, moča, burja itd. kje bode kmet dobil denarja, da bo živel, ako ne na posodo. V Bistriškem okraji je 1,300.000 gld. vknjiženega dolga, koliko pa je nevpisanega, gotovo še več. Ako se omeji kredit kmetovalčev, so vsi berači. Ali bode pomagala potem dežela? Gojzdov nimamo, paše ni, ne preostalo bode družega nam, ko se izseliti.

Poročevalec dr. Vošnjak: O predlogu gospoda Ogulina zaradi menjic naj se razpravlja pri tretji točki.

Deželni glavar gosp. grof Thurn-Valsassina: Tedaj nam je glasovati le o predlogu g. poročevalca. Predlog je vsprejet.

Drugo vprašanje:

Ali bi se naj ustanovila deželna hipotekarna banka z namenom, da skrbi za amortizacijo sedanjih hipotekarnih dolgov?

Poročevalec dr. Vošnjak: Večina kmetij je, kakor se vidi iz izkazov, že zdaj več ali manj zadolžena in treba je misliti, kako tem kmetijam pomagati, da vsled dolgov se ne ugonobé in eksekutivno ne prodadó. Z vsako prodajo kmetije je uničena jedna kmetska rodbina in to je zanjo tem večja nesreča, ker nema nobenega upanja, da pride spet kedaj na kako kmetijo. Iz svojega posestva pregnani kmet je za žive dni s svojo rodbino vred pahnen v proletarjat. In če kmetijo kupi kak špekulant z namenom, da jo proda po koscih, ima tudi občina škodo, kar je že bilo dokazano.

Zadolženi kmet, da si sloboden, zabredel je po dolgovih v novo sužnost in je le na videz v zemljiških knjigah zapisani lastnik, a pravi lastnik in njegov gospodar je upnik, kaka hranilnica, banka, ali privatna osoba. Kar v potu svojega obraza prideluje in zasluži, vse gre za obresti in javna bremena in ako ne zmaguje obrestij, pripišejo se mu k kapitalu, ker ni v interesu upnikov, da bi dolžnika spravil od grunta. Do poloma pride navadno le po tožbah tacih upnikov, ki nimajo hipotekarno vknjiženih terjatev in po tožbi in po strahovanju upajo dobivati posojeni denar.

Razna sredstva se nasvetujejo proti obstoječim dolgom: moratorij, vsled katerega bi skozi nekoliko časa se ne smel nobeden dolg izterjati; odkupovanje hipotekarnih dolgov po načinu zemljiščne odveze; državna pomoč po izdavanji zemljiških obligacij; osnova kmetskih posilnih zadrug po nasvetu Schäffleja itd. Za radikalno sredstvo se gotovo ne dobi večina pri zakonodajalnih

faktorjih. Vlada je sicer na dotično interpelacijo grofa Hohenwarta zastran zadolženja na kmetih odgovorila že l. 1882, da se resno peča s tem vprašanjem, pa dozdej še ni prišla z nobenim nasvetom. Na odpisanje vseh ali necega dela dolgov, ne da bi se vrnilo upnikom, ni misliti, ampak le na amortizacijo tekom let in na omejitve v visokosti obrestovanja, katero bi 5% nikakor ne smelo presegati. Zdaj, ko velike banke denar dobivajo po 3 ali 4%, bi z deželnim poroštvom ustanovljena hipotekarna banka morda bila v stanu, izvršiti amortizacijo hipotekarnih dolgov pod tacimi pogoji, da bi dolžniki s plačanjem 5 ali k večjemu 6% tudi svoje dolgove ob enem amortizovali. Priporočam tedaj nasvet:

„Želeti je, da se ustanovi deželna hipotekarna banka z namenom, da izvršuje amortizacijo na kmetskih posestvih vknjiženih dolgov.“

A. Ogulin pritrjuje predlogu, le želi, da bi se dolgovi, ki so že 50 let vknjiženi, uradno izbrisali, tridesetletni pa od sodnij. Tudi se naj to zgodi brez stroškov ne le za dolgove do 100 gld., ampak tudi za druge.

Luka Robič: Deželna hipotekarna banka more kmetovalcem le takrat koristiti, če se, kedar se plačujejo po banki prejšnji dolgovi, ne sme na posestva več dolgov delati, kajti drugače smo kmalu spet tam z dolgovi, kjer smo pred bili. Tedaj nasvetujem: „Kadar se začne amortizacija vknjiženih dolgov, ne sme kmetovalec na novo dolgov delati na svoja posestva, dokler ni poplačan stari dolg.“

Poročevalec dr. Vošnjak se strinja s predlogom g. Robiča.

Pri glasovanji je bil predlog poročevalca z dostavkom g. Robiča enoglasno vsprejet; g. Ogulinov nasvet pa, ki se glasi:

„1. Ako se ena anuiteta redno ne plača, zaradi tega naj še ne zapade ves kapital.

2. Hipotekarni dolgovi naj se uradno likvidujejo, zastareli postavnim potom izbrisujejo in sicer brez pristojbin“ — z 18 proti 17 glasom.

Tretje vprašanje:

Kako se naj ureja personalni kredit na kmetih?

Poročevalec dr. Vošnjak: Če je pri drugih vprašanjih težavno odgovarjati, ker se ne moremo sklicavati na izkušnjo, stojimo pri tem na konkretni podlogi. Hranilne in posojilne zadruge so se v raznih krajih ustanovile in nekatere že mnogo let delujejo. Vse te zadruge so namenjene v prvi vrsti kmetskemu ljudstvu in osnovane na podlagi personalnega kredita. Zveza slovenskih posojilnic obsega 20 posojilnic; 17 posojilnic že posluje, 3 se pa še le bodo registrovale, ki bodo v kratkem začele tudi poslovati. Na Štajerskem jih je 10, na Kranjskem 6, v Istri 2, na Koroškem in v Gorici po jedni.

Vse imajo uplačanih deležov 176.345 gl.; hranilnih vlog 867.021 gl.; rezervnega fonda 55.978 gl. in izposojenega denarja 1.159.005 gl. Izmej omenjenih 20 posojilnic se jih je 11 ustanovilo od leta 1881. Razpolagajo tedaj posojilnice za kratek čas njih obstanka z lepo svoto kapitala. Pritožbe o oderuštvu na Kranjskem niso tako silne, odkar je oderuštvo kaznjivo dejanje, Na Gorenjskem sploh znašajo obresti le 5 do 6%, le na Notranjskem so v nekaterih okrajih usmiljeni ljudje, ki posojujejo po 12 do 20% in še viših odstotkih. Na Dolenjskem pa se nahaja nekako bolj skrito oderuštvo dvoje vrste: namoštники, kateri posojujejo na prihodnjo trgatav in pri tem tudi 100%, in več zaslužijo in pa taki ljudje, ki dajo vole v rejo na pol dobička. Posojilnice so tedaj povsod koristne, zlasti če so osnovane po načelih, katerih se drži zveza slovenskih posojilnic, da namreč posojilnica ne vpraša le po kreditni zaupnosti izposojevalca, ampak se tudi informira, zakaj on potrebuje denar, da se tako kolikor mogoče zabranjuje nepotrebno zadolženje.

Obresti so sicer še malo previsoke, pa o tem oziru bi se lahko pomagalo, ko bi vlada strogo ukazala hranilnicam, naj iz svojih rezervnih zakladov ali brezobrestno ali k večem s 3% posojilnicam dovolijo posojila. Tudi bi bilo želeli, da se iz ulog pri poštnih hranilnicah dotirajo posojilnice in se v to svrhu dotični zakon prenaredi. Ker bi se po mnenju mnogih izvedencev hipotekarni kredit na kmetih moral odpraviti in le personalni dovoljevati — Schäffle celo nasvetuje obligatni pristop vsih kinetov v zadruge — treba bi bilo v vsacem okraji vsaj ene posojilnice.

Jaz tedaj nasvetujem:

1. Želeti je, da se v vseh okrajih ustanové kmetske hranilne in posojilne zadruge;

2. Deželni zbor naj se obrne do c. kr. vlade s prošnjo

a) da naj ponavlja svoj ukaz hranilnicam, da iz svojih rezervnih zakladov dadó posojilnicam brezobrestno ali po nizkih obrestih posojila;

b) da bi se iz ulog poštnih hranilnic dotirale posojilnice in se dotični zakon spremenil v to svrho.

3. Zvezi slovenskih posojilnic se izreče zahvala za njeno marljivo in koristno delovanje, po katerem je že marsikatera kmetija bila rešena od propada.

Vsi trije predlogi so bili enoglasno sprejeti.

Predsednik grof Thurn-Valsassina: Sedaj pride v razgovor predlog gospoda Ogulina zaradi menjic.

Karol Klun: Jaz priznavam, da bi bilo prav, ko bi se menjice za kmete prepovedale, ali ker posojilnice večidel zaradi lahkejega uradovanja dajejo denarje na menjice, bi ne mogli popolnem kmetskem prebivalcem te pravice odrekat, ker bi sicer morda ne mogli pomoči iskati pri posojilnicah.

Dr. Vošnjak: Tudi jaz moram priznati, da je zloraba menjic za kmetско prebivalstvo jako škodljiva, in da bi bilo boljše, ko bi posojilnice posojevale le na posebno stilizovana dolžna pisma. O predlogu g. Ogulina pa po mojem mnenji ni niti mogoče glasovati, ker se ne ujema z prejšnjimi že vsprejetimi nasveti.

Deželni glavar grof Thurn-Valsassina: Ako sl. ênketa temu pritrđi, je predlog gospoda Ogulina odpravljen.

Predsednik grof Thurn-Valsassina: Po programu bi zdaj na vrsti bila 4. točka o povzdigi kmetijstva. Ker pa poroèevalec za 5. točko o pospeševanju domaèe industrije gosp. dež. odbornik J. Murnik želi, da bi danes poroèal, dam njemu besedo, da poroèa o vprašanji:

Kje in kako se naj pospešuje domaèa industrija.

Poroèevalec J. Murnik: Deželni odbor obrnil se je z raznimi vprašanji do župnij in družih javnih organov in mej drugim povprašal, ali se ljudje peèajo z kako hišno obrtnijo. Iz poroèil se vidi, da je v 32. krajih domaèa industrija veè ali manj razvita in da je v 20 krajih sploh veèja. Brez vsake lišne obrtnije skoraj ni kraja. Posebno znamenito pa je: 1. Izdelovanje žimnatih sit v Stražišèi pri Kranji; 2. èipkarija v Idriji in nekaterih drugih krajih; 3. pletenje slamniov v Kamniškem okraji; 4. pletenje peharjev, slamatih preprog itd. v farah: Šmarija, Lipoglava, Polica in St. Lenart pri Ljubljani; 5. lesena obrtnija v sodnijskih okrajih: Ribnica, Koèevje, Velike Lašice, Lož; dalje v Bohinjski dolini, na Blédu in v nekaterih krajih Idrijskega, Loškega, Kranjskega, Kamniškega in Ljubljanskega okraja; 6. pletenje jerbason in korb v Ljubljanskem in Brdskem okraji, v Bohinjski dolini, pri Idriji, v Planini, v Vipavski dolini in po Ribniškem okraji. Vrbe se dobivajo obilno ob Savi in Ljublanici, pri Loki, Kranji in v Bohinji; 7. metle z brezovega in družega lesa po vsem Kranjskem, zlasti v farah: Polhovgradec, Dobrova in Ig; 8. sukno (loden) v Idriji; 9. navadne preproge (lauftepiche) in 10. koci v Kranji; 11. flanela in volneni jopièi na Bledu; 12. platno domaèe skoraj povsod, pomena vredno pa zlasti v Smledniku, Mengšu, Medvodah, pa v Loškem in Kranjskem sodnijskem okraji, v Metliki in na Koèevskem; 13. rute, peèe v Radovljici, Kamniku, Zatièini in Ljubljanski okolici; 14. jopice in èepice v Kamniku; 15. nogovice in jope v Idriji, Kranji, Tržiču, Bledu, Javorniku in na Jesenicah; 16. povoji v Smledniku, Gamelnah in Mengšu; 17. pleteni sukneni èevlji (copate) v Kranji; 18. svitki v Kamniku in 20. krtaèe v ribniškem sodnijskem okraji in tudi drugod. Razven tega izdeluje se tudi vso orodje, kar ga kmetovalec potrebuje, doma na Kranjskem.

Vprašanje je, kje in kako se naj pospešuje domaèa industrija? Gotovo je, da vsaka domaèa obrt najveè podpore zasluži.

Žimnata industrija bogati le bolj gospodarje, a tudi njo bode treba podpirati, kajti hirati bo začela ali clo nehala, ako bode carina previsoka. Ravno tako je z družimi industrijami. Danes pa ne gre zato, spuščati se v podrobnosti, ampak storiti nam je le bolj splošne sklepe, kajti bolj natančno bode že ukrenil deželni zbor s pomočjo vlade. Tedaj predlagam:

„Deželni odbor se naprosi, slavnemu deželnemu zboru nasvetovati:

- a) da bi primerno podpiral:
1. čipkarjjo v Idriji,
 2. slamnikarijo v Kamniškem okraji,
 3. ustanovo lesne obrtne strokovne šole v Ljubljani,
 4. ustanovo šole za pletenje peharjev, korb, jerbasov itd.,
 5. poduk o vrboreji,
 6. lončarijo v Radovljiškem, Kamniškem, Ljubljanskem, Kočevskem, Ribniškem in Krškem političnem okraji,
- b) da bi sklenil: naj se sestavi poseben odbor, ki bi razpravljal, kje bi se mogle hišne obrtnije na novo ustanoviti in katere?
- c) Da bi v pospeševanje hišne obrtnije in obrtnih šol primeren znesek postavil v deželni proračun.

Na druge hišne obrtnije se v svojih predlogih nisem oziral, to bode imel podrobno izvrševati nasvetovani odbor. Čipkarija v Idriji še precej dobro napreduje, ker je za čipke živahna trgovina, to kažejo številke, kajti za prodane čipke se je skupilo pred nekaj leti le do 5000 gld.; lansko leto pa se je prodalo idrijskih čipk uže za več ko 100.000 gld. K napredku pa najbolj to pripomaga, ker dobé delavke za čipke lepe obrazce, in manjka njim le risarja, ki bi risal take obrazce, a ne le za šolo v Idriji, ampak precej za njihovo porabo. Takega risarja pa je težavno dobiti, ne le na Kranjskem, ampak sploh v Avstriji. Treba bode vsakako skrbeti za to, da idrijske delavke dobe za njih izdelke dobre obrazce.

Druga zelo razširjena obrt je slamnikarija. Od leta 1866. sem so se te obrti poprijele fabrike, katere imajo dovolj moči, spraviti jo na visoko stopinjo. A glavni dobiček imajo pri tem le fabrikantje. Nalog pa bi moral biti, pomagati tistim, ki delajo doma, da bi plesti znali boljše in lepše kite. To je le mogoče, ako se dela za pletenje kit boljša slama, kajti kita iz boljše slame se dosti dražje plača, kakor iz domače. Potem ne bi trebalo uvažati kite iz Kitajskega, Laškega in Švice in tako bi imel mali ročni delavec večji zaslužek, kakor zdaj, ko mora oddati spletene kite le za malo ceno. K temu pa bi neizmerno veliko pripomogla, kakor tudi za povzdigo lesne obrtnije, v Ribniškem, Velikolaškem in Kočevskem okraji, ko bi se s pomočjo vlade ustanovila strokovna šola v Ljubljani. Najbolj umestno se mi zdi, da se taka

šola ustanovi v središči dežele, v Ljubljani, kajti potem bi od nje dobiček imele vse obrti, ki se pečajo z mizarskimi, stavbenskimi in strugarskimi izdelki. Jednaka šola je zdaj uže za lesno obrt ustanovljena v Kočevji. Učenci bi v Ljubljani menj veljali, kajti izhajali bi z malimi podporami in koristila bi ta šola ne samo Ribniškemu okraju, nego v občē. Seveda želē povsod imeti kakšno tako šolo in ako je doma ne dobe, tožijo, da jim je predaleč. Šola v osredji dežele z obilnimi učnimi pripomočki več koristi, ako se na njej izučī tudi manje število učencev, ker bodo potem lahko učili v svojih okrajih druge učence in namen šole, boljšo, okusnejšo domačo obrtnijo razširjati, bode se hitreje dosegel. Izgled imamo na podkovskeji šoli v Ljubljani, kjer imajo kovači napraviti poseben izpit in katero podpira država, dežela in kranjska hranilnica z ustanovami.

Pletenje peharjev se v Bistrici ob Savi do Beričevega in do Šmarne Gore čedalje bolj izgublja. In zakaj je to? Navadne peharje in jerbase, če prav imamo železnične zveze, ne najdejo kupca, ker so napravljeni enolično neokusno. Ko bi imeli šolo, da bi se ti ljudje podučili, kako delati in barvati okusno jerbase in peharje, pošiljali bi njih izdelke za dobro ceno po železnici na Dunaj in v druge kraje v tem, ko danes dobe za navaden jerbasa komaj toliko, kolikor velja vožnina za jeden jerbasa, ako se pošlje na Dunaj. Tu bi storila strokovna šola jako mnogo za napredek, posebno, ko bi bil v zvezi s podukom o pletenji poduk o vrboreji.

Mnogo bi storil lahko tudi potovalni učitelj, pa ne kakor navadno, da bi se mudil malo časa, kamor pride, in precej odšel, ampak ko bi se bavil toliko časa s podukom, dokler ni ljudi v jednem kraji dobro podučil, ko bi tudi v vsacem kraji moral ostati tudi po več mesecev. Vrba ne rase samo po tacih krajih, katere sem prej omenil, ampak povsod po Dolenjskem do Hrvatskega. Koliko bi si naš kmet lahko z vrborejo prislužil! Nesla bi mu več, ko marsikateri travnik. In niti mu ni treba vrbe v jerbasa spletati, vsaj jih lahko same proda na Nemško in Francosko.

Za lončarijo, s katero se bavijo v Kamniškem, Radolškem, Kočevskem in Krškem okraji ne bi treba bilo, da se napravi posebna šola, ker bi taka bila predraga, lončarji, kateri so uže pravi obrtniki, naj bi se podučevali o boljši glazuri.

Zelo važno pa je vprašanje, kakšna hišna obrt bi se naj uvedla v krajih, kjer se z nobeno ne pečajo, posebno po Dolenjskem in Notranjskem, da bi se ljudje v časih, ko nemajo pri kmetiji opravila, kaj prislužili. Zato sem nasvetoval, naj deželni odbor izvoli poseben odbor, kateri bode to vprašanje natanko preštudiral, ne samo pri zelenej mizi, ampak praktično. Ne zahtevajmo pa državne velike obrtne šole, kajti mnogo je že takih

šol, kjer je več učiteljev, ko učencev. Kar velja za Dolenjsko, ravno to je potrebno za Gorenjsko in Notranjsko. Ljudje na kmetih jako težko izhajajo, na zadnje kmet ne more niti več davkov plačevati in vse popusti. Ko bi bila hišna obrtnija, bi zaslužili kmetovalci, če tudi malo, vsaj nekaj in mesto da bi po zimi pri peči sedeli in žganje pili, bi prav lahko zaslužili po 20 kr. na dan, če ne več. Za moj zadnji predlog pa je treba denarja. Zato se deželnemu zboru nasvetuje, da naj v izvršenje predloga postavi primerno svoto v proračun.

Primož Pakiž: Nimam namena obširno govoriti o predmetu, naglašati hočem le, da bi se industrijalna šola za lesno obrt napravila v Ribniškem okraji, ker je za tako šolo najbolj ugoden. Tam so uže v navadi taki izdelki domače obrtnije, in ljudi bi ne bilo treba najmanje siliti, da bi se iskreno poprijeli take šole, za katero bi tudi ne bilo treba velike pripomoči od strani države in dežele. Jaz tedaj predlagam, naj bi se ustanovila obrtna šola, kakor je označena v predlogih gosp. deželnega odbornika J. Murnika v Ribniškem okraji.

J. Potepan: V našem kraju nam je železnica napravila veliko škodo, kajti od tistega časa je le malo zaslužka in sedaj se nam hoče, ko se namerava prodati Bistriško vodo mestu Trstu; vzeti še ta mali zaslužek, kolikor ga imamo. Naši ljudje, kateri hodijo po svetu dela iskat, večinom priberačijo domu. Jaz bi tedaj nasvetoval, naj se pri nas vpelje kaka obrtnija, da bode imelo revno ljudstvo od česa živeti. Najpripravneje bi bilo, da se ustanovi tovarna, v kateri bi se izdelovalo sukno, da bi ljudstvo dobilo vsaj ceno obleko, tudi pletarstvo košev in slammikarija bi bila na mestu, posebno pa bi se lahko razvijala lončarija, ker v Bistriškem okraji ne manjka ilovice za izdelovanje lončenih stvari.

Eduard Dev: Jaz moram dostaviti k poročilu poročevalca, da imamo tudi Belokranjci nekoliko hišne obrtnije, radi bi jo pa imeli še več in občja je pritožba, da se ne more bolj razvijati, ker manjka poduka in podpore. Kar se tiče nasvetovanega pododbor, bi jaz želel, da bi slavni deželni odbor v ta pododbor izvolil take može, ki se zanimajo za važno stvar in poznajo razmere.

A. Ogulin: Kmetijska filiala v Rudolfovem je dobila vsled prošnje od poljedelskega ministerstva 3000 vrbovih sadik, da jih razdeluje. Dobro bi bilo, ko bi se premije davale za umno vrborejo.

Poročevalec J. Murnik: Na opombe Primoža Pakiž-a omenim, da nimam ničesar proti ustanovi obrtne strokovne šole v Ribniškem okraju. Več šol ko se ustanovi, bolje je za omiko in prospah domače obrtnije. Ali pomisliti je, da bi ustanova take šole veljala najmanje 12.000 gld., vzdrževanje pa vsako leto gotovo 8000 gld., to so svote, katere gotovo bi bilo težko in tudi nepotrebno iz-

dajati, ako se pomisli, da se po drugem potu ravno tako lahko doseže namen. Pri tem je še naglašati, da ako se ustanovi taka šola v Ribnici, gotovo v Sodršiči ne bodo zadovoljni, tedaj ako bi se dobila tudi podpora za več šol, vstreglo bi se le nekaterim občinam. Kar se tiče predloga g. Potepana, zdi se mi tako daleč segajoč, da ne mislim, da bi mogel priti resno na glasovanje. Predlog ne namerava nič manje, nego da bi se zidale štiri tovarne, v to pa se ne mora spuščati deželna, ampak zidati bi morali tovarne privatni podvzetniki na svoje stroške. Deželni zaklad bi le mogel pospešiti hišno obrtnijo v Bistriškem okraji tam, kjer že delajo sedaj sukno. V obče pa spada ta predlog posebnemu odboru, katerega izvoliti ima deželni odbor; isto velja za vse nasvetovane obrte, kateri se naj v Bistriškem okraji na novo uvedejo. G. Deva opominu nasproti rad priznavam, da se nahaja domača obrtnija tudi v Metliškem in Črnomaljskem okraji in da po deželnem odboru izvoljeni posebni odbor se bode gotovo tudi na isto oziral. Proti predlogu g. Ogulina, da se naj razpišejo premije za vrborejo, nimam ničesar.

Josip Potepan: Moj predlog gre le na to, da bi se samo jedna tovarna za izdelovanje sukna zidala, za lončarijo in druge nasvetovane obrte, ki naj bi se uvedli, najele bi se lahko privatne hiše.

Pri glasovanji so sprejeti vsi predlogi poročevalca potem predlog g. Pakiž-a, predlog g. Potepana v smislu, kakor ga je končno razjasnil in predlog g. Ogulina.

Konec seje ob $\frac{1}{2}$ 9 uri zvečer.

Tretja seja

dne 18. aprila ob 9. uri dopoludne.

Predsednik: Deželni glavar g. grof Thurn-Valsassina: Ker zaradi kratkega časa ni mogoče zapisnikov sestaviti, da bi se prebrali in odobrili od slavne enquete same, predlagam, da se izvolita g. deželni odbornik O. Detela in g. deželni poslanec dr. H. Dolenc, da bosta prebrala in potrdila zapisnik. Sedaj pridemo IV. točki programa:

IV. Kako se naj skrbi za povzdigo kmetijstva.

Poročevalec O. Detela: Poročati mi je v četrti točki programa, katera se glasi: „Kako se naj skrbi za povzdigo kmetijstva?“ Gotovo ni dvombe, da naše kmetijstvo gre rakovo pot, boleha in hira, tedaj je pač skrajni čas misliti na zdravilo. Ako hoče dobri zdravnik bolezen ozdraviti, iskati mu je po uzrokih in tako tudi mi moramo vprašati, kaj je zakrivilo, da tako ra-

pidno propada kmetški stan v naši deželi in da tako silno naraščajo dolgovi na kmetijskih posestvih. Marsikateri uzrok se je že navajal, na primér, brezumno razkosavanje zemljišč, veliki dolgovi, s katerimi so kmetije obložene itd. A to so pač znamenja propada, poglobitni uzrok pa je napačno kmetško gospodarstvo (napčni sistem gospodarstva), katero se ne ujema z razmerami in potrebami današnjega časa. Zemljišča se pri nas večidel obdelavajo, kakor pred sto leti. Če se to kmetovalcu omeni, — odgovarja: „Moj stari oče in njegovi predniki so po istem načinu obdelavali svoje zemljišče in so prav dobro izhajali in nikakih dolgov niso imeli.“ — V ozir pa se ne jemlje, da so železnice promet popolnoma prestvarile in da je vsled tega nastala našim kmetovalcem konkurenca ameriškega, ruskega in italijanskega žita. Zaradi tega so kmetovalci na Nemškem in po drugod svoj sistem že predrugačili.

Ne pridelujejo več toliko žita, ampak poprijeli so se živinoreje. Tako so v Švici preustrojili 40% njiv v travnike. Ozirati pa se je kmetovalcem tudi na to, da so delavci danes dosti dražji, ko pred leti. Cena žita ni pri nas v pravi razmeri s stroški pridelovanja; cena živine in pridelkov, mlekárstvo pa se je dokaj povzdignila. Jasno je tedaj, da ko bi se kmetovalci bolj prijeli umne živinoreje, bilo bi to izvrstno za njih gmotni napredek. Nasvetujem tedaj: Kmetijska épketa pripozna kot poglobitne pogoje za obstanek ter zdravi napredek kmetijstva na Kranjskem:

1. „Kmetško gospodarstvo naj se tako vpravna, kakor zahtevajo to razmere sedanjega časa, torej naj se gleda bolj na pridelovanje dobre krme za govejo živino, kakor na pridelovanje žita; ker so čisti dohodki pri živinoreji mnogo večji, nego pri pridelovanji žita.“

Jaz bi temu le še dostavil, da posli porabljeni pri živinoreji ne veljajo polovico toliko, kakor posli za poljedelstvo, ker imajo prvi skoz celo leto dovolj opravila pri živini, — poljedelci pa po zimi in pri slabem vremenu nemajo kaj dela in vendar jih mora gospodar celo leto vzdrževati. Kako umna živinoreja kmetom koristi, se vidi tudi prav jasno pri nas na Kranjskem, kjer so kmetovalci, kateri se z živinorejo bavijo, v mnogo boljšem gmotnem stanu, kakor tisti, ki se le bolj s poljedelstvom trudijo. Tako na primer se hribovci v Loškem okraju, kateri morajo sicer žito za domačo potrebo kupovati, pri živinoreji tako opomagajo, da jih je mnogo, kateri imajo denarje v Ljubljanski hranilnici naložene in kateri tudi posojujejo novce poljedelcem v ravnini.

Iz tega je, razvidno, da isti gmotno napredujejo, kateri se le bolj bavijo z živinorejo, drugi pa propadajo.

Deželni poslanec Luka Robič: Da se povzdigne kmetijstvo na boljši stan in doseže več pridelka, treba nam je iti do korenine. Postaviti se mora namreč umno kmetovanje na trdno pod-

logo in začeti z dotičnim podukom, kakor tudi o živino- in sadjereji in čebelarstvu že v ljudski šoli. Vcepiti se mora mladini že v otročjih letih ljubezen in nagnenje do kmetijstva, oziroma gospodinstva; predstavljati koristi složnega družinskega delovanja na kmetijah, poudarjati pa tudi slabe posledke vsled razprtije, nagajivosti in rušenja družinskega življenja, to je razpad kmetije. Učni črtez za ljudsko šolo moral bi se predrugačiti, kajti pogloblitni nje namen na kmetih je, da izgojuje dobre gospodarje in gospodinje.

Zraven branja, pisanja, računenja in veronauka moral bi biti pogloblitni poduk za dečke: umno kmetijstvo, umna živino- in sadjereja in čebelarstvo; za dekleta pa: ženske ročne dela, to je: pletenje nogovic, izdelovanje in popravljanje perila, oziroma druge ženske obleke namesto sedaj navadnega poduka o izšivanji in zavezovanji (Schlingen, Häckeln, Sticken), kateri pospešuje le nagnenost do lišpa. Vrh tega se naj povdarjajo in razlagajo lastnosti dobrega gospodarja in dobre gospodinje, napeljati jih k složnemu delovanju, predstavljati jim koristi lepega družbinskega življenja in slabe posledke nesloge, kajti star pregovor pravi: „Dobra gospodinja tri vogle hiše podpira, mož pa le jednega“. Skušnja nas tudi uči, da imajo le tiste kmetije obstanek, kjer rodbina z združenimi močmi dela, kjer je složna in se na vse strani med seboj podpira; nasproti je pa gotovi propad ondi, ker je nesloga in razprtija v rodbini. Potreba o poduku deklet v ženskih ročnih delih kaže se tudi s tem, da v službo v mesto prihajajoče dekleta imajo prav malo takih lastnosti, katere so vendar takim poslom potrebne.

Kmetije pešajo dalje za tega delj, ker domača obrtnija čez dalje bolj gine. Dobro se še spominjam časa, v katerem so imeli skoraj v vsaki kmetski hiši statle za izdelovanje platna, rašovine in domačega sukna za domačo potrebo; izdelovalo se je vse z domačimi močmi. Ženske so predle, možaki so pa tkali; čas, ki se je prej zato porabil, potrafi se sedaj tako rekoč brez koristi. Posli so takrat imeli v denarjih sicer mali lon, ali vendar so bili dobro plačani, ker dobivali so tudi popolno in trdno iz domačih pridelkov in izdelkov narejeno obleko. Kmetije bile so takrat v dobrem stanu in redko kje bila je katera zadolžena. Sedaj se pa poslom dajejo veliki loni, obleka se po večjem vsa kupuje, za katero gre denar iz kraja in dežele in peša kmetijstvo, kajti poljski pridelki ne zadostujejo za živež prebivalcem v deželi in je le malo kaj prodati iz dežele. Treba je torej tudi domačo obrtnijo oživiti.

Pa še jedna druga reč je, katera kmetijstvo močno tare, in to je kava. Jaz se še dobro spominjam časa, ko je bila kava v moji rojstni fari v rabi samo v grajščini, farovžu, na pošti in še v jedni premožni hiši; a sedaj nahaja se ondi že skoraj v

vsaki bajti ali koči, in tako je povečan tudi drugod po deželi. In tudi to požre veliko denarja, ki gre v inozemstvo in se ga le malo od tam povrne.

Konečno imam omeniti še **t o b a k**, zlasti pa smodke. Nekdaj pušil se je tabak le iz pip, smodke na kmetih so bile le redka prikazen. Sedaj so pa sploh v navadi in rabi, vidijo se že otroci v starosti od 8 do 9 let s cigareto v ustih, in kakor se kaže, prišlo bode do tega, da se bodo cigarete že otrokom v zibeli utikale v usta. Milijone in milijone in po večem brez prave potrebe se potroša od leta do leta za tobak in smodke; in koliko koristnega bi se dalo napraviti s tem denarjem, ki gre sedaj v dim. Ni torej čuda, da kmetije od leta do leta pešajo in dolg narašča. Da bi se kmetijstvo obrnilo na bolje in z umnim kmetovanjem doseglo več pridelkov in dohodka, nasvetujem sledeče:

Slavna ênketa naj sklene:

Visoka c. kr. vlada se naprosi:

I. Naj vredi v ljudskih šolah poduk tako, da se vcepi mladini že v otroških letih nagnenje in veselje do umnega kmetovanja, o katerem kakor tudi o umni živino- in sadjereji in čebelarstvu naj se začne poduk že v ljudski šoli;

II. V deklških razdelkih ali razredih naj se podučuje o dobrem gospodinjstvu, sosebno o priročnem delu, zlasti o izdelovanji in popravljanji perila in pletenji nogovic.

Deželni glavar grof **Thurn-Valsassina**: O točkah predlogov gospoda Robiča bomo glasovali pri predlogih, katere govore o šolstvu. Glasovati nam je tedaj le o prvem predlogu gospoda poročevalca. Prosim gospode, kateri so za predlog naj ustanejo. Predlog je sprejet. Prosim gospoda poročevalca naj nadaljuje.

Poročevalec **O. Detela**: Nasvetujem dalje:

1. „Živinoreja naj se povzdiguje toliko glede množine, kolikor glede plemena.“ (Sprejeto.)

2. „Zemljišča naj se dobro in skrbno obdelujejo, ter naj se gospodari v ta namen posebno z gnojem boljši, kakor je do zdaj sploh navada. Posebna pozornost naj se obrača na kultiviranje travnikov in senožet; dalje naj se rabi le dobro kmetško orodje, posebno železni plug, kateri se rabi že davno z najboljšim vspehom v drugih deželah.“

Jaz bi dodal tej točki le še nekatere opazke. Gotovo je glavna naloga kmetovalca, da svojo zemljo dobro obdeluje. Kranjski kmetovalec je jako priden, kakor malokje v kaki deželi, a samo jedna stvar je, katera ne pospešuje njegovega dela, namreč ta, da ne deluje racionalno. Tako se rabi na primer večji del še zmirom stari leseni plug, kateri zemljo pri oranji ne obrača, temuč le razriva.

S takim neukretnim plugom se zemlja ne more dobro obdelovati, ter tudi ne globoko orati. V zemlji, katera ni preplitva,

je pa globoko oranje prvi pogoj racionalnega poljedelstva. Kmetovalec, ki njive z globoko zemljo le plitvo orje, sam sebi krade.

Ugovarjajo, da se pride do nerodovitne prsti, takozvane „mrtvice“, če se pregloboko orje. Pa mrtvica postane tudi rodovitna prst, če se dobro obdeluje in pregnoji, ker ima večji del iste kemične snovi kakor zgornja zemlja, z izjemno humusa. Kmetovalec, ki globoko orje, pridobi več rodovitne prsti, torej tudi več pridelka. Istina je, da, če kmetovalec globoko orje, nima že prvo leto dobička, ali v dveh do treh letih se gotovi dobiček pokaže. To so skusili že kmetovalci, kateri so prej le plitvo, kakih 5 do 6 palcev globoko orali, — in ki orjejo zdaj do 12 palcev globoko, ter tudi mnogo več pridelujejo. Marsikateremu kmetovalcu zdi se globoko oranje le malenkostna ne važna stvar, a to ni tako, nego to je stvar velike važnosti. Kakor pripoveduje znana narodna pripovedka, je oče, ki je zapustil vinograd svojemu sinu, temu razodel, da je v vinogradu zaklad zakopan. — Sin je začel zaklad iskati, ter prekopaval ves vinograd. Ko prvičkrat ni našel zaželjenega zaklada, prekopal je svoj vinograd drugi in tretjokrat, in sicer zmirom globokejši. Zaklada vinogradnik sicer ni našel, a rodovitnost vinograda se je vsled prekopavanja zemlje mnogo povišala, vinograd postal je veliko več vreden, kakor prej in tako je vzdignil vinogradnik v zemlji zakopani zaklad. Tako počiva še marsikateri zaklad rodovitnosti v naši zemlji in treba le pridnega razumnega dela, da se isti vzdigne, posebno pa je to naglašati pri njivah s teško, globoko zemljo. Da se tak zaklad iz njive vzdigne, treba je umno narejenega železnega pluga. Sploh velja tudi pri poljedelstvu, da je le z dobrim orodjem mogoče delati vspešno, tedaj naj se ga naši pridni kmetovalci poslužujejo. Mislim tedaj, da je ta točka nasvetov, po meni stavljenih, popolnoma opravičena, kajti v jako tesni zvezi je z povzdigo kmetijstva.

A. Ogulin se vjema s predlogi, in želi zlasti za Dolenjsko, kjer je mnogo kmetov brez vprežne živine, da bi se bolj pospeševala živinoreja. Naj bi se ustanovile zadruga, katere bi živino nakupovale in jo kmetom z malim ali brez dobička prepuščale.

M. Bavdek, župan iz Udmata: Jaz moram priznati, da v okolici Ljubljanski je dovolj vasij, v katerih ni ne jednega železnega pluga. Jaz bi tedaj nasvetoval k predlogu gospoda poročevalca dostavek, ker kmetje ne verjamejo, kako izvrsten je železni plug, pa tudi nemajo denarja, da bi si ga omislili, „naj bi slavna c. kr. kmetijska družba kupila takih plugov, ter jih razposojevala ali proti plačevanju v obrokih prodajala kmetiskim posestnikom.“

Dr. Poklukar tudi meni, da bi se moralo več storiti za živinorejo in v ta namen travnike zboljšati, po odpeljavanji preobilne mokrote, po drenaži.

Ali to izvršiti ni mogoče posameznemu, ker ne zmaga stroškov; treba je, da se ustanove zadruga, ki skupno izvrše osušenje in zboljšanje travnikov. Prepričan sem, da bode vlada radovoljno podpirala, kolikor je njej mogoče, tudi z večjimi svotami vsako tako podvzetje. Jaz bi priporočal gospodu poročevalcu, da svoj predlog tako spremeni, da se bode zboljšanje senožet in travnikov izrekamo omenjalo.

Vinko Ogorelec, župan iz Škofeljce: Zelo potrebno bi bilo, snažiti senožeti z branami, tedaj bi jaz nasvetoval: „S podporo naj se skuša nakupiti železna brana, s katero se po senožetih in travnikih poruje mah; ter naj se pridnim gospodarjem izroči v porabo s tem, da bi jo morali posojevati tudi svojim sosednim občanom.“

Potepan, župan iz Dol. Semona: Tudi v Bistriškem okraji je mnogo travnikov, katere bi bilo treba zboljšati in osušiti, a žalibog se malo za to zgodi. Z načrti za zboljšanje se bode jako malo ali pa nič ustvarilo, ker ostanejo le na papirji, kakor se to godi pri Ljubljanskem barji, kjer načrti veljajo že nad 20.000 gl. a za osušenje barja se je faktično le jako malo storilo. Tudi cestni odbor je za cesto na Pivki več izdal za obrise, ko bode vsa cesta veljala. Tedaj je treba manj obrisov in več podpore za praktične koristne dela.

Dr. Poklukar: Gospod Ogulin je tožil, da ima kmetovalec na Dolenjskem redkokje svojo lastno živino, ker mu manjka denarja, da bi si jo kupil. To mu pač najložje omogočijo posojilnice, pri katerih polagoma vplača obroke in tako lahko pride do svoje lastne živine. Da bi se osnovale zato posebne zadruga, katere bi dajale živino, ne da bi bilo plačati obresti ali celo podkupno ceno, na kaj tacega ni misliti, kajti odkod bi dobivale zadruga potrebni kapital za taka darila. Če se pomisli, da zdaj more kmetovalec, kateri dobi živino na posodo, istemu, kateri mu v rejo da živino, polovico vsega dati, kar priredi, je pač ugodnejše, ako posojilnice dajejo denar za nakup potrebne živine kmetovalcu. Kranjska c. kr. kmetijska družba pa rada kmetovalcem na roko gre, ako pri njej iščejo pomoči. Že pred sedemnajst leti razposlala je na vsako podružnico železni plug, da bi si ga kmetovalci ogledali in se ga posluževali. Zastran poduka o kmetijstvu na ljudskih šolah pa bi morali pred vsem učitelji na preparandiji se o njem dobro poučiti. Zato se poganja kmetijska družba pri poljedelskem ministerstvu, da na Ljubljansko pripravnico dobimo strokovnjaka učitelja o kmetijstvu, kar se bode nam menda v kratkem posrečilo.

Gustav Pirc, tajnik kranjske kmetijske družbe: Jednako žalostne razmere kakor na Dolenjskem, so glede živine tudi na Notranjskem. Na Pivki so vasi, katere pridelajo 100.000 centov sena, tako na primer pridelal kraj Razdrto 200.000 centov sena

in vendar imenovani kraj proda le vse seno in ima k večjemu šestdeset krav. V vseh teh krajih je živina mršava, jeden bik pride komaj na sto krav in še ti so tako zanikerni, da bi ga jeden sam moški človek odnesel. Večina kmetovalcev proda seno, da davke plačuje, s kom bode potem kupil živino govejo za pleme ali rejo. Posestva so vsa zadolžena tako visoko, da ne dobi posestnik krajcarja na posodo. Meni se zdi, da je živinoreja nekako preveč moderna postala v denašnjih časih, ravno tako kakor svoj čas sviloreja. Na Gorenjskem je živine veliko preveč in po zimi komaj vegetira. Od živinoreje naši kmetovalci ne bodo mogli živeti, ako se ž njo ne združi domača kmetijska obrtnija, to je v prvi vrsti mlekarstvo. Zato bi jaz predlagal, naj se posebna skrb obrne na povzdigo mlekarstva v naši deželi. Kar se tiče plugov, ni stvar tako slaba, kakor je bila danes tu opisana. Da pa imajo kmetovalci še lesene ne železne pluge, temu ni kriva kmetijska družba, ampak kmetovalci sami. Vsak je imel pri podružnicah in pri kmetijski družbi v Ljubljani sam priliko si ogle dati železni plug. Jaz bi tedaj stavil sledeči predlog: „Slavna ênketa naj potrebno ukrene, da se revnim zadolženim kmetovalcem omogoči kupiti potrebno živino, da se pospešuje kmetijsko obrtništvo, zlasti mlekarstvo, da se da subvencija, s katero bi se napravil vzorni plug za težko zemljo na Pivki, Vipavi itd.“

Eduard Dev: Tudi pri nas v Belokranjcih imamo mnogo goveje živine, več kot 30.000 kravic, a kravica je vredna komaj 30 gld., par voličkov, če dobro plačani, komaj 100 gld. do 120 gld. Imamo pač le male hrvaške buše, lahko rečemo v obče goveje živine še preveč. A če vlada še s toliko visokimi svotami podpira živinorejo, mi v naših krajih ne dobimo nobene podpore in živinoreja razvija se le na Kranjskem v Ljubljanskem okraji in na Gorenjskem, pri nas na Dolenjskem pa popolnem propada. Treba pa je v tem oziru kmetovalce podpreti, zato jaz nasvetujem:

1. „Naj se ustanovi deželni kulturni svet za Kranjsko, po vzoru tirolskega;
2. naj se skrbi za podporo za nakup juncev za pleme na Belokranjskem.“

Dr. Poklukar: Res je, da je Črnomaljski okraj močno oddaljen, da bi bil zaradi tega dobival menj podpore od kranjske kmetijske družbe za povzdigo živinoreje, to ni resnično. A če se dobi od ministerstva za poljedelstvo le 1000 gld. podpore za nakup živine za pleme, se ne more Bog zna koliko ustvariti. Z imenom se ne bode pomagalo ničesa, kajti deželni kulturni svet za Kranjsko tudi ne bode imel druge organizacije, ko jo kmetijska družba kranjska zdaj ima. Treba je le krepkeje delovati, potem bode tudi sad pridnega delovanja viden postal.

Dr. J. Šterbenec: Res žalostne so razmere kmetovalcev na Notranjskem. Na 400 do 500 krav, pride pri nas komaj jeden

bik. Kar zadeva žitne pridelke, vesel sem, ako dobim, če vsejem dvajset mernikov, istih štirideset. S tem pridelanim žitom se davek deloma plača, slama pa se rabi za popraviljanje strehe. Seno kmetovalci jeseni prodajajo, od Božiča do sv. Jurja pa se daje živini le toliko krme, da živi, kar ne zadostuje, ko je krava breja ali molzna. Ko ima krava tele, je tako, da je bolj psu ko teletu podobno.

Jaz tedaj stavim predlog: „Slavna c. kr. kmetijska družba kranjska se naprosi, da bikov ne bode prodajala po dražbi, ampak v revnejše kraje od leta do leta dajala zastonj.“

Dr. Ignacij Namorš: Pri nas v celi okolici ni komada tiste subvencionirane živine, katero prodaja vsako leto naša kranjska kmetijska družba. Vse drugače vspešno deluje naše sosedna hrvaško-slavonska kmetijska družba v Zagrebu. Ona daje živino za pleme zastonj. Po zadnjem poročilu razdelila je zastonj občinam 1880. l. 43 bikov; 1881. l. 71 bikov in telic; 1882. l. 80 glav in 1883. l. že 121 glav in za 1884 je določeno, da se razdeli brezplačno 196 glav. Dobiva seveda po 20.000 gld. subvencije na leto. A oživljajo se tam podružnice, da sodeluje koren kmetijskega prebivalstva in razdeluje se ne le brezplačno plemenska živina, ampak tudi zlahtne trte, razne dobra semena itd. Tako bi morala delovati i naša kmetijska družba in ako nji ni mogoče razdeljevati omenjenih kmetiškemu napredku toliko potrebnih stvari brezplačno, naj iste odda potrebnim kmetovalcem vsaj ceno.

Dr. Vošnjak opomni, da bode razprava enquete postala preobširna, ako se bode debata sukala o tako podrobnih stvareh, katere so stvar kmetijske družbe. Predlaga, ker je predlog že na vse strani osvetljen, konec debate.

Konec debate je sprejet.

Poročevalec O. Detela: Debata o mojem predlogu bila je tako obširna, da se ne morem na vse posamezne nasvete in opazke ozirati in bodem le nekoliko omenil o opazkah, kateri so v zvezi z mojim nasvetom.

Z nasvetom gosp. dr. Poklukarja se strinjam popolnoma, da se omenijo v mojem nasvetu tudi senožeti in travniki; nasveta gosp. Ogulina, da bi se ustanovile zadruga za nakup živine nepremožnim kmetovalcem, pa ne morem podpirati, kajti nastane vprašanje, kje pa bodo dobivale denar brez obrestij. Take predloge ne morem označiti drugače, kot da so „pia desideria“. Opomniti mi je, da naša enketa ni občni zbor kranjske kmetijske družbe in mi nimamo kritikovati danes, ali je delovanje centralnega odbora tega društva dobro ali slabo, ampak imamo le dati neka vodila za slavni deželni zbor. Osupnilo me je pa, da g. tajnik kranjske kmetijske družbe imenuje „povzdigo živinoreje“ le „ein modernes Schlagwort“, kakor nekdanj „sviloreja“. — Žal mi je, da je gosp. tajnik kmetijske družbe storil tak izrek, kajti dosedaj

smo zmirom slišali in brali, da je živinoreja silno potreben faktor za obstanek kmetijstva. To smo čitali doslej zmirom tudi v „Novicah“, zdaj pa bi ne bilo vse to več res? Da je živinoreja res važni faktor, kaže pogled na Nemčijo, kjer so se jo tako krepko poprijeli in veliko njiv spremenili v travnike. Jaz sem imel pri-liko deset let delovati kot ud cenilne komisije in moram reči, da njive od četrtega ali petega razreda naprej ne donošajo čistega dohodka ali dobička, če se vse stroške za obdelovanje v poštrevzame. (Gosp. Kotnik kliče: Istina je!) Tedaj jaz mislim, da gosp. tajnik kmetijske družbe ni tako mislil, kakor je izrekel, da je živinoreja le „ein modernes Schlagwort“. Jaz pa ostanem tega mnenja, da je živinoreja „eine Existenzfrage“ za napredek kmetijstva.

G. Pirc (za osobno opazko): Jaz nisem imenoval živinoreje „modernes Schlagwort“, ampak le priporočal, naj se ne dela ž njo tako, da bi bila „modernes Schlagwort“, kakor sviloreja, ko so se povsod murbe sadile, ki so nam zdaj za sadjerejo na poti. Moja misel je, da je živinoreja le v zvezi z mlekarstvom edino rešilo za našega kmetovalca.

Pri glasovanju je soglasno sprejet nasvet Detele s pristavkom nasvetovanim od gospod dr. Poklukarja; nasvet g. Ogulina in prvi stavek o predlogu g. tajnika Pirca je zavržen; drugi stavek tega nasveta in predloga g. Bavdeka in g. Ogorelca sta tudi sprejeta; o predlogih gospoda dr. Sterbenca in gospoda Deva, gledé ple-menskih juncev se bode glasovalo pri sedmi točki; predlog go-spoda Deva o ustanovi deželnega kulturnega sveta za Kranjsko ni sprejet.

Poročevalec **O Detela**: Četrty moj predlog se glasi: „Po gojzdih se mora boljše gospodarstvo začeti, devastiranje (izseko-vanje) kakor se dandanes vrši, mora prenehati, in posekani gojzdi naj se zopet pogozdijo.“ V pojasnilo mojega predloga bi le do-stavil, da je zadnji čas, da se uvede po gojzdih boljše gospodar-stvo in se devastiranju napravi konec, ter da se prazni prostori zopet pogozdú.

Na raznih krajih se ves gojzd uničuje in se kmetovalci pre-grešujejo zoper gojzdno postavo. Vže v prihodnjem zasedanji bode kranjski deželni zbor sklepal postavo o pogojzdovanji Krasa. A vprašati je, kaj bode v drugih krajih naše dežele potem, če za-dolženi kmet še gojzda več imel ne bo, ako se bode uničevalo tako naprej, kakor se zdaj dela. Jaz bi tedaj prosil sl. deželno vlado, da obrača vso pozornost proti uničevanju gojzdov, sosebno na Dolenjskem, kjer se je zdaj začelo nevsmiljeno gojzde izsekovati.

Deželni predsednik baron **Wiukler**: Jaz priznavam, da se je dosihmal z gojzdi na Kranjskem res slabo ravnalo in da so vladni organi res premalo gledali na dobro gospodarjenje po gojzdih. A dosihmal vlada ni mogla storiti mnogo za gojzdorejo, ker ji

je zato manjkalo potrebnih organov. Sedaj pa je č. kr. poljedelsko ministerstvo na prošnjo slavnega deželnega zbora kranjskega dovolilo, da se nastavijo štiri gojzdni komisarji in deset gojzdnih čuvajev. Ti se bodo v kratkem razpostavili po raznih krajih dežele, s katerih pomočjo se bode gotovo z uspehom zabranjevalo uničevanje naših gojzdov. Gojzdni pregreški se bodo strogo kaznovali in vlada bode obračala vso pozornost na to važno stvar. Ako bodo občinski in okrajni zastopi podpirali vladne organe v njih delovanji, dosegel se bode gotov lep vspeh. Slavna enketa pa sme preverjena biti, da bode vlada z vso odločnostjo skrbela za to, da se bode uničevanju gojzdov v okom prišlo. (Dobro! Dobro!)

Dr. Henrik Dolenc: Vreditev občinskih pašnikov in gojzdov bila bi po mojem mnenju velevažna glede gojzdov in pogojzdovanja. Pašniki in skupine, kakor zdaj obstoje, so pravo gnjezdo za kmetški proletarijat. Gospodarji, ki od tega skupnega imetja največ davka plačujejo, nemajo užitka, kajti kočarji in ljudje, ki so si brez pravega dovoljenja na pašniku kočo postavili, potem zraven še hlev za kravo ali celo za kozo, ti pobere vse raz pašnikov, kar je kaj vrednega, da se ohranijo in svojo živino preživé. Pašnik je za te ljudi tudi pot do gojzdov in družega posestva imajočih kmetov. Brez pravega gospodarja hira vsako imetje in za pašnike se nihče ne potegne, ker se vsak boji sovraštva in obrekovanja. Po pašnikih se potikajo tudi potepuhi in da so se nam tudi cigani v deželi naselili, to je le sad skupin, katere nemajo pravega varuha. Jaz opozarjam slavno enketo le na žalostni pogled, kateri se kaže počenši od Postojne čez celo Pivko in naprej. Neomejena paša in splošna raba tolikega sveta ga je tako uničila, da zdaj skoraj nič ne zaleže in da vasi kakor Bač, Koritnice niti krav več nemajo, ker opustošena in povsem izsesana tla nobene redilne moči več nemajo. Jednak prizor kaže se na Vipavskem, kjer ljudje, ki nemajo na pašnikih skoraj nobene pravice, izvažajo iz njih še zemljo in zdaj celo še lubje z grmov za česlo pobirajo. Na Hrvatskem so koze odpravili in preselile so se sedaj v sosedne kraje Kranjske, ki obetajo po tem potu v kratkem Kras postati. Nikar naj se ne ugovarja, da paša kmetu veliko zaleže. Ako se pomisli, da ob sami paši živina ne more obstati, ako se preudari veliki odpadek gnoja in ako se računi, koliko bi zalegla bolja tla, ko bi se v njivo ali košenino predelala, kar je neplodnega pa za gojzd pustilo, bila bi to veliko večja korist za kmetijstvo, nego paše. Dobri in umni gospodarji spoznavajo že zdaj tudi pri nas samo jesensko pašo po travnikih za koristno in na Dolenjskem v Šmarski župniji, kjer se je prizadevanju pokojnega župana Mazika posrečilo, da se je paša po gojzdnih delih in pašnikih odpravila, se kmetje in tudi taki, ki so bili temu najhujši nasprotniki, hvalijo, da ima sedaj ravno toliko in boljega,

govejega blaga in lepo obraščene gojzde. Temu ni v protislovji to, kar je navedel državni poslanec gospod Bärnfeind, ki je zagovarjal v državnem zboru pašnike proti pogoizdevanju na Štajerskem. Štajerska ima debela tla, na katerih raste žlahtna trava posebno na planinah, kjer bi gojzd niti več ne imel tal. Tudi pri nas bodo planine vedno pašniki ostali, ali kjer so plitva tla in kjer se pokazeta kamen in skala, ko hitro grm zgine in burja razsaja, tam naj se zabranjuje, dokler je še čas in skuša zopet v prid obrniti to, kar se je skozi neomejeno in pogubljivo rabo do kraja opustošilo. Glede tega je tudi visoka vlada svojo skrb do tega predmeta obrnila in se je nadjati postav, ki bodo dalje uničevanje tal zabranile in za pogoizdevanje že opustošenih skrbele. Jaz stavljam predlog: „Slavna enketa naj izreče željo, da se napravi postava za razdelitev pašnikov in občinskih skupin.“

Martin Bavdek: Jaz pa nisem nikakor zato, da bi se pašniki in občinske skupine razdelile, to naj se prosto pusti ljudem. Za živino je boljše, ako se pase zunaj. Kdor hoče rediti žebeta, potrebuje več prostora, ko ga sam nema. Jaz tedaj nasprotujem nasvetu g. dr. Dolenca, o tem se pa ž njim strinjam, da naj se gleda na to, da se cigani in taka druhal ne bode naseljevala po samotnih krajih.

Josip Potepan: Jaz se ne morem skladati z mnenjem gosp. Bavdeka in toplo podpiram predlog gosp. dr. Dolenca. Pri meni doma so razdelili pašnik. Kako so nekateri vpili in razsajali, a v malo letih se je razorala razdelena zemlja in zdaj so izvrstne njive z dobrim humusom, med tem ko je bil prej pašnik slab. Žalibog, da so se večinoma pašniki razdelili po štiri dele vsakemu in ne bolj skupno. A gotovo pa je da od tam, ker so se pašniki razdelili, bolj rejena živina prihaja, kakor iz krajev, kjer se to ni še zgodilo.

Martin Bavdek: V vsakem kraju naj se godi z razdeljenjem pašnikov, kakor to je občna želja ljudstva, ali hoče ali neče, kakor so okolstave. Kjer želi ljudstvo samo konjerejo povzdigniti, tam gotovo ne bodo za razdelitev.

Dr. Poklukar: Jaz priporočam konec debate. Državna postava o razdelitvi skupnih zemljišč je že sprejeta in zdaj jo imajo samo še posamezni deželni zbori dopolniti s potrebnimi določbami. Posilne razdelitve ne bo nikjer, ampak ljudje bodo imeli govoriti in odločiti.

Deželni predsednik baron Winkler: V tej zadevi usojal bi si razjasniti, da sem te dni dobil načrt dotične postave za Moravsko. V štirinajstih dnevih bode deželna vlada sklicala enketo, ki bode pretresala vprašanje, kako bi se enaka postava primerno tudi za našo deželo uravnala.

Deželni glavar grof **Thurn-Valsassina**: Glasovati nam je o predlogu g. poročevalca **Detela** in g. dr. **Dolenca**. Oba sta sprejeta.

Poročevalec O. Detela: Peti nasvet se glasi: „Na Dolenjskem naj se pospešuje posebno vino- in sadjereja, — dela naj se pa tudi na to, da se bode gradila dolenska železnica.“

Sadjerejo je treba na Dolenjskem še jako širiti, kajti na Gorenjskem jo je mnogo več ko na Dolenjskem, akoravno je klimat tu bolj ugodni. O dolenski železnici posvetuje se poseben odsek, sestavljen iz zastopnikov raznih zastopov. Želja po gradenji dolenske železnice je uže stara in popolnem opravičena. Vinska kupčija ne more napredovati, kajti izvaževanje vina gre slabo, vinski kupci le kje zahajajo, kjer so železnice. Tudi les nima skoro nobene cene v nekaterih krajih na Dolenjskem, in rabi se le za lokalne potrebe, za kupčijo skoraj nič. In tako je pri vseh družih pridelkih le malo dobička. Umestno je tedaj, da v enketi željo po gradenji dolenske železnice ponavljamo in kažemo tako, da želimo pomagati kmetijstvu na Dolenjskem.

A. Ogulin priporoča napravo vino- in sadjerejske šole na Dolenjskem in sicer v Rudolfovem, kjer bi pri poduku lahko profesorji gimnazijski pomagali.

A. Planinec: Jaz bi priporočal tudi, da se združi s kmetijsko, vino- in sadjerejsko šolo še šola za poduk v gojzdarstvu.

Eduard Dev: Ker je Novomesto središče Dolenjske, pridružim se popolnoma predlogu g. **Ogulina**.

Dr. Sterbene: Jaz bi priporočal enketi, naj podpira prošnjo, da bi deželna vino- in sadjerejska šola na Slapu vsako leto nekoliko drevesec posestnikom na Notranjskem darovala zastonj.

Poročevalec O. Detela: O nasvetih glede šol glasovalo se bode pri šesti točki, zato naj se glasuje samo o mojem predlogu.

Predlog je sprejet.

Poročevalec O. Detela: Šesti predlog se glasi: „Kmetijski poduk naj se pospešuje kolikor le mogoče, in naj služijo v ta namen:

- a) kmetijske nadaljevalne šole, zvezane z ljudsko šolo;
- b) nižja kmetijska šola v Ljubljani;
- c) vino- in sadjerejska šola na Dolenjskem;
- d) kmetijski popotni učitelj;
- e) dobri kmetijski časniki in
- f) bralne kmetijske družbe na kmetih.“

Pri glasovanji sprejme se prvi predlog.

Poročevalec O. Detela: O nižji kmetijski šoli v Ljubljani se je že dosti govorilo. Jaz nasvetujem kmetijsko šolo zato v Ljubljani, ker bi bila ta šola v središči dežele, mej tem, ko bi bila v Novem mestu le za Dolenjce. Ako bi bilo mogoče, bil bi jaz zato, da se ustanovi na Dolenjskem, Notranjskem in Gorenjskem povsod kmetijska šola, ker pa to ni mogoče za zdaj

vsaj, je najbolje, da se ozira na središče dežele. Okoli Ljubljane je dovolj izglednih kmetijskih gospodarstev, tako na primer: na Fužinah, pri gosp. Tschinkelnu, Koslerji, Gallé-tu itd., tu imamo posestvo kmetijske družbe na Poljanah, muzej, kemični laboratorij, državno drevesnico itd. Iz navedenih vzrokov nasvetujem, naj se ustanovi nižja kmetijska šola v Ljubljani.

Potepan: Jaz podpiram predlog ter nasvetujem: „Naredi naj se prej ko mogoče deželna postava, po kateri bodo dečki vezani vsaj od 14. do 16. leta skoz celo leto ob nedeljah šolo obiskovati. Za nje naj bi se po ljudskih šolah vpeljal teoretičen pouk o kmetijstvu.“

Pri glasovanji se sprejme nasvet poročevalca Detele, nasveti gg. Ogulina in Planinca in nasveti deželnega poslanca g. Robiča.

Poročevalec **Detela:** Sedmi nasvet se glasi: „Naj se napravi postava za povzdigo živinoreje.“

Pri glasovanji sprejme se predlog poročevalca in predloga gg. dr. Sterbenca in Deva.

Poročevalec **Detela:** Osmi nasvet se glasi: „Naj podpira državni in deželni fond živinorejo na Kranjskem s subvencijami za nakup dobrih plemenskih bikov.“

Tajnik kmetijske družbe **Ġ. Pirc:** Vsa podpora nam nič ne pomaga, ako ljudje z živino ne ravnajo; kakor bi morali in priredili bodo v tretjem rodu take mačke ko prej. Postavno bi bilo treba ukreniti, da mora vsaka občina imeti plemenskega bika in da za vsacih 100 krav mora biti en bik, ne pa kakor je zdaj, da je za 600 do 800 krav le en bik.

Predlog je sprejet.

VI. Kako se naj postopa proti žganjepijstvu?

Poročevalec **dr. Samec:** Veleučeni nemški kemik Liebig je v jednom svojih kemičnih pisem l. 1865. trdil, da vživanje alkoholnih pijač ne more biti vzrok revščini, temveč nasprotno, da prouzročuje revščina alkoholizem. Učenjak je mej štirimi stenami svojega laboratorija utrdil istino, da se vsa jedila v človeškem življenji spremené konečno v ogljenčevo kislino in vodo. Alkohol obstoji in tudi neposredno razpada v živem telesu v omenjeni dve tvarini, je torej jedno najjednostavnejših živil. Alkohol nadomestuje za malo časa jedila in ubrani pretvaranje snovi, torej hrani život.

Ali učeni mož je opazoval proces v neobčutljivi skleničici, ki nema ne žil, ne mesa in živcev, on ni šteel milijonov ljudi, ki so že konec storili vsled alkohola, ne uničenih eksistenc v novem in starem svetu, za njega še neso obstala prizadevanja antropofilov v Ameriki, na Francoskem in Angleškem, da bi se odpravilo žganjepitje:

Pri klatežih in beračih se ve da ni v obče pijančevanje uzrok revščini; ti so zajedavci na telesu človeške družbe, deloma vsled slabe izreje, slabih izgledov in nedostatnega pouka, deloma pa tudi vsled prevelike milosrčnosti naših zakonov in dobrotljivosti posaničnih. Klatež in berač, to se zna vsaki dan opazovati, nese gotovo polovico naberačenega denarja v žganjarije. Opazuje se pri nas torej isto, kar je opazoval George Huisch, ki trdi, da je prepričan, da se na Angleškem od sto funtov (1000 gl. av. velj.) naberačene miloščine znosi najmanj 35 del v bližnje žganjarije. Ker pa pijanost jemlje človeku njej podyrženemu vsako energijo, spoštovanje do samega sebe, ga nezmožnega dela za resno preišljevanje o svojem položaji in ga priklene z železno silo nase, pač ni mogoče oporekati, da je tudi pri tacih ljudeh vsaj deloma pijanost uzrok revščini. Beračem in klatežem, o katerih se ve, da potrošijo nabrani denar za žganje, ne bi bilo dajati denarja, ampak mnogo koristnejše je, da se tacim ljudem daje hrana. Tako imajo v nekaterih nemških deželah in na Francoskem vpe-ljane jedilne postaje, v katerih dobijo berači, kakor tudi oni ro-kodelci, ki hodijo dela iskat, pa jim potnine primankuje, proti izkaznicam potrebni živež. V teh deželah so s takim početjam skusili, da prihaja mnogo manj beračev prosit, kakor poprej. Berač in klatež ne moreta vsled alkoholizma postati ubožnejša, nego sta, drugače je pa to pri delavcih, poslih in posestnikih. Priden in vesten delavec ima v svojih močeh kapital, ki ga ne živi samo, ampak mu tudi pripušča, da si za stare dni kaj na stran položi, razen če ga zadene nesreča. Sme se trditi, da so dandanes plače za 75% višje, nego so bile pred 30 leti. Ali pa rajdemo, da imajo danes delavci in posli več prihranjenega denarja, kot nekdej? Skušnje kažejo, da je to ravno nasprotno. Kolikor večji zaslužek, toliko večja zapravljivost. Šest dni dela, sedmi dan je pa njegov, ali ne zato, da bi se odpočil in nabral novih močij, ampak da zaslužek po žganjarskih butikah preko grla požene. Socijalisti pravijo: „Postavite nas v položaj, da bode-mo imeli človeško eksistenco in naši ljudje bodo zapustili bu-tike.“ Da to ni res, drastično kaže opazovanje delavskih razmer v industrijalni grofiji Lancashiru. Vsled nenavadnega razcvita on-dotne produkcije od l. 1869 do 1873 se je povzdignil vsakdanji zaslužek delavca od 5 na 11 šilingov, to je 6 glđ. 60 kr. na teden; število hudodelstev povišalo se je v istih letih od 1335 na 4462, kazni vsled pijanosti so se povišale od 495 do 2649 funtov.

Ko se je torej vsakdanji zaslužek delavcev podvojil, so se kazni zaradi pijančevanja pošestorile. Ko je šla l. 1873 industrija na slabše in je zaslužek zopet padel na 5 šilingov na dan, neso po večini delavci imeli nič prihranjenega. Ali ne kaže ta slučaj jasno, da je nezmernost uzrok revščini?

„Sila kola lomi,“ pravi pregovor. Trezen in samosvest človek ostane zmeren in si tudi pri pičlem zaslužku kaj prihrani, ker se boji in sramuje priti v položaj, da bi moral nadlegovati druge ljudi. Leta 1860 do 1861 je bila v Londonu jako huda zima in dela ni bilo, kjer je prenehal ves promet, tačas je prosilo miloščine 130.370 ljudij, 38 tisoč več, ko isto dobo prejšnjega leta, ali izmej vseh 7947 delavcev, ki so bili člani društva teetalerjev, t. j. tacih, ki so se zavezali, da ne pijó nobene vpijančljive pijače, ni prosil miloščine nobeden, ker je imel vsak nekaj za silo prihranjenega denarja. Iz tega je pač razvidno, da vzdrževanje od alkoholovih pijač pospešuje spoštovanje do samega sebe in ohrani sposobnost sramovati se beračenja.

Kdor se jedenkrat žgane pijače navadi, temú se tako prikupi, da težko od nje odneha. Že duh špirta vzbudi v pravem žganjarji nepremagljivo slast. To vedo prav dobro židovi na Poljskem in Ruskem. Nekateri imajo navado, da izlivajo ob nedeljah in praznikih, kadar gredo ljudje iz cerkve, nekaj špirta pred butiko po tleh in, kakor gredo muhe in čebele za medom, tako zvbijajo brezvestni židovi s špiritovim duhom pivec v svoje prostore, kjer jih ne samo izmolzejo, ampak si celo za pijačo zastaviti dajo pridélke, žito še na polji stoječe.

Pri nas vbijajo smerekove vejice žganjarje in kjer se vidi taka vejica izpod strehe, tam se gotovo najdejo žganjarji iz okolice zbrani, kateri z zabuhlimi obrazi in na pol omamljeni okolu mize sede in drug družemu kozarec žganja porivajo. Zunaj krčme-žganjarije pa stoji v mrazu sestradano suho kljuse, da se človeku smili. Prodano blago je šlo po grlu, zraven je trpelo živinče, doma pa je zamujeno potrebno delo. Taki prizori vidijo se dan na dan po vaseh. Kdo je bolj kaznjiv, ali omamljeni pivec ali brezdušni krčmar, ki pivcu tako dolgo na mizo nosi, dokler domneva še kak krajcar pri njem in dokler se omamljen po klopi ne zgrudi. Kdo boče imel pogum, ako vse to razmotriva, trditi, da ni pijančevanje jeden najglavnejših uzrokov revščini?

Učenjaki narodno-gospodarske stroke se že zdavna pečajo s tem vprašanjem in nekateri trdijo, da se socijalno vprašanje ne da rešiti, ako se ne jemlje ozir na pijančevanje. Robert Mohl pravi, da revščino pri moških prouzročuje pred vsem nagnenje k pijančevanju, to pa uničuje s svojo dragoto, z veliko zamudo časa za delo, z omamljenjem telesnih in duševnih močij, torej z nesposobnostjo za delo. Koliko denarja gre na Kranjskem za upojne pijače, se razvidi iz naslednjih dat, ki sicer neso popolne, ali vendar sploh kažejo svoto narodnega premoženja za pijače izdane. Špirta se je vpeljalo v Kranjsko deželo l. 1881 — 28.894 hektolitrov; l. 1882 — 30.000 hektolitrov in v dobi prvih deset mesecev l. 1883 samo po južnej železnici 18.307 hektolitrov. Ako se vzame, da velja doma hektoliter špirta 35 gld., je šlo l. 1881

za špirit 1,020.000 gld., leta 1882 — 1,050.000 gld. iz dežele. Ako se vzame, da se pri izdelovanji navadnega žganja primeša samo 100% vode in se liter tacega žganja po 30 kr. proda, se je popilo leta 1881 žganja za 840.000 gold., leta 1882 pa za 900.000 gld.

Torej se je leta 1881 izdalo za kupljeni špirit in iz njega narejeno žganje 1,842.000 gld. leta 1882 pa 1,950.000 gld. Ves direktni davek kranjske dežele znaša 1,316.000 gld., torej bi se z denarjem, za žganje izdanim, lahko plačal ne samo ves direktni davek cele dežele, ampak tudi zemljišno odvezni zaklad!

Žganjepitje se od leta do leta množi, kar je razvidno iz tega, da se vsako leto več špirta v deželo uvažja. Glavne postaje na Kranjskem, kamor se pripelje največ špirta so: Ljubljana, Kranj in Rakek. V Ljubljano se je pripeljalo samo po južni železnici:

Leta 1881	11.873	hektolitrov.
„ 1882	12.084	„
v 10 mesecih leta 1883	12.631	„
in v Rakek leta 1881	1.778	„
leta 1882	1.958	„

Dostaviti je še, da je 7700 hektolitrov špirta iz tega računa izpuščenih, kolikor se ga povprek porabi za industrijalne namene, — če se ga porabi sploh toliko. S tem je pač dovolj dokazano, kako ogromne svote se potrosijo za žgano pijačo, ki ne služi ne zdravju ne telesni moči, ki ima jedino le namen s prva živce vzbujati, potem pa omamljati.

Jaz ne bi rad, da bi se mi očitalo, da sem s to žalostno sliko hotel grditi slovenski narod na Kranjskem, da sem ga hotel svetu kazati kot zanemarjen narod pijancev. Enketa ima nalog razkriti vse rane na telesu našega naroda in iskati sredstev, da se zopet zacelijo. Naše ljudstvo je po večini še zdravo ali kuga žganjepitja ga posebno po Gorenjskem in Notranjskem že zalezuje, torej ne smemo zamuditi, da ga obvarujemo, da se ga preveč ne prime in ne skvari, kajti nenadomestljiva škoda bi bila za naroda krepkost, pogumnost in vztrajnost. Naši sosedje Nemci naj bi nas v očigled te slabe strani ne gledali po strani, pri njih (Nemcih) ni to niti za las boljši.

V Berlinu je bilo leta 1875 izmej 16.800 poslopji 7314 točarnic, izmej njih se v 967 točilo samo žganje, tako, da je imela vsaka druga hiša točarnico. Berlinci popijejo na leto za 2,926.800 gld. žganja; pivopivnic pa imajo 4667. Računimo, da je vsaka skupila samo po 1000 gld. na leto, so Berlinčani izdali na leto za pivo 4,667.000 gld. Vina se je popilo isto leto 4,132.000 litrov, recimo liter po 50 kr., ker Berlinčani radi pijo inozemska draga vina, tedaj znaša to 2,066.000 gld. Naši prijatelji Dunajčani popijo na leto 340 do 350 milijonov litrov piva, koliko pa

vina in žganja, ne ve se natanko povedati, vsekako pa tudi ogromno svoto denarja izdajo zato. V vsej Avstriji izdalo se je po cenitvi trgovinskega urada leta 1876, ako se računa vedro vina 8 gld., vedro piva 5 gld. in vedro najizvrstnejšega žganja po 23 gld., za vino 4 gld. 23 kr., za pivo 1 gld. 29 kr. in za žganje 1 gld. 27 kr. na vsako osobo, kar iznaša pri 36,000.000 ljudi 282,000.000 gld. Ako se po drugem potu izračuni koliko vina se v Avstriji popije na leto, najde se, da se pridelava v srednjih letinah povprek 12,000.000 hktl., ker se ga komaj 200.000 hktl. izvažata, ga ostane doma 10,000.000 hktl., za katere bi se, računajoč hektoliter po 15 gld. bilo skupilo 150,000.000 gld. Angleži neso nič kaj zmernejši od nas, v Londonu na primer se je popilo leta 1876 224,000.000 litrov žganja, 5.123,000.000 litrov piva in 158,000.000 litrov vina. Izračunilo se je, da bi se bil s svoto, ki se je na Angleškem v dveh letih izdala za vpojne pijače, plačal ves državni dolg Angleške, pa bi še bilo 176 milijonov denarja ostalo.

Mej Slovenci je vprašanje o žganjepitju še precej novo in to je dobro, kajti to je poročstvo, da slovensko ljudstvo do najnovjšega časa te kuge še ni toliko poznalo. Zdaj pa, ko se z Gorenjskega in Notranjskega čuje jeden glas: „Odpravite žganje in vse pojde na boljše,“ je dolžnost slovenskih rodoljubov, da gredo v boj proti nezmernemu žganjepitju, o katerem se more le tačas kaj doseči, ako se vlado pripravi k temu, da izda take naredbe, od katerih je po izkušnjah družih držav kaj vspeha pričakovati. Iz velikega števila poskušanih sredstev v raznih državah proti nezmernemu žganjepitju, se da soditi, da ni tako lahko tudi po postavnem potu zmanjšati ali odpraviti žganjepitja. Prizadevanja važnih držav posebno severno-amerikanskih za uničenje alkoholizma zaslužujejo občno in naše občudovanje, ravno tako ogromne žertve, osobne in materijalne onih prijateljev ljudstva, ki so prvi začeli spoznavati novodobno človeško gorje in ki so celo svoje življenje posvetili veliki nalogi, izrupati iz človeka pogubno strast žganjepitja.

Sredstva za odpravo žganjepitja so in morajo biti različna, kakor so različni vplivajoči momenti. Razuzdani neomikani človek, katerega ni sram, ako za pol dne obleži na cesti, ne bode slušal svarilne besede, ne bode se bal ali sramoval, ako ga zaradi pijanosti zapró. Pri ljudeh, ki so pijanci, žganjepitjci z navade, se ne bode s prisilnimi zakoni, če so še tako strogi, imelo nobenega vspeha. Tacih ljudij odvrniti od žganjepitja ni drugače mogoče, kakor ukreniti, da žganja ne dobijo. Ker tacega človeka nobena kazen ne more več poboljšati, ker je v tolikej meri izgubil samosvest, da se ne more več premagovati, kadar žganje vidi, naj bi se kaznoval tisti, ki mu je žganje prodal.

Taki ljudje naj bi se oklicali v celem okraji kot taki, katerim je s kaznijo zabranjeno, prodajati žgano pijačo. Pri žganje-

pivcih pa, ki še neso izgubili samosvesti, se da mnogo doseči s poukom, z zažuganjem kazni in z lepimi izgledi. Naredbe, katere nahajamo v vseh kulturnih državah, so ali preventivnega značaja. Naredbe prve vrste skušajo neposredno omejiti vživanje alkoholnih pijač, naredbe druge vrste pa kaznujejo pijance in take krčmarje, kateri pravico točiti alkoholne pijače zlorabijo na škodo pivcev.

Preventivne naredbe so obrnene nekatere proti produkciji špirta in žganja, mej mohamedanci celo proti pridelovanju vina, druge nameravajo znižanje števila krčem in točarnic, obdačenje koncesij za produkcijo in točenje špirta in žganja. O prav ameriškem nasvetu, da bi se produkcija špirta omejila, ne bodem govoril. Špirit v sodu je prav nedolžna stvar. Vsled take naredbe bi propale marsikatere naših dežel in marsikatere industrije, katere so na rabo špirta navezane, taka neredba bi bila nesmisel. V naši državi so sedaj veljavne naredbe preventivnega značaja, ministerska naredba z dne 3. aprila 1855 pag. 402, ki določuje ure, do katerih smejo biti točarnice odprte in nadzorovanje točarnic.

Ko bi se naredba zamogla točno izvrševati, bi se ž njo marsikaj doseglo, ker pa je nadzorovanje točarnic izrečeno občinam in one v velikej večini nemajo moči, da bi naredbam pomagale do veljave, je po večjem le na papirji. Vprašanje je ali bi se pustila stvar kakor je, in čakalo, da se občine okrepejajo, ali pa vzeti občinam pravico do nadzorovanja točarnic, k čemur bi se morala spremeniti občinska postava. Da bi se občinam odvzelo vse policijstvo, tega bi pač ne mogel nasvetovati; kakor hitro bi se to zgodilo, so občine ob svojo avtonomijo in moč političnega oblastva postane absolutna; — prav kmalo bi bili v Bachovi dobi!

Našim razmeram primerno bi bilo, da bi se po več občin združilo za skupno opravljanje izročene delokroga in da še dobi c. kr. žandarmarija nalog, služiti tudi takim velikim županijam, kajti le tako bi se izvrševanje gori citirane naredbe laglje nadzorovalo. Drugi zakon preventivnega značaja imamo v obrtni noveli od 15. marca 1883. leta. §§. 17, 18 in 19 določujejo postopanje obrtnega oblastva glede točarnic. Ako se strogo postopa po navedenih paragrafi in ako bodo župani, ki imajo v tej zadevi jako važno besedo, posebno gledé izdavanja novih koncesij, izpolnovali svoje dolžnosti, bode mogoče marsikatero nepriliko odpraviti. Ako obrtno oblastvo v smislu §. 18 županstva vpraša, ali je prosilec za koncesijo zanesljiv in neoporečen človek, jeli obstoji potreba ljudstva, da se odpre točarnica, bode pač vsak župan po svojej vesti v največ slučajih izrekel se zanikavno. Jako koristno bi bilo, da bi se število točarnic zmanjšalo. Ni dvojiti, da se pijančevanje širi, ako je v vsaki drugi ali tretji hiši točarnica, čim večja je priložnost, tem bolj se pije. Reklam ne toži neopravičeno, da ni vojska in njeni nasledki, ne nedostatek pobožnosti

pouzročil toliko surovosti, o katerih pričajo sodnijski in policijski akti vsake dežele, ampak neverjetno število točarnic, ki se teden na teden že obstoječim pridružujejo. Neverjetno je, pa vendar resnično, da pride v nekaterih krajih naše kranjske dežele jedna točarnica že na trideset ljudij.

Dokazano, je, da se ravna pijančljivost po številu točarnic, ki so v okrajih. Obstanek toliko točarnic je dokaz, da se mora toliko žganje prodati, da jih more toliko obstajati.

Število točarnic ni primerno potrebam, ker prave pozitivne potrebe uživati žganje ni, ampak le domišljena, čim več je točarnic, tem več je pivcev; čim laglje je posamičnim v vsakem kraju vsak čas za vsako ceno dobiti žganja, tem večkrat se ga poslužuje, dokler njim ne postane domišljena potreba, katere se ne morejo več ubraniti.

Da bi se zmanjšalo število točarnic in uživanje žganja, se je v več deželah vpeljal visok davek na žganje in na točarnice ali špirit. Tudi pri nas obstoji tak davek: točarina ali „Schanksteuer“. Če bi pa hotel kdo trditi, da se je vsled tega davka žganjepitje zmanjšalo, jako bi se motil. Kljub točarini je žganje še tako po ceni, da lahko z vinom ali pivom konkurira, cena pa marsikoga zapelje.

Davkovski zakoni ne vplivajo mnogo na zmanjšanje žganjepitja; ako je davek prenizek, je žganje preveč po ceni, ako se pa davek čez neko nedoločeno svoto poviša, se začne sleparija in tihotapstvo.

To je izkusila severno-amerikanska država. Ko je ponehala vojska mej severom in jugom, so bile finance jako slabe in država je na vse produkte in tudi na špirit visoke davke naložila. Poleg dohodnine in točarine se je moralo plačati 110 dolarjev od hektolitra spirita. Nasledek tega je bil, da je kupčija s špiritom prešla iz rok poštenih kupcev v roke tihotapev in goljufov in da se je postavilo brez števila zakotnih fabrik za izdelovanje špirita. Leta 1867 se je prodajal špirit v Novemjorku javno za ceno, ki je bila veliko nižja, kakor samo določeni davek na špirit.

Sleparija je šla tako daleč, da so v davčnih zalogah in magacinih sode s špiritom izpraznevali, potem z vodo nalili in na fingirano firmo v kakej evropskeji luki pošiljali. Davek od špirita se je znižal na 90 milijonov frankov. Velikim sleparijam v okoli priti ni bilo drugače mogoče, nego da so znižali davek od deset frankov na tri franke od galone. Nasledek je bil ta, da so se v enem letu dohodki od izdelovanja špirita pomnožili z 90 na 225 milijonov frankov. Vsekako se mora, ako se hoče zmanjšati žganjepitje, cena špirita, iz katerega se dandanes skoraj izključljivo žganje za pijačo meša, toliko povišati, da bo žganje dražje, nego vino ali pivo. To bi vsaj nekoliko odvrnilo ljudij od žganjepitja, in bi vsaj nekoliko se rajši prijeli vina ali piva; za take pivce

pa, ki menijo, da njim ni živeti brez žganja, tudi povišanje cene ne bode imelo nobenega vpliva. Jako koristen se mi zdi angleški zakon od 28. avgusta 1860. Tam obstoji davek od izdelovanja špirta, ki je jako nizek.

Špirit, ki se ima porabiti v industrijalne namene, se denaturalizuje tako, da ni za vživanje, špirit pa, ki je za konsum namenjen se spravlja v carinskih zalogah in nanj se naloži po štiri šilinge davka na galono, to je: 5 gld. od štiri in pol litra. Avstrijski državni zbor ima v pretresovanji nov zakon za obdačenje špirta in če pri načrtu ostane, se bode plačalo produkcijskega davka okolu devet krajcarjev na liter. Naš mejnarodni in politični položaj ni tak, da bi smeli pričakovati, da bi se naložilo na špirit, konsumu namenjen, toliko davka, da bi zamoglo naše vino in pivo v ceni z žganjem konkurirati.

Prej ali pozneje pa bode državno oblastvo prisiljeno z oziranjem na velika bremena, katera naraščajo državi v bolnišnicah, norišnicah in jetnišnicah po takih ljudeh, katere je žganje v te zavode spravilo, iskati sredstva, da se omeji žganjepitje, prisiljeno bode to storiti, če bode hotelo ohraniti ljudstvo krepko za brambo domovine. Kako slabi žganje ljudstvo na Gorenjskem, nekdanj najkrepkejše na Kranjskem, razvidno je iz slabega rezultata letošnjega novačenja v Kamniku in Kranji, ker se ni mogel dopolniti določeni kontingent. Represivnih zakonov za celo našo državno polovico veljajočih še do zdaj nemamo, razen jednega paragrafa v kazenskem zakonu, ki preti s kaznijo onim, ki imajo na odrih in strehah opravilo, pa se upijajo in onim poslom, ki bi pijani s svojo malomarnostjo pouzročili požare.

Za Gališko je bil izdan zakon z dne 19. julija 1877, ki določuje kazen ljudem, ki se upijajo in tudi krčmarjem, ki zlorabijo svojo koncesijo v to, da se ljudje upijajo. Omenjeni zakon bi jako vstrezal tudi našim razmeram in prositi bi bilo, da državni zbor jednako postavijo sklene tudi za našo kranjsko deželo. Vsa navedena sredstva pa ne bodo, po skušnjah v družih državah soditi, uničila žganjepitja. Po mojih mislih bi bilo pač najbolje sredstvo to, da se prodajanje špirta onim določbam podvrže, ki so veljavne glede prodajanja smodnika, strupov in zdravil. Kdor rabi špirit za industrijalne namene, dobi certifikat od politične gosposke, s katerim se izkaže pri prodajalcu špirta, da mu izroči v certifikatu določeno množino. Ta omejitev prodaje špirta je tem bolj potrebna, ker postanejo vse še tako stroge naredbe gledé žganja iluzorične s tem, da si posameznik, če bi žganja dobiti ne mogel, kupi v prvi prodajalnici špirta in iz njega žganje nameša.

Jaz oziraje se na moje utemeljenje stavim sledeče predloge:

Slavna enketa naj sklene:

„Deželni zbor se naprosi, da pretresuje vprašanje, ali bi ne bilo koristno, če bi se po deželi ustanovile jedilne postaje „za be-rače in pomagače“.

Dolencec: Jaz se ne morem nikakor s tem nasvetom ujemati, ker bi ustanovljenje takih jedilnih postaj omejilo postavo zoper vlačugarstvo. S tem bi ustanovili takim ljudem nekake hotele in zvabili bi le vlačugerje v deželo. Za domače reveže občine same skrbe, nobenemu pa naj se ne daje upanja, da bode preskrbljen, ko zabrede v revščino in pohajka po svetu.

L. Svetec: Meni se zdi, da so nasveti gospod dr. Samca dobro preudarjeni. Denašnji sklepi pa niso še konečni sklepi, ampak dela se le informacija za deželni zbor. Torej mislim, da bi se ne spuščali v širok pretres nasvetov, ampak ker imajo mnogo dobrega jedra, naj se sprejmo vsi nasveti en bloc.

Dr. Poklukar: Jaz se strinjam s tem, da je v nasvetih gospoda poročevalca mnogo dobrega, ali prvi nasvet naj se reši posebej, ker ne morem priporočati, da naj se za berače napravijo lastne restavracije ali gostilnice po deželi. V naši deželi dobe berači redkokje denar, večinom le kos kruha, živeža, moke i. t. d.

L. Svetec: Jaz nijsem imel pred očmi kar misli dr. Poklukar. Predlog gospod dr. Samca meri le bolj na vandrovce, kateri po bolj obljudenih cestah hodijo. V Litiji n. pr., kjer je pohod tujih beračev toliki, bi bila taka gostilna za nje dobra, kajti potem bi ne smeli beračiti po kraji. Lahko se toraj nekaj stori za reveže, kakor se je to prav koristno pokazalo v drugih državah.

Prvi predlog poročevalca ni bil sprejet.

Poročevalec dr. **Samec:** „Deželni zbor naj naprosi sl. c. kr. vlado, da predloži državnemu zboru postavo zoper pijančevanje za Kranjsko, kakoršno ima Gališka.“

Dr. Vošnjak podpira predlog, ker bi se z takim zakonom gotovo pomagalo, ko bi ga sklenil državni zbor. Sicer pa je na Koroškem žganjepitje še hujše, kakor pri nas na Kranjskem in kakor se razvidi iz poročil župnij, zanesla se je ta kuga na Gorenjsko prav za prav z Koroškega. Treba je pa tudi moraličnega uplivanja na ljudstvo, po katerem je na pr. neki g. župnik na Notranjskem v svoji fari žganjepitje skoraj čisto odpravil.

Davek za točarenje žganja, kaže se, da je prenizek. Na Švedskem zahteva država za licenco do 5000 mark, da bi nekoliko zabranila žganjepitje, ki se je tam strašno širilo. Izpilo se je na Švedskem leta 1882. 391.500 hl. špirta v vrednosti 29.700.000 gl. V mestih pride 20 litrov na glavo.

Predlog je bil sprejet.

Poročevalec dr. **Samec:** „Deželni zbor naj bi izrekel prošnjo do c. kr. vlade, naj se na špirit, ki je za konsum namenjen, naloži toliko davka, da bi zamoglo vino in pivo v ceni z žganjem konkurirati.“

J. Potepan: Jaz se ne morem strinjati s tem predlogom in priporočam, da bi se domači pridelki, kakor brinjevec, tropinjevec, slivovec, jagodovec i. t. d. izvzeli iz nameravane določbe.

Dr. J. Namorš: Jaz podpiram ta nasvet, kajti v mnogih krajih se revni ljudje žive z nabiranjem brinja, katerega po večjem otroci nabirajo. Tedaj naj bi se domači pridelki izvzeli.

Dr. Vošnjak: Tu gre le za špirit, iz katerega se izdeluje šnops, „fusel“ ali jeruš, kakor ga v nekaterih krajih imenujejo. Mnogi župniki v svojih poročilih priporočajo, da naj se prodaja špirita ali popolnem prepove ali pa jako visoko obdači. Sploh tožijo gg. župniki, da se močno širi žganje iz špirita napravljeno in prav je imel župnik, ki je rekel svojim faranom, ko njim je vas pogorela, da njim je ogenj menj škode napravil, ko ga njim napravlja špirit — in farani so to sami priznali.

Poročevalec **dr. Samec:** Moj zadnji predlog se glàsi: „Enkêta pripozna, da je najboljšê sredstvo, da se žganjepivstvo odpravi, da se prodaja spirita podvrže takim naredbam, ki so veljavne glede prodaje strupov.“

Ta moj predlog bi bil pač najkoristnejši, ko bi srečo imel in prodrl pri visoki vladi. Če bi špirita ne bilo, pili bi ljudje menj ali ga drugo bolj zdravo pijačo. Špirit pa je bolj strupu podoben, ko pijači in če vlada prodajo strupov, zdravil, smodnika itd. omeji, zakaj bi ne omejila prodaje špirita. Kdor bi rabil špirit za svojo obrt, naj bi prosil dovoljenja pri c. kr. okrajnem glavarstvu, za konsum pa bi se špirit ljudem dajati ne smel. Ko bi se zamoglo to izpeljati, bi se pač ustreglo na mnoge strani.

Dr. vitez Bleiweis-Trsteniški: Kot zdravnik v deželni blaznici moram gorko podpirati ta predlog. Špirit je pravi strup, kajti paralične bolezni izvirajo večinom le od žganjepitja. Mnoge bolezni na umu so nasledek žganjepitja in tako se polnijo bolnišnice in blaznice in narodno premoženje se oškoduje.

Predlog je sprejet in s tem poročilo o tej točki dovršeno. G. deželni glavar sklène sejo.

Četrta seja

dne 18. aprila ob 4. uri popoldne.

Predsednik deželni glavar grof Thurn-Valsassina.

VII. Razni nasveti.

1. O pristojbinah ali desetku.

L. Svetec: Poročati mi je najprej o pristojbinah pri izročitvi kmetij. Glede pristojbin pri izročitvah kmetij po smrti davkarski uradi niso različnih misli. Kar se pa tiče izročitve mej živimi, pa temu ni tako. Ministerski ukazi vevlavo, da izročitev mej živimi, ako stariši posestvo izročajo otrokom, naj bode za-

stran pristojbin, kakor izročitev zaradi smrti. Pa v navado je prišlo, da se take izročitve vrše, kakor da bi se posestvo prodalo. To je velik razložek. Na primer, če znaša nepremakljivo premoženje 1000 gld. in oče umrje in zapusti kmetijo svojemu sinu in če je na primer 500 gld. dolga na posestvu, plača sin od 500 gld. čistega premoženja po 1%, od tisočih pa $\frac{1}{2}$ %, tedaj skupaj $1\frac{1}{2}$ %, kar znaša skupaj 25 gld. Če pa ravno isti oče izroči pri življenju posestvo sinu, plača sin po sedanjih praksi od vsih 1000 gld. $3\frac{1}{2}$ % brez ozira na dolg, kar iznaša za jedno in isto premoženje 43 gld. 75 kr. Prej tega ni bilo. Zaradi tega so bile že večkrat pritožbe. V Ljubljani so se zmirom držali za kmeta slabega načela, na Dunaji pa so to s prva vedno v boljšem smislu reševali, zdaj pa tudi na Dunaji pritrjujejo našemu finančnemu uradu. Reč se tukaj ne more rešiti, ali mogoče bo morda doseči, da se uradi povrnejo k stari navadi, ki na Štajerskem še zmirom velja. Prav bi pač bilo, da bi se toraj že skoraj sprejela nova pristojbinska postava, ki manjšim posestnikom obeta velike olajšave. Jaz bi tedaj nastvetoval:

„Prečastiti gospod deželni predsednik se naprosi, naj on blagovoli posredovati pri finančnih uradih, ako treba pri visokem finančnem ministerstvu, da se na Kranjskem zopet povrne stara praksa, to je, da se bo odstotna pristojba od izročitev, ki se narede med stariši in otroci v življenju, ravno tako merila, kakor od teh izročitev, kadar se zgode zaradi smrti. Deželni odbor pa je proš, to prošnjo izročiti c. kr. deželnemu predsedniku.“

L. Robič: Jaz prav toplo podpiram predlog poročevalca, ker mi je tako različno ravnanje pri odmeri pristojbine znano iz lastne skušnje. Jednako postopanje bilo je pa že l. 1851. Takrat smo imeli za indirektne davke dve finančni gosposki v deželi; jedna v Ljubljani, druga v Novem mestu. Kadar je prišlo premoženje od starišev na otroke ali nasprotno, odmerila se je pristojbina od nepremakljivega blaga v Ljubljani po $1\frac{1}{2}$ %, v Novem mestu pa večinoma po $3\frac{1}{2}$ %. Da bi zvedel uzrok omenjenega različnega obdačanja, prosim službeno pojasnila od novomeške finančne gosposke, a nisem ga dobil. Pa še jedna druga reč mi je omeniti o ti zadevi: Pristojbina od nepremakljivega premoženja se ne odmeri vselej od tiste vrednosti, ki jo naznani stranka, ali ki znaša po merilu zemljišnega davka, ampak, kadar na dotičnemu posestvu intabulirani dolgovi znašajo več, služi to za podlogo odmere pristojbine. Večkrat je pa ta ali uni dolg že plačan, ali stranka ne more tega dokazati, ker je zgubila ali pa založilo dotično potrdilo; amortizirala pa ni vsled tega omenjenega dolga boječ se prevelikih stroškov, ki jih prizadene amortizacija. Dolgove za podlogo vrednosti posestva jemati, se mi toraj ne zdi prav, in s takim ravnanjem se povišuje pristojbina neprimerno. Za odmero pristojbin naj velja ali naznanjena, ali pa po zem-

ljiščnem davku dotičnega posestva izračunjena vrednost. Pri vsem tem ima pa po sedanjih naredbah o tem, ali je ta ali ona pristojbina odmerjena prav ali ne, zadnjo besedo finančno ministerstvo. Temu dohajajo namreč davkarski zapisi v pregled, in večkrat se je zgodilo, da če je bila reč tudi v drugi stopinji od finančne oblasti končno razsojena in je ta rzsodba, oziroma prejšnja odmera pravnoveljavo že dosegla, se je tam vender še kaka pomankljivost izvrtala, in stranke so morale če tudi z veliko nevoljo doplačevati. S tem se pa le ljudstvo bega. Po mojem mnenji omenjeni urad nima postavne pravice do take cenzure, ako ni pritožbe proti prejšnjim odlokom od nobene strani. Iz tega se pa razvidi, da se gleda pri vsem le na to, da se doseže kolikor mogoče veliko davščine, saj žakelj, v katerega se davki stekajo, je tako rekoč brez dna in napolnen ni nikoli. Ker ima priti novela o pristojbini v državnem zboru kmalu na dnevni red, opozorujem tukaj navzoče gospode državne poslance na omenjene neprilichnosti, da se v kolikor je mogoče odpravijo, in določi pravilo, katero naj v ti zadevi obvelja.

A. Ogulin dostavlja, da se celó od mater, katere svojim otrokom prepuščajo svojo doto, da jim povekšajo dedščino, zahteva $3\frac{1}{2}\%$ pristojbina. Hudo za kmeta je tudi, da mora pristojbine vplačati v tridesetih dneh. Zato nasvetujem:

„1. Od nepremičnega blaga se naj plača pristojbinski ékivalent.

2. Od premičnega blaga se ima računati pristojbina po zmerni stalni tabeli.

3. Ako se ne sprejme ékivalent, naj se

- a) pristojbine le od čiste vrednosti odmerijo,
- b) pri zapuščinah ali izročitvah se pristojbine ne smejo povikšati, ako je z dolžnostmi, katere izvirajo iz zakonske pogodbe, več dolgov ko premoženja in se z materno doto zboljšajo dedni deleži,
- c) tridesetdnevni obrok za vplačanje pristojbin naj se odpravi in se naj daljši brezobrestni obroki dovolijo, na pr. za 10 gld. do 30 dni, od 10 do 20 gld. dva meseca itd.“

J. Kersnik omenja, da v Brdskem okraji ni finančna oblast zahtevala ne le $2\frac{1}{2}\%$ ampak dosti več, ker smatra vsako izročitev posestev od starišev na otroke kot kupno pogodbo. Finančna oblast je na pr. zahtevala od posestva vrednega 5500 gld. od 500 gld. kolikor je dolga po 1% , od 5000 gld. pa po $3\frac{1}{2}\%$. Jaz sem se zaradi te odmere pritožil na visoko c. kr. finančno ministerstvo, in če se ne bode rešila pritožba povoljno v smislu stranke, pritožil se bodem na upravno sodišče.

Poročevalec **L. Svetec**: Meni je čisto nova stvar, kar je povedal predgovornik, da v Brdskem okraji finančni organi v sporazumljenji finančnega vodstva v Ljubljani tako ravnajo. Tu je

pač razvidno, kako različnih misli so finančni uradniki, kajti praksa pri določitvi pristojbin je v vsakem kraju in vsako leto drugačna. Razvidno je tedaj, da se mora na to delovati, da pride toliko jasnosti v postavo, da se bode od finančnih organov povsod enako ravnalo, in da se ne bode ravnalo o primerljeji smrti ravno tako, kakor da bi se posestvo prodalo.

Kar se tiče predlogov Ogulina zastran ekvivalenta je težko izreči kako mnenje, ker se ne ve, kaki nasledki bi bili. Pri juridičnih osebah ni prememb v lastništvu, pri drugih posestvih so pa dostikrat že v treh letih. Jaz tedaj ne morem priporočati tega nasveta. Glede obrokov je misel Ogulina dobra, primerno bi le bilo, da se tudi obroki raztegnejo na tri leta, a podlaga tem obrokom z določenim časom bi morala biti postava.

Pri glasovanji je bil predlog g. Svetca sprejet, potem tretji predlog g. Ogulina, 1. in 2. pa nista bila sprejeta.

G. deželni predsednik baron Winkler obeča, da bode želje ênketine na odločilnem mestu zagovarjal in podpiral.

Poročevalec: L. Svetec: Državni zbor se bode v kratkem pečal s pristojbinsko novelo, zato bi jaz stavil še naslednji predlog:

„Deželni odbor naj pošlje peticijo do državnega zbora, da se v pristojbinski noveli sklenejo polajšila za kmetska posestva in to:

- a) Pri izročitvah med živimi, kakor zaradi smrti enako.
- b) Da se štampeljske pristojbe za zneske do 50 gld. tudi v neprepirnih in zemljeknjižnih rečeh znižajo na 12 kr. od ulog in na 10 kr. od prilog in rubrik.

L. Robič: Finančni organi pregledujejo od časa do časa akte pri različnih uradih, da se prepričajo, ali se rabijo vselej pravi koleki in v postavni velikosti. Če najdejo pomanjkljivosti, plačati je strankam ne le primanjkljaja, ampak tudi globo, katera se jim vsled tega naklada, ki pa bi se ne smela nakladati, ker so stranke pri tem navadno čisto nedolžne, posebno pa takrat, kadar narejajo zapisnike ž njimi dotični uradniki; kajti stranka prinese toliko kolekov, kolikor jih od nje zahteva dotični uradnik ali izdelovalec pisem.

Če ti postavo o kolekovanji napačno tolmačijo, kako se potem hoče od stranke zahtevati, da jo bolje razumi. Vladi pa od dotičnih glob le malo ostane, ker dobi večino uradnik, ki je pomanjkljivost zapazil in jo naznanil finančni oblasti. Ob času mojega službovanja se o takih slučajih strankam niso nakladale kazni, ampak zahtevala se je le doplača primanjkljaja. Dotični pregledovalci pa tudi niso dobivali nobene tantiême. Jaz tedaj predlagam k nasvetu g. poročevalca Svetca sledeči dostavek:

„Pri visoki c. k. vladi naj se dela na to, da kadar se pri preiskovanji o porabi koleka na dotične uloge ali zapisnike po-

kaže kaka pomanjkljivost, se ne naklada strankam globa, ampak od njih zahteva le doplačilo primanjklaja.“

Pri glasovanji je sprejet predlog poročevalca in dostavek g. Robiča.

Poročevalec L. Svetec: Poročati mi je o napravi domačih ali mirovnih sodišč, in izjaviti moram, da se mi ne zdi potrebno staviti posebnega predloga. Sedajna občinska postava daje ljudem priliko, si ustanavljati taka občinska sodišča, ako se jih le hočejo poslužiti. Za varuhe zapravljivim gospodarjem tudi skrbe dosedanje postave, zato po mojem mnenji tudi v tej zadevi ni treba novih postav in tudi tu ne stavim nikakega predloga. Kar se tiče odprave porotnih sodnij, je treba opomniti, da je to svobodomiselná naprava, le nova za sedajno generacijo je še. Da ni popolnem oglašena, da je precej nadležna in draga, je tudi res, a težko je precej po tako kratkem času nasvetovati preuredbe in jaz bi ne mogel nasvetovati, prositi za to, da bi se porotnim sodnijam kaj odtegnilo. Saj ne vemo, kakšni časi pridejo, saj znamo dobiti reakcionarno vlado in potem bodo pokazale porotne sodnije svojo vrednost. Torej ne pustimo te svobodomiselné naprave iz svojih rok. A na to bi bilo treba delati, da se porotne sodnije ljudstvu napravijo priležnejše, z manjšimi stroški, kakor je to v družih deželah in v to bi gotovo mnogo pripomoglo, ko bi se število porotnikov razširilo, da bi le malokrat eni in isti prišli na vrsto. Da bi se pravice porotnikom zmanjšale, ali da bi se porotne sodnije popolnem odpravile, ne morem staviti nobenega nasveta.

E. Dev opomni, da glede mirovnih sodišč že obstoje postavne določbe in je treba to ljudem le na znanje dati. Zatorej nasvetuje:

„Slavna ênketa naj po deželnem odboru upliva za vpeljavo postave od leta 1873 o poravnanji nad strankami pri občinah, in naj se med občine razpošlje dotična postava.“

M. Bavdek: Jaz bi nasvetoval, naj bi se izročila županstvu pravica, da bi županstva take može postavila, da bi, kadar se začno kaki samoglavni ljudje za mejo ali zemljo pravdati, ki ni vredna morebiti ne pet ali deset goldinarjev, in vendar zapravdajo včasih na stotine goldinarjev, ti može prepir po svoji razsodbi uravnali.

Dr. I. Namorš: Konstatovati mi je, da se v naši občini ljudje čestokrat poslužujejo mirovnih sodišč in tudi iz bližnjih občin, ker je daleč do sodnije, pridejo k nam.

Predlog poročevalca, da se o mirovnih sodiščih preide na dnevni red je sprejet. Nasvet gospoda Deva bode deželni odbor na znanje vzel. Predlog g. Bavdeka ostal je v manjšini.

Zdaj pride na vrsto predlog gospoda poročevalca Svetca naj se o postavljanji varuhov zapravljivim gospodarjem po nasvetu občine preide na dnevni red.

Dr. Vošnjak opomni, da je mnogo slučajev, da si ne žena ne rodovina ne upati zahtevati, da se postavi zapravljevemu gospodarju varuh. Tu bi pač umestno bilo, da bi občina posredovala, zatorej želi, da bi se dotični predlog sprejel.

Dr. Dolenc: Vsaki človek ima pravico naznaniti zapravljevega gospodarja sodniji, katera ima nalog stvar preiskavati in deželni sodniji nasvetovati, če je potrebno, da se dene tak gospodar pod kuratelo. Jaz se tedaj popolnem vjemam z g. Svetecem, da se občinam ne sme dati večja pravica, katero bi znale zlorabiti.

Janko Kersnik: Že državni zakonik daje to pravico občinam in nalaga njim tudi dolžnost to storiti. Sicer pa iz svoje prakse vem, da deželna sodnija v Ljubljani jako rada spozna za zapravljevca, če je le kaj momentov zato in povsod je skoraj žena, katera moža za zapravljevca ovadi.

Potem je bil predlog sprejet.

Tudi o nasvetu, odpraviti porotne sodnije za navadne zločine, predlaga g. poročevalec Svetec, naj se o njem preide na dnevni red.

Predlog je sprejet.

Deželni poslanec **Janko Kersnik:** Poročati mi je o predlogu glede odstranjenja davkarskih eksekutorjev. Ker se je o tej zadevi uže v deželnem zboru večkrat govorilo in sklepalo, omenil bom le nekaj na kratko. Iz izkaza o iztrjevanji davkov na Kranjskem je razvidno, da se je za davkarske eksekutorje izdal znatni znesek od davkoplačevalcev, namreč 4% izterjane svote direktnega davka, kar znaša 49.000 gld. Ker vsi eksekutorji na Kranjskem vlado niso veljali več, ko 20.000 gld., tedaj je imela vlada dobička do 30.000 gld., katere novce je gospod baron Apfaltrern v Kranjskem deželnem zboru prav dobro označil, kot nemoralen davek. Jaz sem se tudi pečal z uzroki, zakaj tako naraščajo pristojbine za davkarske eksekutorje v naši deželi in reči moram, da je temu najbolj kriv nerodni termin meseca maja, ko se davek izterjava. Takrat nema kmet denarja, niti kaj prodati, mej tem ko ima prihodnje mesece žito, vino, prašiče i. t. d. na prodaj. Izkazi svedočijo, da je ta čas največ davka na dolgu in se tedaj nabere največ pristojbin za davkarske eksekutorje. Obrnil se je slavni kranjski deželni zbor o tej zadevi na c. k. deželno vlado, katera je posredovala pri finančnem ministerstvu, a zgodilo se dozdaž nij ničesar in danes je ravno tako, ko prej. Treba bi bilo na vsak način znižati kazni, kateri se plačujejo. Naprava davkarskih eksekutorjev sama na sebi ni slaba, ker bi cenitve po davkarskih uradnikih še veliko več stale, ali ceneja bi morala biti, ko sedaj. Zato toplo priporočam, naj bi se slavna ênketa v tej zadevi pridružila sklepom deželnega zbora in tedaj nasvetujem:

Slavna enketa naj sklene :

„Sklepu deželnega zbora kranjskega storjenem v 10 seji dne 11. maja 1883, v resoluciji gledé vplačevalnega termina za davke in glede preosnove institucije davkarskih eksekutorjev se popolnoma pritrjuje in slavna vlada se prosi v smislu teh resolucij nasvetovane olajšave vpeljati.“

A. Ogulin izreče željo, da bi se iz pristojbin vplačanih za eksekutorje povrnili stroški, katere imajo občine pri posredovanji.

Robič predlaga, da se vlada naprosi, da pristojbine za eksekutorje zniža na polovico.

Poročevalec Kersnik: Jaz bi na opazko gospoda Ogulina le opomnil, da občine nimajo pri posredovanji z davkarskimi eksekutorji nobenih stroškov.

Pri glasovanji je bil sprejet predlog poročevalca z dostavkom Robiča.

Deželni poslanec Klun: Meni je nalog poročati o prostem ženitovanji. Pač mi ni treba popisovati slabih nasledkov prostega ženitovanja nepremožnih ljudij, ker so vsem gospodom dobro znani. Čutijo jih tudi v družih deželah, zato so na Štajerskem, Moravskem, Solnograškem, Gorenje-Avstrijskem in Predarelskem skušali narediti postavo zoper prsto ženitovanje. Pa tudi sodnije pripoznavajo te slabe nasledke, in v poročilih sodnij do ministerstva o uzrokih propadanja kmetij sodnije v Šleziji in na Moravmed drugimi uzroki naštevajo tudi neomejeno ženitovanje nepremožnih ljudij. Tudi naš deželni zbor je to poznal, ter to reč obravnaval že leta 1864 in pripoznal potrebo postave zoper prsto ženitovanje. Leta 1871 je bil naš kranjski deželni zbor pa res tudi sklenil tako postavo, toda ona ni bila potrjena. Leta 1880 jo je ranjki dr. Bleiweis vnovič nasvetoval, pa tedajna večina deželnega zbora prestopila je o tem nasvetu na dnevni red. V lanskem deželnem zboru izročil sem jaz načrt take postave in v 6. seji 29. septembra 1883 obširno dokazoval njeno potrebo. Izročila se je gospodarskemu odseku v pretres, ki je v seji 19. oktobra 1883 deželnemu zboru v tej zadevi nasvetoval sledeči predlog:

Slavni deželni zbor naj sklene:

„Samostojni predlog poslanca Kluna, priloga 31, odstopa se deželnemu odboru, da ga prevdari in deželnemu zboru v prihodnji sesiji poroča, oziroma svoj predlog stavi.“

Naš deželni odbor ima toraj reč pretresati in gotovo mu bode naloga in odločitev njegova jako polajšana, ako to veljavni in modri možje, kakor so se zbrali k enketi v tej zadevi izreko svojo misel.

Opozorjati mi je pa tudi še na to navado, da deželni odbor daje ljudem ženitovanjske oglasnice, katerim jih je občina odrekla, ne da bi jim nakladal dolžnost, da morajo plačati takse, ki jih občina za take oglasnice pobira. To je vzbujalo veliko nevoljo,

ker so se taki ljudje občinskim zastopom potem še posmehovali, češ, vi ste mi branili ženitev, zdaj sem pa vendar dobil privoljenje in še celo zastoj. To ne sme biti, občine imajo pravico take takse izterjati in deželni odbor mora občinam to pravico tudi popolnem varovati. Jaz zato slavni enketi priporočam sledeča nasveta:

Slavna enketa naj sklene:

„1. Deželnemu odboru se toplo priporoča, da izvrševajoč sklep deželnega zbora iz njegove 14. seje z dne 19. oktobra 1883 slavnemu deželnemu zboru pri prihodnjem zborovanji predloži načrt postave, ki bi vravnavala izdavanje ženitovanskih oglasnic v vojvodini Kranjski.

2. Deželnemu odboru se priporoča, da naj dotlej, dokler ta postava ne zadobi veljave, ženinom, katerim občine odrekajo ženitovanske oglasnice, in ki se vsled tega s pritožbami obračajo do deželnega odbora, ženitovanske oglasnice daje z odločnim naročilom, da morajo občini plačati postavno takso, katera njih občina v smislu 4. točke tarife k postavi z dne 3. decembra 1868 za ženitovanske oglasnice pobira.“

Predlog je brez debate sprejet.

Poročevalec **dr. Vošnjak**: Jaz nasvetujem, da se o točki, katera govori o direktnih davkih, preide na dnevni red.

Predlog je sprejet.

Poročevalec **dr. Vošnjak**: Poročati mi je o strogejšem občinskem policijskem uradu, kateri se v mnogih krajih zanemarja, kar kažejo mnoge pritožbe. Krčme so po deželi odprte, dokler se krčmarjem in pivcem ljubi, gode se in pleše, kadar je in toči se žganje, ne da bi imeli zato pravico. Ponočevanje je v obče v navadi in zlonavada hoditi na prežo je le preveč še udomačena. Temu v okom priti, bode le mogoče večjim občinam in po pre naredbi občinske postave, kar se kmalo menda zgodi, ker hoče vlada predložiti deželnemu zboru v prihodnjem zasedanji nov občinski red v sklepovanje. Na deželi se sploh želi, da bi župani bolj pazili na krčme, da bi vsaj ob 11. uri po noči se zaprle in da bi se prepovedalo, kakor velja to postavno na Angleškem, po nedeljah in praznikih in pred cerkvijo točiti žganje. Tudi naj bi se dovolilo, da bi žandarji županom bili na pomoč neposrednje in ne še le po ukazu politiške oblasti. V Kamniku na primer se razposajeni fantje lahko pred žandarmerijsko kosarno pretepajo in pobijajo, žandarji pa se ne smejo vtikati, dokler niso od okrajnega glavarstva pozvani, ker ima mesto samo skrbeti za policijski red.

Dr. J. Namorš: Jaz hočem le to omeniti, da župan reda storiti ne more, kakor bi dostikrat rad hotel, ker zato nima pripomočka. Občinski sluga, če ga ima župan, ne gre rad med pijance, ker se jih boji in kadar je čas po noči krčmo zapreti, kdo

bode to odredil in storil? Zatorej bi bilo pač nujno želeti, da bi se sprejel novi občinski red in se dovolila županom žandarmerijska pomoč.

A. Ogulin: Čigani in potepuhi so prava nadloga deželi. Dobro bi bilo, ko bi žandarmerija jih prejela in izročila oblastvom. Tudi bi se ne smelo dovoliti, da se hišice stavljajo v samotnih krajih, ampak le v vaseh ali zraven njih, ker se v tacih samotnih kočah le izredé imetku družih nevarni ljudje.

Deželni glavar grof **Thurn-Valsassina** obeča, da se bode deželni zbor gotovo oziral pri obravnavah o novem občinskem redu na izrečene želje in je prepričan, da bo to tudi vlada uvaževala.

Poročevalec **dr. Vošnjak:** Poročati mi je o odpravi male loterije, katera bi bila jako želeti. A žalibog finančni minister neče nič o odpravi loterije slišati, ker donáša državi mnogo dobička. Sicer pa je po mojem mnenji na kmetih mala loterija menj škodljiva, dosti bolj v mestih. Jaz bi tedaj nasvetoval, naj slavna enkêta željo izreče, da se odpravi mala loterija.

Aleks. Valjavec, župan iz Bistrice: Meni so okoliščine v Tržiškem okraji znane in vem, da se samo v Tržiči znosi vsako leto 12 do 14.000 glđ. v malo loterijo vsako leto. Dobi le redkokrat kdo kakih 500 glđ., a stavljajo se velike svote, posebno na prvi „Ruf“. Stavljaja većinoma revno ljudstvo.

Poročevalec **Oton Detela:** Jaz bi predlagal slavni enkêti, naj sklene resolucijo na državni zbor in na vlado, ne v tem smislu, da bi se uvedla živinska sol, nego da bi se cena soli sploh znižala.

Deželni glavar **grof Thurn-Valsassina:** Proti nasvetovani resoluciji ni ugovora, tedaj je sprejeta.

Poročevalec **dr. Vošnjak:** Še eden predlog imam staviti, namreč naj bi se že skoraj povoljno rešilo vprašanje, kdaj in kje dobi človek domovinsko pravico? Po 10 do 15.000 ljudi živi Kranjcev izven naše dežele v tujih krajih in ako kdo tudi 40 do 50 let drugod živi in dela na pr. na Dunaji, Gradcu i. t. d. v tovarnah, ne more dobiti tam domovinske pravice. Končno pride ali se pošlje star in ves izdelan v deželo nazaj in občina, ki ga še ne pozna ali je davno na njega uže pozabila, mora plačati zanj potne stroške in če ni za nobeno delo in brez premoženja, zanj prekrbeti hrano in stanovanje.

Po mojem mnenji naj bi vsak dobil domovinsko pravico v kraji, kjer biva neprenehoma vsaj deset let. Upati je, da se bode državni zbor v prihodnjem zasedanji bavil tudi s tem jako važnem vprašanjem.

M. Baydek: Nasvet poročevalca je jako praktičen in dober tam, kjer ni velikih fabrik ali mest v bližini kmetijskih občin. Naša občina pa, ki je blizu Ljubljane, bi prišla v veliko zadrego, da ne bi mogla izhajati, ako bi v njej dobil domovinsko pravico

vsak, kateri stanuje tam deset let. Za našo deželo naj bi veljalo, da dobi le isti domovinsko pravico v občini, ako ga občina pusti brez domovinskega lista bivati v njej deset let.

Poročevalec dr. Vošnjak: Razumno je, da se velika mesta kakor Dunaj in druga glavna mesta branijo taki postavi, isto tako kmetske občine blizu velikih mest, a za deželo bi bila taka postavna določba jako koristna.

O. Detela: Gospod Bavdek gleda samo na svojo občino, tu pa gre za korist cele dežele, ki mora iz svojega zaklada plačevati velikanske stroške za bolne v družih deželah. Tako je morala kranjska dežela za neko žensko, ki je bila v Trstu rojena, in katere mož je bil v Trstu doma, nedavno plačati 1000 gld. bolnišnih stroškov in to samo zaradi tega, ker je imel oče njenega moža domovinsko pravico na Slavini na Notranjskem. To se mora enkrat urediti.

Poročevalec dr. Vošnjak: Naša dežela mora, ker ni domovinska pravica urejena, vsako leto do 60.000 gld. plačati bolnišnih stroškov v tujih bolnicah.

Deželni glavar **grof Thurn-Valsassina:** Prosim, da gospodje, kateri so za predlog poročevalca obsedé. Predlog je sprejet in s tem dnevni red dovršen.

Naznaniti mi je še, da se je g. baron Apfaltrern izgovoril, da zaradi nujnih poslov ni mogel priti k današnji seji.

Slavna enketa!

Delo je končano — nasveti in sploh mnenje slavne enquete se bodejo prihodnjemu deželnemu zboru s poročilom v obravnavo in rešitev predložili.

Deželnega zbora naloga bode, sklepati o teh nasvetih in primerno ukreniti, bodi si potem postavodateljstva, bodi si z upeljavo ali podporo dotičnih naprav, ali pa potom poduka. Od 62 povabljenih gospodov se je 50 ênket udeležilo, trije so se pismeno izgovorili: Usojam si zaupnim možem slavne enquete v imenu deželnega odbora in v imenu kmetijstva iskreno hvalo izreči. Gospodje so se iz same prijaznosti do kmetijstva, iz domoljubnosti brezplačno težavnemu delu podvrgli.

Zahvaljujem se za patrijotično delo. Naj bode gg. vdeležencem v zadostenje, da so se trudili v interesu kmetskega stanu, oziroma dežele in države.

Bog daj, da bi naše delo plodonosno bilo! Zahvaljujem se precastitemu deželnemu predsedniku, kateri je blagovolil se svojo navzočnostjo enketo počastiti. Zahvaljujem se slavnemu mestnemu zastopu Ljubljanskega mesta, da je blagovoljno prepustil mestno dvorano za naše zborovanje, gospodu županu pa za prijazne besede, s katerim je včeraj enketo pozdravil.

Bela Ljubljana, srce naše dežele, v ktero naš kmet rad prihaja, je bila in bo deželanom zmirom priljubljena in draga! Hvala

tudi državnemu poslancu gospodu Klunu, kateri je važno in trudapolno opravilo zapisnikarja oskrbeti blagovolil.

Sklenem slavno enketo.

Deželni predsednik gospod baron Winkler: Jako me je veselilo poslušati zanimive obravnave slavne ênkete in sklepe, o katerih se za trdno nadejam, da jih bode i slavno ministerstvo v preudarek vzelo.

Dr. Namorš: Prepričan sem, da iz srca vseh članov slavne ênkete govorim, ako se v njih imenu zahvaljujem slavnemu deželnemu odboru, ki je enketo sklical in nabiral za njo zanimivo gradivo, gospodu deželnemu glavarju grofu Thurnu, ki je zborovanje tako spretno vodil in visokorodnemu gospodu deželnemu predsedniku baronu Winklerju, ki se je zmerom zborovanja udeleževal. (Dobro! Dobro!)

Konec seje ob $\frac{1}{2}$ 7 uri zvečer.

Dodatek.

Resolucije,

katere je sklenila kmetijska enketa.

I. O dednem pravu na kmetih.

(z ozirom na dotični vladni načrt v državnem zboru).

1. Med kmetiska posestva srednje velikosti naj se štejejo tista, ki imajo po katastru naj manj 25 gld. in največ 350 gld. čistega prihodka.

2. K. tacim kmetijam spada:

- a) Kar je v zemljiščnih knjigah, oziroma kjer še ni zemljiščnih knjig, v katastru jedno truplo;
- b) lastnine, ki jih je dosedajni kmetiski gospodar združil s svojim posestvom, ali brez katerih to posestvo ne more lahko izhajati in
- c) iste pravice, katere so s takimi posestvi združene.

3. a) Sploh naj izvedenci določijo za vsak kraj gruntno potrebščino („fundus instruktus“).

b) 33% vrednosti posestva po katastralni cenitvi mora biti vreden ta „fundus instruktus“.

c) Zvedence naj volijo dotični občinski zastopi.

4. Sploh naj se vrednost ustanovlja po šestnajsterem znesku čistega dohodka po katastru; dotičniki imajo pravico, drugače ustanoviti. Ako se ne morejo pogoditi, pa naj sodnija določi.

5. Ako se vrednost dotičnega posestva ustanovi pri sodniji, naj prejemnik dobi eno tretjino čiste vrednosti kot prednino (praecipuum).

II. O kmetiskih domovih.

6. Želeti je, da se na Kranjskem ustanové nerušne kmetije, „kmetiski domovi“.

7. Naj se pripušča prosti volji vsacega gospodarja, ali svoje zemljišče daje kot nerazrušljivi kmetiski dom vknjižiti ali ne.

8. Na kmetiski dom se ne sme več hipotekarno vknjižiti, kakor znaša dvanajstkratni čisti katastralni prinos.

9. Kmetiski domovi in sploh kmetiska posestva se pri eksekutivni dražbi ne smejo prodati pod polovico cenilnega zneska.

10. Občine naj imajo predpravico, da prevzamejo kmetiski dom za tisto ceno, za katero je bil pri eksekutivni dražbi prodan.

III. O hipotekarnih dolgovih na kmetijskih posestvih.

11. Želeti je, da se ustanovi deželna hipotekarna banka z namenom, da izvršuje amortizacijo na kmetijskih posestvih vknjiženih dolgov.

12. Kadar se začne amortizacija vknjiženih dolgov, ne sme kmetovalec na novo dolgovi delati na svoja posestva, dokler ni poplačan stari dolg.

Ako se na anuiteta redno ne plača, zaradi tega naj še ne zapade ves kapital.

Hipotekarni dolgovi naj se uradno likvidujejo, zastareli postavnim potom izbrisujejo in sicer brez pristojbin.

13. Želeti je, da se v vseh okrajih ustanove kmetijske hranilne in posojilne zadruga.

14. Deželni zbor naj se obrne do c. kr. vlade s prošnjo,

- a) da naj ponavlja svoj ukaz hranilnicam, da iz svojih rezervnih zakladov dadó posojilnicam brezobrestno ali po nizkih obrestih posojila;
- b) da bi se iz vlog poštnih hranilnic dotirale posojilnice in se dotični zakon spremenil v to svrhu.

15. Zvezi slovenskih posojilnic se izreče zahvala za njeno marljivo in koristno delovanje, po katerem je že marsikatera kmetija bila rešena od propada.

IV. O pospeševanju hišne industrije.

16. Deželni odbor se naprosi, slavnemu deželnemu zboru nasvetovati:

- a) da bi primerno podpiral:
 1. čipkarijo v Idriji,
 2. slamnikarijo v Kamniškem okraju,
 3. ustanovo lesne obrtne strokovne šole v Ljubljani,
 4. ustanovo šole za pletenje peharjev, korb, jerbasov itd.,
 5. poduk o vrboreji,
 6. lončarijo v Radovljiškem, Kamniškem, Ljubljanskem, Kočevskem, Ribniškem in Krškem političnem okraju,
- b) da bi sklenil: naj se sestavi poseben odbor, ki bi razpravljal, kje bi se mogle hišne obrtnije na novo ustanoviti in katere?
- c) Da bi v pospeševanje hišne obrtnije in obrtnih šol primeren znesek postavil v deželni proračun.

17. Ustanovi naj se obrtna šola za lesno industrijo v Ribniškem okraju.

18. V Ilirsk-bistriškem okraju naj se skuša vvesti kaka hišna industrija: izdelovanje sukna, slamnikarija, lončarstvo.

V. Kako se naj skrbi za povzdigo kmetijstva.

19. Kmetško gospodarstvo naj se tako vravna, kakor zahtevajo to razmere sedanjega časa, torej naj se gleda bolj na pridelovanje dobre krme za govejo živino, kakor na pridelovanje žita.

20. Živinoreja naj se povzdiguje toliko glede množine, kolikor glede plemena.

21. Zemljišča naj se dobro in skrbno obdelujejo, ter naj se gospodari v ta namen posebno z gnojem boljši, kakor je do zdaj sploh navada. Posebna pozornost naj se obrača na kultiviranje travnikov in senožet: dalje naj se rabi le dobro kmetško orodje, posebno železni plug, kateri se rabi že davno z najboljšim vspehom v družih deželah.

22. Po gojzdi se mora boljše gospodarstvo začeti, devastiranje (izsekovanje) kakor se dandanes vrši, mora prenehati in posekani gojzdi naj se zopet pogojzdijo.

23. Želeti je, da se napravi postava za razdelitev pašnikov in občinskih skupin.

24. Na Dolenjskem naj se pospešuje posebno vino- in sadjereja, — dela naj se pa tudi na to, da se bode gradila dolenjska železnica.

25. Kmetijski poduk naj se pospešuje kolikor le mogoče, in naj služijo v ta namen:

- a) kmetijske nadaljevalne šole, zvezane z ljudsko šolo;
- b) nižja kmetijska šola v Ljubljani;
- c) vino- in sadjerejska šola na Dolenjskem;
- d) kmetijski popotni učitelj;
- e) dobri kmetijski časniki in
- f) bralne kmetijske družbe na kmetih.

26. Naj se napravi postava za povzdigo živinoreje.

27. Naj podpira državni in deželni fond živinorejo na Kranjskem s subvencijami za nakup dobrih plemenskih bikov.

28. Visoka c. kr. vlada se naprosi:

- a) Naj uredi v ljudskih šolah poduk tako, da se vcepi mladini že v otroških letih nagnenje in veselje do umnega kmetovanja, o katerem kakor tudi o umni živino- in sadjereji in čebelarstvu naj se začne poduk že v ljudski šoli;
- b) v deklških razdelkih ali razredih naj se podučuje o dobrem gospodinjstvu, sosebno o priročnem delu, zlasti o izdelovanju in popravljanju perila in pletenji nogovic.

VI. Kako se naj postopa proti žganjepivstvu?

29. Deželni zbor naj naprosi sl. c. kr. vlado, da predloži državnemu zboru postavo zoper pijančevanje za Kranjsko, kakoršno ima Gališko.

30. Deželni zbor naj bi izrekel prošnjo do c. kr. vlade, naj se na špirit, ki je za konsum namenjen, naloži toliko davka, da bi zamoglo vino in pivo v ceni z žganjem konkurirati.

31. Enkêta pripozna, da je najboljše sredstvo, da se žganje-pivstvo odpravi, da se prodaja špirta podvrže takim naredbam, ki so veljavne glede prodaje strupov.

VII. Razni nasveti.

32. Prečastiti gospod deželni predsednik se naprosi naj on blagovoli posredovati pri finančnih uradih, ako treba pri visokem finančnem ministerstvu, da se na Kranjskem zopet povrne stara praksa, to je, da se bo odstotna pristojba od izročitev, ki se narede med stariši in otroci v življenji, ravno tako merila, kakor od teh izročitev, kadar se zgode zaradi smrti. Deželni odbor pa je prošën, to prošnjo izročiti c. kr. deželnemu predsedniku.

33. a) Pristojbine se naj le od čiste vrednosti odmerijo.

b) Pri zapuščinah ali izročitvah se pristojbine ne smejo povikšati, ako je z dolžnostmi, katere izvirajo iz zakonske pogodbe, več dolgov ko premoženja in se z materno doto zboljšajo dedni deleži,

c) Tridesetdnevni obrok za vplačanje pristojbin naj se odpravi in se naj daljši brezobrestni obroki dovolijo, na pr. za 10 glđ. do 30 dni, od 10 do 20 glđ. dva meseca itd.

34. Pri visoki c. kr. vladi naj se dela na to, da kadar se pri preiskovanji o porabi koleka na dotične uloge ali zapisnike pokaže kaka pomanjkljivost, se ne naklada strankam globa, ampak od njih zahteva le doplačilo primanjkljaja.

35. Sklepu deželnega zbora kranjskega, storjenem v 10. seji dne 11. maja 1883, v resoluciji gledé vplačevalnega termina za davke in glede preosnove institucije davkarskih eksekutorjev se popolnoma pritrjuje in slavna vlada se prosi v smislu teh resolucij nasvetovane olajšave vpeljati.

36. a) Deželnemu odboru se toplo priporoča, da izvrševajoč sklep deželnega zbora iz njegove 14. seje z dne 19. oktobra 1883 slavnemu deželnemu zboru pri prihodnjem zborovanji predloži načrt postave, ki bi vravnavala izdavanje ženitovanskih oglasnic v vojvodini Kranjski.

b) Deželnemu odboru se priporoča, da naj dotlej, dokler ta postava ne zadobi veljave, ženinom, katerim občine odrekajo ženitovanske oglasnice, in ki se vsled tega s pritožbami obračajo do deželnega odbora, ženitovanske oglasnice daje z odločnim naročilom, da morajo občini plačati postavno takso, katera njih občina v smislu 4. točke tarife k postavi z dne 3. decembra 1868 za ženitovanske oglasnice pobira.

37. Želeti je, da se loto odpravi.

38. Deželni odbor naj se obrne s prošnjo do vlade in državnega zbora, da bi se cena soli znižala.

39. Domovinsko pravo naj se tako ureja, da postane vsak v tisto občino pristojen, v kateri deset let zaporedoma živi.

Tiskovni pogrešek.

Na strani 33 vrsta 20 od spodaj čitaj 30.000 gld., mesto 100.000 gld.

